

Utvärdering av grund- och forskarutbildningarna inom filosofiområdet vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

**Utvärdering av grund- och forskarutbildningarna inom filosofiområdet
vid svenska universitet och högskolor**

Utgiven av Högskoleverket 2005

Högskoleverkets rapportserie 2005:16 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Tommy Dahlén**

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, mars 2005

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets reflektioner	9
Utgångspunkter och tillvägagångssätt	13
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	15
Missiv	17
Ämnesbeskrivning	19
Sammanfattningar, generella slutsatser och rekommendationer	29
Grundutbildningen	33
Forskarutbildningen	41
Göteborgs universitet: praktisk filosofi, teoretisk filosofi och logik	47
Göteborgs universitet: vetenskapsteori	55
Högskolan i Skövde: teoretisk filosofi	61
Kungl. Tekniska högskolan: teknik- och vetenskapsfilosofi och filosofi	65
Linköpings universitet: praktisk och teoretisk filosofi	71
Lunds universitet: praktisk och teoretisk filosofi	75
Stockholms universitet: praktisk och teoretisk filosofi	81
Södertörns högskola: filosofi	87
Umeå universitet: praktisk filosofi, teoretisk filosofi och vetenskapsteori	93
Uppsala universitet: praktisk filosofi, teoretisk filosofi och estetik	99
Bilaga 1: Kursöversikt	107
Bilaga 2: Undervisningstäthet	117
Bilaga 3: Kvalitetsaspekter	119
Bilaga 4: Tabeller	125

Sammanfattning

Denna rapport redovisar resultaten av den kvalitetsgranskning av grund- och forskarutbildning i filosofiområdet vid universitet och högskolor som Högskoleverket genomfört under 2004. De utvärderade ämnena är praktisk filosofi, teoretisk filosofi, filosofi, logik, vetenskapsteori, teknik- och vetenskapsfilosofi samt estetik.

För uppdraget har Högskoleverket anlitat fyra externa sakkunniga från Sverige, Finland och Norge samt en doktorand och en student. Denna bedömargrupp har gjort platsbesök vid nio lärosäten fr.o.m. maj t.o.m. oktober 2004. Vid platsbesöken har Tommy Dahlén och Anette Gröjer från Högskoleverket varit gruppens sekreterare.

Rapporten består av två delar. Den första delen består av Högskoleverkets beslut och reflektioner som baserar sig på bedömargruppens utlåtande. Den andra delen, bedömargruppens rapport, består av en del med generella intryck och rekommendationer samt ämnesbeskrivningar, och en del med lärosätes-specifika beskrivningar, intryck och rekommendationer. Bedömargruppen svarar själv för innehållet i sin del.

Samtliga utbildningar som utvärderats finns uppfylla kvalitetskraven för högre utbildning, och Högskoleverket ifrågasätter därför inte någon examensrätt. Bedömargruppen konstaterar att kvalitetskraven är uppfyllda både när det gäller utbildningens innehåll och den undervisning som ges. Ämnenas huvudgrenar är i allmänhet väl representerade i kursuppläggingarna. När det gäller kursernas innehåll har samtliga ämnen en helt internationell prägel och anknyter också i regel väl till det aktuella forskningsläget. Dessutom verkar lärarna bedriva undervisningen med stort engagemang samtidigt som de följer utvecklingen i sina ämnen och i varierande utsträckning bedriver egen forskning. Utbildningen har på så sätt en tillfredsställande forskningsanknytning.

Tyvärr konstaterar också bedömargruppen att det finns betydande problem inom filosofiutbildningen, varav en del är tillräckligt allvarliga för att på sikt äventyra utbildningens forskningsanknytning eller på annat sätt hota uppfyllandet av kvalitetskravet på högre utbildning. De mest påfallande svagheter i utbildningen som helhet gäller undervisningens omfattning och lärarnas ofta pressade arbetssituation. Iögonfallande är också den mycket skeva könsfördelningen bland studenter, doktorander och lärare. Genomströmningen är med få undantag påfallande låg. Dessutom är många av utbildningsmiljöerna små både för grund- och forskarutbildningarna. Denna småskalighet medför att kvaliteten i utbildningarna riskerar att urholkas.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda lärosäten

Utvärderingsavdelningen

Tommy Dahlén

BESLUT

2005-03-23

Reg.nr 643-3886-03

Utvärdering av filosofiområdet

Utvärderingen omfattar följande ämnen inom filosofiområdet: praktisk filosofi, teoretisk filosofi, filosofi, logik, vetenskapsteori, teknik- och vetenskapsfilosofi och estetik. Högskoleverket finner att grund- och forskarutbildningarna i praktisk filosofi och teoretisk filosofi uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning och ifrågasätter därför inte examensrätten för ämnena vid Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Detsamma gäller ämnet logik vid Göteborgs universitet, ämnet vetenskapsteori vid Göteborgs universitet och Umeå universitet samt ämnet estetik vid Uppsala universitet. Högskoleverket ifrågasätter inte heller forskarutbildningen i filosofi vid Kungl. Tekniska högskolan.

Högskoleverket kommer dock inom ett år att följa upp om fakultetsnämnden vid Göteborgs universitet har tagit sitt ansvar när det gäller de individuella studieplanerna vid filosofiska institutionen, enligt 8 kap 8 § högskoleförordningen (1993:100).

Högskoleverket finner att grundutbildningen i teoretisk filosofi – vid Högskolan i Skövde, ämnena teoretisk och praktisk filosofi inom grundutbildningen vid Linköpings universitet, ämnet filosofi inom grundutbildningen vid Södertörns högskola, ämnet teknik- och vetenskapsfilosofi inom magisterutbildningen vid Kungl. Tekniska högskolan – alla uppfyller kvalitetskraven för högre utbildning, och ifrågasätter därför inte examensrätten vid dessa lärosäten.

En uppföljning av utvärderingen kommer att genomföras inom tre år.

Beslut i detta ärende har fattats av universitetskansler Sigbrit Franke efter föredragning av projektansvarig Tommy Dahlén i närvaro av avdelningschef Ragnhild Nitzler och kanslichef Lennart Ståhle.

Sigbrit Franke

Tommy Dahlén

Kopia:

Utbildnings- och kulturdepartementet

Högskoleverkets reflektioner

Högskoleverket tackar bedömargruppen för ett väl genomfört arbete. Verket vill också särskilt tacka ordförande professor emeritus Dag Prawitz, som lagt ned ett mycket omsorgsfullt arbete. Bedömargruppens rapport utgör en god analys av grund- och forskarutbildningen i filosofiämnen i Sverige. Det är verkets förhoppning att denna analys kommer att vara till nytta för de berörda institutionernas fortsatta kvalitetsutveckling.

I de följande reflektionerna vill Högskoleverket fästa särskild uppmärksamhet vid några av bedömargruppens iakttagelser.

Många små studiemiljöer

Filosofi är ett populärt bi- och orienteringsämne. Bedömargruppen visar på några av filosofins främsta uppgifter idag¹. Exempelvis tar filosofin upp grundläggande frågor både inom andra vetenskapliga områden och inom olika verksamhetsområden i samhället. Härigenom har filosofin en särställning som förberedelse för andra studier. Filosofins användbarhet och olika roller förklarar ämnets popularitet som biämne. Tillströmningen av studenter är därför god på de lägsta nivåerna (A, B). De flesta studenter läser dock bara en eller högst två terminer. Det medför att utbildningsmiljöerna på de högre nivåerna i grundutbildningen (C, D) är mycket små. Högskoleverket noterar att institutionernas egna ansträngningar att marknadsföra och rekrytera studenter till filosofiämnen är svaga och vill därför uppmana till större informationsinsatser. En ökad rekrytering av studenter skulle kunna innebära ett utökat undervisningsuppdrag och därmed ökade resurser.

Alltför små ämnesmiljöer är i värsta fall ogynnsamma med många lärarlösa kurser, bristfällig eller ingen seminarieverksamhet samt brist på kritisk och kreativ miljö. Högskoleverket instämmer i bedömargruppens oro för att de små utbildningsmiljöerna kan medföra att kvaliteten i utbildningarna urholkas. Ett positivt undantag är forskarutbildningsmiljön i de båda filosofiämnen vid Lunds universitet. Verksamheten inom forskarutbildningarna är livlig och har flera aktiva och frekventa högre seminarier. Doktoranderna är påfallande tillfredsställda med denna stimulerande miljö. Ett annat positivt undantag är filosofiska institutionen vid Stockholms universitet. Institutionen är välorganiserad och håller hög utbildningsnivå. Man har en bred ämneskompetens och ett brett kursutbud som spänner över hela det filosofiska fältet.

Vid en del lärosäten drivs grund- och forskarutbildningen av enstaka eldsjälar. Sådana miljöer är mycket sårbara. En aspekt på detta är att utbildningens innehåll och utveckling riskerar att stagnera då en pressad arbetssituation

---

1. Se vidare avsnittet Filosofins roll idag.

kan innebära att kompetensutvecklingen äventyras. Högskoleverket uppmanar därför lärosätena till att vidta åtgärder för att undvika och underlätta i sådana situationer.

Samverkan och samarbete mellan ämnesmiljöerna sker endast i ringa omfattning mellan lärosätena. Med hänsyn till de små miljöerna instämmer Högskoleverket i bedömargruppens rekommendation om att närbelägna lärosäten bör inleda samverkan och samarbete inom forskarutbildningen både inom och mellan filosofiämnena. Samarbete i fråga om forskarutbildningskurser och seminarier ger värdefulla fördelar som större kritisk och kreativ miljö men också ekonomiska fördelar. Högskoleverket förordar också samarbete mellan de högre nivåerna inom grundutbildningen.

Låg undervisningsintensitet

I ett internationellt och nordiskt perspektiv framstår undervisningsintensiteten som låg. I Sverige ges i genomsnitt 4–5 timmars undervisning per vecka. Detta motsvarar en tredjedel av den undervisningstid som en förstaårsstudent får vid nordamerikanska och finska universitet, och hälften av vad studenterna får vid norska universitet.

Med hänsyn till att filosofi till viss del är färdighetsämne, så instämmer Högskoleverket i bedömargruppens påpekande att en ökning av undervisningens omfattning är en angelägen åtgärd för att förbättra grundutbildningens kvalitet.

Låg genomströmning

Högskoleverket kan konstatera att de flesta studenter och doktorander tycks trivas på sina lärosäten och är nöjda med lärarna och studiemiljön. Vid de mindre studiemiljöerna framhåller studenterna framför allt närheten till lärarna och den informella kontakten.

Av det insamlade kvantitativa underlaget har bedömargruppen kunnat dra generella slutsatser om grundutbildningarnas resultat beträffande genomströmningen². Högskoleverket konstaterar också att genomströmningen (beräknad som kvoten mellan helårsprestationer och helårsstudenter) är tämligen låg, med få undantag. Att en student som antagits till en utbildning eller kurs också kan fullfölja den är viktigt för individen, lärosätet och samhället. Högskoleverket instämmer därför i bedömargruppens rekommendation om att institutionerna bör skaffa underlag för att bedöma orsakerna till den låga genomströmningen och därefter vidta åtgärder.

Kursvärderingar

I 1 kap 14 § högskoleförordningen föreskrivs att det är lärosätenas uppgift att sammanställa kursvärderingarna och informera om resultaten. Resultaten ska dessutom hållas tillgängliga för studenterna. Vid ett flertal institutioner

---

2. Se bilaga 4.

fungerar detta otillfredsställande, bl.a. mottar studentrepresentanter denna information och förutsätts förmedla resultaten vidare. Liksom bedömargruppen konstaterar Högskoleverket att detta ansvar inte ska läggas på studeranderepresentanterna utan är institutionernas.

Ett gott exempel på väl fungerande kursvärderingar finns vid vetenskapsteori vid Göteborgs universitet. Där inleds varje kurs med en redogörelse av tidigare studenters kursvärderingar och de åtgärder man vidtagit med anledning av detta.

Individuella studieplaner

Enligt 8 kap 8 § i högskoleförordningen ska det upprättas en individuell studieplan för varje doktorand. Denna studieplan ska bl.a. innehålla en tidsplan för doktorandens forskarutbildning och en beskrivning av de åtaganden som doktoranden och fakultetsnämnden har under utbildningstiden. Den individuella studieplanen ska följas upp minst en gång per år.

Vid flera institutioner finns det brister när det gäller de individuella studieplanerna. Dessa består bl.a. av en ensidig precisering av doktorandens skyldigheter och mycket sällan av fakultetsnämndens åtaganden. Högskoleförordningen är tydlig på att de individuella studieplanerna även ska innehålla fakultetsnämndens förpliktelser. Utvärderingen har också visat att de individuella studieplanerna inte följs upp särskilt noga. Även i detta fall är högskoleförordningen tydlig, studieplanerna ska följas upp minst en gång per år. Högskoleverket vill poängtera att det är fakultetsnämndens ansvar att se till att förordningen följs.

Liksom bedömargruppen menar Högskoleverket att situationen är särskilt allvarlig i praktisk filosofi vid Göteborgs universitet. Högskoleverket har därför för avsikt att inom ett år följa upp om fakultetsnämnden vid Göteborgs universitet har tagit sitt ansvar när det gäller de individuella studieplanerna vid filosofiska institutionen, enligt 8 kap 8 § högskoleförordningen (1993:100).

Utbildning av män, för män

Med några få undantag är både lärare, studenter och doktorander i filosofiämnen till övervägande del män. Enligt regeringens och riksdagens intentioner är det dock önskvärt med en jämn könsfördelning.

På den lägsta nivån i grundutbildningen finns en del kvinnliga studenter men bortfallet syns tydligt redan på B-nivå, för att sedan öka alltmer. Här avviker dock utbildningen vid Högskolan i Skövde, där har man något fler kvinnliga studenter än manliga. En förklaring till detta kan vara att denna utbildning har en programstruktur (Programmet för medvetandestudier).

På forskarutbildningen är majoriteten av doktoranderna män. Undantagna är forskarutbildningarna i filosofi vid Kungl. Tekniska högskolan, där de kvinnliga doktoranderna är nästan lika många som männen, och i estetik vid Uppsala universitet, där kvinnorna är i majoritet. Däremot är andelen kvinnliga doktorander mycket låg vid Stockholms universitet, det är beklag-

ligt att landets största filosofinstitution har den lägsta andelen kvinnliga doktorander.

Högskoleverket anser att förhållandet med få kvinnliga studenter och doktorander är oroväckande och framhåller vikten av att institutionerna anstränger sig för att förbättra denna situation.

Även de flesta lärarna i filosofiämnen är män. Av de totalt 63 disputerade tillsvidareanställda lärarna i filosofiämnen år 2003 är endast 7 kvinnor. Två har docentkompetens och en är professor. Denna, landets enda kvinnliga professor i filosofi år 2003, finns vid Uppsala universitet. Professuren är en av de s.k. Thamprofessurerna. När hon inom en snar framtid går i pension finns inte längre någon kvinnlig professor i filosofi i Sverige.

Positivt undantag när det gäller könsfördelningen bland de tillsvidareanställda lärarna är filosofi vid Södertörns högskola. Även teoretisk filosofi och estetik vid Uppsala universitet, och vetenskapsteori vid Göteborgs universitet uppvisar en jämnare könsfördelning än andra institutioner.

Utöver de tillsvidareanställda lärarna tillkommer dessutom 107 vikarier och timlärare. Av dessa är 31 kvinnor. Andelen kvinnor i denna grupp är således fler än bland de tillsvidareanställda lärarna. Högskoleverket konstaterar därför att det finns ett visst kvinnligt rekryteringsunderlag och vill därför uppmana institutionerna att anstränger sig för att fler kvinnliga professorer och tillsvidareanställda lärare anställs.

Lärosätena har oftast en väl genomarbetad organisation för jämställdhetsarbete samt jämställdhetsplaner. Något praktiskt resultat av intentionerna finns dock inte i allmänhet inom filosofiämnen. Högskoleverket delar därför bedömargruppens förslag att institutionerna noga bör följa upp sina försök att få en jämnare könsfördelningen bland studenter och personal samt t.ex. ta fram kvinnliga förebilder i kurslitteraturen och i förekommande fall vidta ytterligare åtgärder.

Forskningsutrymmet varierar

Högskoleverket konstaterar att lärarnas forskningsutrymme inom ramen för sin anställning varierar kraftigt. Vid Linköpings universitet och Södertörns högskola har lärarna inget utrymme alls i tjänsten för egen forskning. De är istället helt beroende av att söka externa medel. Vid andra institutioner har lärarna upp till 50 % forskningsutrymme eller mer inom sin tjänst. Här finns också exempel på stor framgång vid ansökan om externa forskningsmedel, som vid filosofienheten vid Kungl. Tekniska högskolan och filosofiska institutionen vid Stockholms universitet.

Högskoleverket anser att det är viktigt att alla lärare har möjlighet till forskning inom sin tjänst. Detta är framför allt viktigt för forskningsanknytningen i utbildningen.

Utgångspunkter och tillvägagångssätt

Sedan januari 2001 arbetar Höskoleverket med det regeringsuppdrag som innebär att samtliga utbildningar för generella examina och yrkesexamina ska utvärderas inom en sexårsperiod och omfatta såväl grund- som forskarutbildning. När det gäller generella examina utvärderas huvudämnet, dvs. utbildningar som ges upp t.o.m. C- och D-nivå.

Utbildningarnas kvalitet står i fokus i utvärderingarna och syftet är huvudsakligen:

- att främja kvaliteten och kvalitetsutvecklingen vid institutionerna
- att granska om utbildningen svarar mot mål och bestämmelser i högskolelag och högskoleförordning
- att ge information till både studenter och potentiella studenter samt till allmänheten. Syftet är också att ge information till regeringen som underlag för olika beslut.

Utvärderingsmodellen består av tre delar: en självvärdering som institutionerna/motsvarande genomför, extern bedömning inklusive platsbesök av en bedömaregrupp samt uppföljning.

Höskoleverket granskar utbildningarnas kvalitet i ett helhetsperspektiv när det gäller förutsättningar, process och resultat. Högskolelagen och högskoleförordningen samt högskolornas egna mål med utbildningen, är utgångspunkter för utvärderingarna. De kvalitetsaspekter som ingår i Höskoleverkets utvärderingar är framtagna i samarbete med lärosätena utifrån en tolkning av högskolelagen och högskoleförordningen. Kvalitetsaspekterna är: student/doktorandgruppens rekrytering och sammansättning, lärarkompetens och möjligheter till kompetensutveckling, jämställdhet, studentinflytande, internationellt perspektiv, utbildningens mål, innehåll och organisation, bibliotek och övrig informationsförsörjning, lokaler och utrustning, kritisk och kreativ miljö för utbildningen, undervisningsmetoder, lärarnas arbetssituation, utbildningens uppläggning, samverkan och internationalisering, examinationsformer, examensarbeten/ uppsatser, övergångsmöjligheter till forskarutbildningen, utvärdering och kvalitetsarbete, genomströmning samt uppföljning. Kvalitetsaspekterna presenteras närmare i bilaga 3. Den externa bedömaregruppen är ämnesexperter vilket innebär att deras referensram och värdegrund också utgör en viktig utgångspunkt i bedömningen.

Utvärderingens underlag utgörs av dels den information som lärosätena presenterat i sina självvärderingsrapporter inklusive kursplaner och litteraturlistor samt ifrån samtalen under platsbesöken. Antalet och urvalet av personer som bedömaregruppen träffar under platsbesöken är dock med nödvändighet begränsade. De kvantitativa data som redovisats i självvärderingar har beräknats

och sammanställts. De presenteras på olika sätt i rapporten, dels i samband med redovisningen av respektive lärosäte, dels i jämförande tabeller.

Bedömaregruppen består av 6 sakkunniga varav en doktorand och en student. Professor emeritus Dag Prawitz, Stockholms universitet, har varit bedömaregruppens ordförande. Övriga bedömare är professor Leila Haaparanta, Tammerfors universitet; professor emeritus Ingmar Pörn, Helsingfors universitet; professor Andreas Føllesdal, Universitetet i Oslo; forskarstuderande Madeleine Hayenhjelm, Kungl. Tekniska högskolan, samt studerande Karl Nilsson, Högskolan i Skövde. Medlem i bedömaregruppen som är knuten till ett lärosäte har inte deltagit i platsbesöket eller vid bedömningen av lärosätet. Sekretariatet utgörs av projektansvarige Tommy Dahlén och utredaren Anette Gröjer.

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Högskoleverket

Bedömggruppen för utvärdering
av filosofiämnen
MISSIVBREV

2005-02-25

Reg.nr 643-3886-03

Utvärdering av filosofiområdet

Högskoleverket initierade under november 2003 en utvärdering av grundutbildning och forskarutbildning inom filosofiområdet. De utvärderade ämnena är praktisk filosofi, teoretisk filosofi, logik, vetenskapsteori, teknik- och vetenskapsfilosofi samt estetik.

För bedömningen anlätades en bedömggrupp:

Professor emeritus Dag Prawitz (ordförande), Stockholms universitet

Professor Andreas Føllesdal, Universitetet i Oslo

Professor Leila Haaparanta, Tammerfors universitet

Professor emeritus Ingmar Pörn, Helsingfors universitet

Forskarstuderande Madeleine Hayenhjelm, Kungl. Tekniska högskolan

Studerande Karl Nilsson, Högskolan i Skövde.

Vi grundar vår bedömning på vår referensram som ämnesexperter. Utgångspunkt för bedömning av utbildningarna har varit de kvalitetsaspekter Högskoleverket tillämpar vid de nationella ämnesutvärderingarna. Underlag för bedömningen har vi fått genom institutionernas självvärderingar och vid platsbesöken. Vid platsbesöken har vi samtalat med ämnens ledning, lärare, handledare, doktorander, studenter samt med berörd fakultetsledning. Vårt sekretariat har utgjorts av Högskoleverkets projektansvarige Tommy Dahlén och utredaren Anette Gröjer. Härmed överlämnas vårt yttrande till Högskoleverket.

Stockholm i mars 2005

För bedömggruppen

Dag Prawitz
ordförande

Ämnesbeskrivning

Historisk bakgrund

Filosofi har studerats vid de västerländska universiteten lika länge som sådana universitet funnits. Vid de universitet som uppkom under medeltiden var studier i filosofi en obligatorisk inledning. Men studiet av filosofi har äldre anor. Redan vid de kloster- och katedralskolor som under tidig medeltid föregick universiteten var filosofi ett viktigt inslag. Till grund för merparten av den medeltida filosofin låg i sin tur den grekiska antikens filosofi, ofta förmedlad via den islamiska kulturen. Filosofi var en huvudangelägenhet vid de akademiska institutioner som formades under den grekiska antiken, och det finns en direkt kontinuitet mellan många av de teman som odlades där och den filosofi som studeras idag.

Filosofiområdets avgränsning

Termen filosofi användes förr både i en bredare bemärkelse för vetenskap i största allmänhet och i en snävare bemärkelse som beteckning för en kärna av särskilt grundläggande vetande. Denna kärna kunde avgränsas på olika sätt. Till exempel talade Aristoteles om "en första filosofi" som handlade inte om enskilda ting utan om varandet som sådant. Inom det filosofiska kärnområdet avhandlades mycket allmänna och grundläggande frågor om världen och vår plats i den. Exempel på begrepp som här stod i centrum var sanning, objektivitet, subjektivitet, kunskap, mening, logisk följd, orsak, handling, värde, rätt och fel. Det var den grundläggande och generella karaktären hos de frågor och begrepp som det här var frågan om som gjorde filosofi i denna snävare bemärkelse särdeles lämpad som en inledning till andra universitetsstudier. Olika delar av detta filosofiska kärnområde som logik, metafysik och etik uppträdde redan från början som läroämnen vid de medeltida universiteten.

Under antiken och medeltiden avsåg man emellertid med filosofi ibland ett mycket bredare område som omfattade i stort sett alla försök att rationellt förstå och förklara något. Alla rent vetenskapliga studier, till skillnad från yrkesförberedande, kunde sålunda betecknas som filosofiska. Detta språkbruk levde kvar även in i nyare tid (och har en kvarleva än idag i sådana beteckningar som filosofisk fakultet och filosofie doktor), men med vetenskapens ökade specialisering blev det med tiden mindre vanligt. Många discipliners självständiga ställning som fackvetenskap kom istället att betonas, och filosofiområdet kom i motsvarande mån att bli mer begränsat. Det mera begränsade filosofiområdet som så uppstod har sedan ytterligare snävats in genom att flera delar successivt brutits ut som självständiga ämnen. Psykologi och sociologi är två exempel från 1900-talet på discipliner som lösgjort sig från filosofin.

Det vi idag kallar filosofi överensstämmer i omfattning i stort sett med vad som ovan kallats filosofi i snävare bemärkelse, men kan också beskrivas som

den rest som blivit kvar av filosofi i bredare bemärkelse sedan olika fackvetenskaper lösgjort sig. I vilket fall är det som ligger i botten av filosofiområdet mycket generella och grundläggande frågor om vår tillvaro. Typiskt för filosofin är att den närmar sig sådana frågor metodologiskt genom teoretisk reflexion snarare än genom insamlande av fakta. Man uppmärksammar i första hand hur vi begreppsliiggör frågorna, talar om dem och får kunskap om dem. De begrepp vi redan använder utreds och nya skapas.

I centrum står fortfarande sådana begrepp som sanning, objektivitet, subjektivitet, kunskap, mening, logisk följd, orsak, handling, värde, rätt och fel. Det är begrepp som är grundläggande för vetenskapen på så sätt att de ofta förutsätts inom enskilda fackvetenskaper men inte avhandlas där. Det är begrepp som också är av betydelse för vår orientering i tillvaron – hur vi förhåller oss till dem är av betydelse för vår allmänna världsuppfattning och livsåskådning.

De olika teorier som utvecklats kring dessa grundbegrepp har gett upphov till ett stort antal mera specialiserade frågor och förfinade begrepp. Mycket av dagens filosofi präglas av långt drivna specialiseringar, ibland av teknisk karaktär.

Filosofi som universitetsämne måste hållas isär från filosofi i en lösligare eller mera uttunnad bemärkelse som beteckning på en uppsättning grundläggande uppfattningar i allmänhet. I ännu en annan bemärkelse betecknar man ibland vissa förhållningssätt till livet och världen och vissa levnadssätt som filosofiska. För att avskilja filosofi som den bedrivs vid universitet från filosofi i dessa andra bemärkelser talar man ibland om fackfilosofi. Karakteristiskt för den filosofi som det här är tal om har alltsedan antiken varit dess betoning på begreppsutredning, begreppsutveckling, argumentation och försök att utveckla en logiskt sammanhängande helhetssyn. Vad som kännetecknar sådana verksamheter är emellertid självt en filosofisk fråga, som besvarats olika av olika filosofiska riktningar. Inte desto mindre, och även om inga skarpa gränslinjer här kan dras, torde det råda tämligen stor enighet om det som här allmänt sagts om filosofi som universitetsstudium.

Den närmare avgränsningen av olika ämnen inom filosofiområdet kan emellertid variera. Den vanligaste administrativa ordningen vid utländska universitet är att samla hela filosofiområdet, dvs. allt eller så gott som allt som nu räknas som fackfilosofi, inom ett stort universitetsämne, men det förekommer också ofta att vissa delar av filosofiområdet uppträder som avskilda universitetsämnen. Till den administrativa indelningen av filosofiområdet vid universitetet och högskolorna i Sverige återkommer vi längre ned. Filosofiområdets spännvidd anges bäst genom att nu beskriva olika delar av området.

Filosofins centrala delar och några av dess teman

I en grov tudelning av filosofin, som går tillbaka till antiken och varit vanlig sedan dess, skiljer man på *teoretisk* och *praktisk filosofi*. En traditionell och något finare indelning av filosofins kärnområde räknar med fyra huvudgrenar: logik, metafysik, kunskapsteori och etik. De tre första hör då till den teoretiska

filosofin, medan etiken är huvudinslaget i den praktiska filosofin. Terminologiskt hänger ”praktisk” samman med ”praxis”, och syftar på att i centrum för praktisk filosofi står begrepp och frågor som berör mänsklig handling, särskilt då skäl som motiverar en viss handling och en handlings bestämning som moraliskt rätt eller orätt.

I dagens filosofi är alla de traditionella grenarna fortfarande centrala, men man lägger gärna till några andra grenar som räknas som lika centrala, t.ex. språkfilosofi och vetenskapsteori inom den teoretiska filosofin, och värdeteori, estetik och samhällsfilosofi inom den praktiska filosofin. Filosofins historia räknas också vanligen som en särskild del av ämnet.

För att närmare belysa innehållet i de nämnda deldisciplinerna ges här en kort och schematisk översikt över några aktuella begrepp och frågor inom dem.

Metafysiken – studiet av grundläggande problem kring verklighetens natur – har haft olika status under olika tider. Från att ha ansetts som filosofins mest centrala del blev den under vissa perioder betraktad med skepsis, t.ex. av positivistiska riktningar under första hälften av 1900-talet. Det är numera allmänt erkänt att sådana skeptiska ståndpunkter vanligen själva innehåller ofrånkomliga metafysiska ställningstaganden. De så kallade ontologiska problemen angående de grundläggande kategorier i vilka verkligheten kan beskrivas hör till detta område, exempelvis klassiska frågor om medvetandet och om förhållandet mellan kropp och själ, vilka fått förnyad aktualitet, dels genom tillkomsten av artificiell intelligens, dels och framförallt genom senare framsteg inom neurologin. Man urskiljer här ofta *medvetandefilosofi* (philosophy of mind) som en särskilt viktig del av metafysiken, ibland räknad som en egen filosofisk disciplin.

Kunskapsteori har i nyare tid efter Descartes länge betraktats som filosofins mest centrala område. I centrum står här frågor om kunskapens yttersta grunder och förhållandet mellan olika slag av kunskap, t.ex. teoretisk, deduktiv, empirisk, praktisk, explicit och tyst kunskap. Det finns många kopplingar mellan kunskapsteori och metafysik. En aktuell sådan är frågan om verkligheten mest adekvat bör förstås i termer av vad vi kan ha kunskap om (konstruktivism) eller om den bättre förstås frikopplad härifrån (realism).

Språkfilosofi kom i en stor del av 1900-talets filosofi att efterträda kunskapsteori som filosofins mest grundläggande disciplin. Man brukar tala om en språklig vändning, som innebar att frågor om språklig innebörd kom att stå i centrum, och att själva begreppet språklig mening och därmed intimt sammanhängande begrepp som tolkning, sanning och referens blev särskilt centrala. Inom språkfilosofin skiljer man i sin tur mellan olika grenar eller inriktningar såsom semantik, meningsteori, talaktsteori och hermeneutik.

Vetenskapsteori är en disciplin som utvecklats starkt under 1900-talet och inom vilken många frågor inom kunskapsteori fått en ny aktualitet i en mer specialiserad form. Den förgrenar sig i bland annat studier av forskningsresultat för att belysa t.ex. begrepps- och teoribildning och hypotesprövning och i

studier av forskningsprocesser med beaktande av t.ex. hur den vetenskapliga kunskapens förändringar samverkar med samhällsutvecklingen. Studier av det senare slaget kan ha en empirisk karaktär med koppling till vetenskaps-sociologi.

Logikens centrala tema är studiet av de giltiga slutledningarnas natur. Ämnet, som spelade stor roll i medeltidens filosofi men sedan länge stod relativt stilla under den nyare tiden, fick ett mycket starkt uppsving under 1900-talet, särskilt i samband med matematiska grundvalsstudier och utvecklingen av analytisk filosofi.

Etik eller *moralfilosofi* delas ofta upp i *allmän normativ teori*, som utvärde-rar generella uppfattningar om vad som utmärker riktiga handlingar och det goda livet, och *praktisk* eller *tillämpad etik*, som söker ta ställning till speci-fika moraliska problem. Inom den senare har *medicinsk etik* och *vårdetik* un-der senare år utvecklats som särskilt livaktiga och betydelsefulla områden. En uppfattning som vann betydande anslutning under första hälften av 1900-talet inte minst i Sverige var att man kunde ha en teori *om* moral men inte en teori *i* moral. Denna misstro mot möjligheten av en filosofisk teori i moral har av-sevärt dämpats under senare delen av 1900-talet, och normativ etik är nu en livaktig filosofisk disciplin.

Värdeteori eller *metaetik* ställer frågor om värderingars och normers natur – kan de vara objektiva, kan man rättfärdiga påståenden om dem, kan sådana påståenden vara sanna eller falska? – och studerar dem ur bl.a. kunskapsteo-retisk, språkfilosofisk, metafysisk och logisk synpunkt.

Samhällsfilosofi är numera en vanlig term för att sammanfatta klassiska dis-cipliner som *politisk filosofi* och *rättsfilosofi*. Grundläggande normativa frågor om samhällets organisation, t.ex. om hur en rättvis stat ska vara beskaffad, har haft en framträdande plats i internationell filosofisk diskussion under andra hälften av 1900-talet.

(Filosofisk) estetik, som också vitaliserats under andra hälften av 1900-talet, ställer filosofiska frågor om smakomdömen, likartade de som ställs om mo-raliska omdömen.

Indelningar av dessa slag kommer ofta till användning i översiktliga be-skrivningar av filosofins innehåll, och är nödvändiga i många administrativa sammanhang, t.ex. för kursbenämningar eller tjänstebeskrivningar. Ur filo-sofisk synpunkt kan sådana indelningar dock vara problematiska, eftersom många grundläggande problem finns i skärningspunkten mellan olika delar av ämnet. Ett exempel är den mycket kontroversiella frågan huruvida värde-påståenden kan vara sanna eller falska. Detta är naturligtvis en central fråga i praktisk filosofi, men det är samtidigt en språkfilosofisk fråga med koppling till det metafysiska spørsmålet om förhållandet mellan fakta och värde. Så-dana exempel kan mångfaldigas.

Man kan finna många olika riktningar och skolbildningar inom filosofin under tidernas lopp. Till en del är de komplementära och skiljer sig främst med avseende på vilka delar av filosofin som de särskilt intresserar sig för och

vilka frågor de ställer, men till en del har de motstridiga uppfattningar om hur man ska gå tillväga för att besvara frågorna. Olika riktningar kan vara mer eller mindre framträdande inom olika regioner eller kulturer.

Två filosofiska riktningar som man idag ofta talar om brukar gå under de tämligen missvisande benämningarna analytisk respektive kontinental filosofi. Den kontinentala filosofin har varit särskilt framträdande på den europeiska kontinenten men finns företrädd inom hela världen – den analytiska filosofin har varit mera dominerande inom anglosachsiska länder men har en av sina rötter i tyskspråkig filosofi före andra världskriget. Vid närmare betraktande är det här inte frågan om skolbildningar med enhetliga åsikter utan snarare om mycket löst sammanhållna traditioner. Hur förhållandet mellan dem bäst ska beskrivas är oklart. Till exempel kan man diskutera i vilken mån man här bör tala om motstridiga uppfattningar snarare än komplementära intressen.

En aspekt på denna fråga med viss aktualitet i denna rapport gäller synen på filosofins historia. Filosofins historia räknas allmänt som en del av filosofin på ett sätt som inte är vanligt inom de flesta andra ämnen. Detta beror bland annat på att tidigare filosofiska uppfattningar sällan är helt övervunna. De är därför ofta viktiga att förstå för att klarlägga vårt eget tänkesätt och kan tjäna som utgångspunkt för nya fruktbara alternativ till rådande tänkesätt. Även om det råder enighet om detta, kan man här finna olika accentueringar. Inom analytisk filosofi skiljer man gärna på historiska studier och systematiska studier, medan det i kontinental filosofi idag inte är ovanligt att se historiska och systematiska aspekter som så intimt förbundna med varandra att de inte kan fruktbart hållas isär.

Filosofiska specialiseringar och gränsområden

Ovanstående beskrivning av filosofins delar och aktuella teman inom filosofin är bara avsedd att ge konturerna av några områden av filosofin som bedömargruppen uppfattar som särskilt centrala idag, och kan därför inte ge full rättvisa åt dagens rikt diversifierade filosofi. Det finns ett stort antal filosofiska specialiseringar och gränsområden som inte nämnts ovan. De är av många olika slag. En del av dem är inriktade på olika fenomen och aktiviteter i samhället, medan andra uppmärksammar olika vetenskapers metoder, begrepps- och teoribildningar och grundförutsättningar.

Man bör här ihågkomma den process som pågått ända fram till vår tid med avknoppning av nya discipliner ur filosofiområdet. Det finns ingen anledning att anta att denna process kommer att upphöra, och det ligger ett värde i att filosofiområdet fortsatt ges vida gränser så att nya discipliner kan växa fram därur.

Ett inte ovanligt fenomen idag är uppkomsten av nya tvärvetenskapliga ämnen i vilka ett filosofiskt moment ingår som en väsentlig del. *Kognitionsvetenskap* och *beslutsteori* är exempel på två sådana ämnen som på sina håll fått ställning som självständiga ämnen eller kanske är på väg att få det. Filosofisk psykologi och medvetandeteori respektive normativ beslutsteori är här några

av de relevanta filosofiska grenarna som förenar sig med förgreningar från andra ämnen.

Många grundläggande problem inom olika vetenskaper är delvis av filosofisk art. Mellan filosofi och alla de stora vetenskapsområdena finns därför gränsområden där frågeställningar från filosofins centrala delar fruktbart korsas med problem från respektive vetenskapsområde. Några exempel bland många inom de s.k. filosofiska fakulteterna är *matematikens filosofi*, *fysikens filosofi*, *biologins filosofi*, *psykologins filosofi*, *pedagogikens filosofi* och *historiens filosofi*. *Språkfilosofi* och *estetik* har redan nämnts som filosofiska kärnområden, men gränisar naturligtvis också mot lingvistiska respektive estetiska ämnen.

På gränsen till juridik respektive medicin har redan *rättsfilosofi* och *medicinsk etik* nämnts som förgreningar av olika centrala filosofiska discipliner. *Religionsfilosofi* kunde också ha nämnts som en sådan.

Flera livaktiga filosofiska discipliner gränisar inte bara till andra vetenskapsområden utan reflekterar också över olika verksamhetsformer. De redan nämnda områdena *politisk filosofi* och *vårdfilosofi* gränisar inte bara till statsvetenskapen respektive medicinen utan reflekterar också över verksamheter inom samhället. Ett liknande förhållande råder för *teknikens filosofi*, ett område som etablerats särskilt på senare delen av 1900-talet.

Feminismens filosofi och *miljöfilosofi* är andra exempel på discipliner som uppstått på grund av behovet att filosofiskt reflektera över viktiga fenomen i vår tid.

Filosofiämnen i Sverige

Filosofin har i Sverige i stort sett utvecklats på samma sätt som i övriga Europa. Uppsala universitet organiserades vid sin tillkomst 1477 enligt gängse medeltida mönster, och eftersom filosofi var grunden för andra studier, började man med att bygga upp undervisningen i filosofi. När universitetet återupprättades på 1590-talet tillsattes strax professurer i logik och i moralium. Professurernas benämning bytte sedan namn till teoretisk respektive praktisk filosofi.

På liknande sätt fick filosofi en framträdande ställning när Lunds universitet grundades 1668, och när universitetet återupprättades 1682 med sju professurer var två i filosofi, en i teoretisk och en i praktisk.

Att professurer i filosofi specialiseras till en del av filosofin under olika benämningar har varit brukligt vid europeiska universitet. De i Sverige använda benämningarna teoretisk och praktisk filosofi förekommer även utomlands som specialisering för professurer. Mer speciellt men inte unikt för Sverige är att inte bara professurerna specialiserats utan också examensämnen genom att följa professurernas benämning. Härigenom har sedan länge de två examensämnen praktisk filosofi respektive teoretisk filosofi etablerats i Sverige. Vid tillkomsten av nya universitet under 1900-talet har denna ordning fortsatt, och med få undantag ger alla svenska universitet separat undervisning i praktisk och teoretisk filosofi. Undantagen är de sist tillkomna universiteten i Växjö och Örebro, där undervisning istället ges i ett samlat filosofifämne, och

denna uppläggnings följdes också när filosofi tillkom vid Södertörns högskola och Kungl. Tekniska högskolan.

Det förekommer emellertid även andra undervisnings- och examensämnen inom filosofiområdet vid svenska universitet. Således har sedan länge religionsfilosofi och etik etablerats inom de teologiska fakulteterna vid universiteten i Lund och Uppsala. Vidare finns allmän rättslära, som står rättsfilosofin nära, vid de juridiska fakulteterna i Lund och Uppsala. Inga av dessa ämnen ingår dock i denna utvärdering.

En professur i vetenskapsteori inrättades vid Göteborgs universitet 1963, vilket åtföljdes av att vetenskapsteori inrättades som ett fristående examensämne, först inom forskarutbildningen och strax därefter även inom grundutbildningen. Vid Umeå universitet inrättades vetenskapsteori som eget ämne 1970 samtidigt som en professur i ämnet tillkom. Senare på 1970-talet införde dåvarande Universitetskanslersämbetet (UKÄ) en s.k. normalstudieplan för teoretisk filosofi med vetenskapsfilosofisk inriktning, vilket gav en möjlighet, förverkligad vid flera universitet, till en sammanhängande utbildning med tonvikt på vetenskapsteori upp till 80 poäng. Sedan normalstudieplanerna avskaffades genom en senare universitetsreform har denna möjlighet återskapats vid Stockholms universitet genom lokalt beslut. Vid Kungl. Tekniska högskolan finns ett magisterprogram i teknik- och vetenskapsfilosofi, inom vilket vetenskapsteori har en framträdande plats. Vetenskapsteori ingår dessutom som moment inom de flesta utbildningar i teoretisk filosofi och, när det gäller humanioras och samhällsvetenskapernas metodologi, ofta även i praktisk filosofi.

Vetenskapsteorins utveckling i Göteborg följer ett särskilt mönster. Från att ha varit en del av den teoretiska filosofin blev det ett eget ämne som först hade filosofisk prägel men snart införlivade empiriska moment. Ämnet har nu en övervägande empirisk karaktär, och kan inte längre räknas som ett typiskt ämne inom filosofiområdet. Det ingår likväl i denna utvärdering.

Logiken har haft en utveckling i Sverige som delvis liknar vetenskapsteorins. En professur i ämnet inrättades på 1990-talet vid Göteborgs universitet, vilket strax åtföljdes av att ämnet där infördes som ett fristående ämne inom grund- och forskarutbildningen. En sammanhängande utbildning upp till 80 poäng med tonvikt på logik erbjuds även vid Stockholms universitet. Vid andra universitet och högskolor ingår logik som ett moment i teoretisk filosofi, och detta gäller också på Göteborgs universitet och Stockholms universitet. På Göteborgs universitet har det fristående ämnet logik i flera avseenden fått en matematisk snarare än filosofisk prägel, men logikämnet i Göteborg ingår likväl i denna utvärdering.

Estetik är ytterligare ett exempel på en central filosofisk disciplin som lösgjort sig från filosofin och därvid tagit in andra moment. Redan på 1800-talet inrättades professurer i estetik vid Lunds universitet och Uppsala universitet. Undervisning i estetik bedrevs vid dessa universitet fram till början av 1900-talet, då ämnet antog en historisk snarare än filosofisk inriktning och spjäl-

kades i konsthistoria och litteraturhistoria. Estetik har sedan dess varit ett moment inom de estetiska fackvetenskaperna, vid sidan av att det haft en viss fortsatt hemvist inom filosofin. Det återinfördes som ett eget ämne i Uppsala 1954 med såväl filosofiska som historiska och andra empiriska inslag. I detta fall kan man säga att utvecklingen under senare tid gått mot en förstärkning av disciplinens filosofiska inslag, men ämnet är utpräglat tvärvetenskapligt och därför inte heller ett typiskt ämne inom filosofiområdet. Det ingår likväl i denna utvärdering.

Sveriges bidrag till utvecklingen i filosofi var länge obetydligt. Utväxlingen av filosofiska idéer mellan Sverige och utlandet bestod huvudsakligen av import. Liksom inom så många andra områden var impulser från Tyskland särskilt viktiga fram till andra världskriget, varefter en anglosachsisk orientering tog över, vilket innebar att analytisk filosofi blev dominerande under andra hälften av 1900-talet. Dock har även kontinentala strömningar under senare delen av 1900-talet haft en plats inom svensk filosofi, vilket bland annat avspeglas i ett betydande antal doktorsavhandlingar med kontinental inriktning, särskilt vid universiteten i Göteborg och Stockholm. Det nytilkomna ämnet filosofi vid Södertörns högskola har en stark kontinental inriktning.

Den s.k. Uppsalaskolan i filosofi, som utvecklades i början av 1900-talet av Hägerström och Phalén, var en oberoende svensk företeelse, som i många avseenden liknade den utomlands något senare framväxande logiska empirismen. Det förekom knappast några influenser från Uppsalaskolan gentemot den logiska empirismen, men Uppsalaskolan förberedde den svenska filosofins orientering mot analytisk filosofi. Inom rättsfilosofi, som starkt påverkades av Hägerströms värdeteoretiska idéer, fick dock Uppsalaskolan även internationell betydelse.

Under andra hälften av 1900-talet har flera svenska filosofer gjort sig bemärkta utomlands, och inom flera delar av filosofin har Sverige nu en stark position som avsätter spår inom internationell forskning. På den fackfilosofiska tidskriftsarenan bidrar Sverige med den engelskspråkiga tidskriften *Theoria*.

När det gäller fördelningen av kvinnor och män bland studenter och lärare i filosofi, följer Sverige den internationella trenden men med en viss eftersläpning. Det kvinnliga inslaget, som länge varit särskilt lågt i filosofi, är växande, men utvecklingen är långsammare i Sverige än utomlands; antalet kvinnor, särskilt inom forskarutbildningen och bland lärare, är fortfarande extremt lågt i Sverige.

Filosofins roll idag

Liksom det finns skiftande uppfattningar om vad som djupast sett kännetecknar filosofin, finns det varierande åsikter om vad som är filosofins främsta uppgifter idag. Bedömaregruppen vill med utgångspunkt från den ovan givna redogörelsen av vad den menar är filosofins viktigaste områden identifiera fyra uppgifter som den anser är särskilt angelägna för filosofin idag.

1. *Bidrag till en bättre förståelse av grundläggande begrepp och frågor om världen, oss själva och vår kultur.* De mycket generella begrepp som filosofin undersöker och de grundläggande frågor som den ställer är av betydelse för vår orientering i världen och för vår syn på oss själva och vår kultur. Idag liksom tidigare är filosofins värde inte minst att den ger ett bidrag till en bättre och fördjupad förståelse av sådana begrepp och frågor. Filosofin syftar inte främst till att historiskt eller empiriskt studera världs- och livsåskådningar i olika kulturer, även om det kan ingå i dess uppgift att förmedla tidigare synsätt, utan söker framförallt att kritiskt granska olika uppfattningar och själv ta ställning till dem.

Utbildningen har här uppgifter på olika nivåer. På en första nivå är uppgiften att studenterna själva bibringas en bättre och djupare förståelse av grundläggande begrepp och frågor. Vi rör oss alla med många av filosofins grundläggande begrepp – exempelvis sådana begrepp som sann, mening, objektiv, subjektiv, följd, orsak, fri, rättvis – och redan en eller ett par terminers filosofistudium kan ge en djupare förståelse av sådana begrepp och av olika uppfattningar som är förknippade med dem. Filosofin har här en uppgift att bibringa så många som möjligt en sådan förståelse.

På en andra nivå bör uppgiften vara att utbilda personer som i sin tur själva kan förmedla kunskaper inom detta område och som på olika plan kan delta i den kulturdebatt som innefattar filosofiska frågor. På en tredje nivå slutligen är det viktigt att det finns personer som själva kan bidra till att utveckla en mera adekvat och djupare syn på filosofins grundläggande frågor. En kultur måste sägas ha stagnerat om den endast återger tidigare världs- och livsåskådningar och inte förmår att själv ta ställning till dem och utveckla dem vidare.

2. *Bidrag till metodologisk medvetenhet och kritiskt tänkande.* Många delar av filosofin är av metodologiskt slag och gäller sådana frågor som hur vi når kunskap, hur vetenskapliga teorier bekräftas, vad som kännetecknar en hållbar argumentation och vad som gör en slutledning logiskt giltig. Studier i filosofi bidrar härigenom till ett skärpt kritiskt tänkande som har ett värde i många sammanhang, inte minst som en förberedelse för andra studier. Särskilt de vetenskapsteoretiska momenten ger också ett perspektiv på andra ämnen. På vissa håll i världen har filosofin bibehållit sin gamla ställning som ett förberedande ämne för andra universitetsstudier. Så är till exempel fallet i Norge, där alla universitetsstudier genomgår en obligatorisk *examen philosophicum* innan de börjar andra studier. I flera andra länder finns mera flexibla krav på att ett visst antal filosofiska kurser ska ingå i en akademisk grundexamen. I Sverige väljer många studenter själva att läsa filosofikurser som komplement till studier av andra ämnen. Gruppen ser det som en viktig uppgift för filosofin att fortsätta att erbjuda grundläggande kurser som ger perspektiv på andra studier och lämpar sig som förberedelse eller komplement till dem.

Man kan här, liksom ovan, skilja på olika nivåer av utbildning. För det stora flertalet studenter är det värdefullt och tillfyllt med kortare kurser av ifrågakavande slag, men det finns naturligtvis också här behov av personer

som kan förmedla metodologiska kunskaper och som kan bidra till en metodologisk utveckling.

3. *Tillämpningar inom andra fält.* Som nämnts tidigare i ämnesöversikten finns det ett stort antal filosofiska discipliner som tar upp grundläggande frågor inom andra vetenskapliga områden och inom olika verksamhetsområden i samhället. Den fördjupade förståelse som de ger av de berörda vetenskaperna och verksamheterna har ett egenvärde men kan vara av särskilt värde för personer som verkar inom dessa fält. Filosofin har en uppgift att erbjuda utbildning till sådana personer.

4. *Utveckling av kompetens inom filosofins många specialiseringar.* Filosofin har flera förgreningar inom vilka det finns uppgifter utöver de ovan nämnda. En del av dess grenar kan komma att avknoppas från filosofin som egna discipliner, men filosofin har tills vidare ett fortsatt ansvar för dem, och en uppgift för utbildningen i filosofi är att bibringa kompetens inom dessa områden. För att illustrera detta kan modern logik nämnas som ett bland många exempel. Logiken är ett centralt filosofiskt delområde med upprinnelse i filosofisk reflexion över naturen hos giltiga slutledningar och med uppenbar koppling till många metodologiska frågor, men modern logik är en tekniskt avancerad disciplin som har utvecklats långt utöver detta ursprung, och nu utgör ett gränsområde mellan filosofi, matematik, datalogik och allmän språkvetenskap med viktiga tillämpningar inom alla dessa ämnen. Frågorna inom logik har dock sin egen dynamik, och det är snarast denna som har drivit utvecklingen; viktiga tillämpningar har uppstått efteråt. I Sverige har logiken haft sin huvudsakliga hemvist inom filosofin, och det är en uppgift för filosofin att åtminstone uppehålla kompetensen inom området.

De fyra uppgifter som här har nämnts är knappast kontroversiella, men de kan naturligtvis lösas på olika sätt och i varierande grad vid olika lärosäten. De har funnits i bakgrunden vid gruppens bedömningar av olika utbildningar.

Sammanfattningar, generella slutsatser och rekommendationer

Inledande kommentarer och gemensamma problem för grund- och forskarutbildning

Denna utvärdering täcker ett stort antal olika filosofiska ämnen, nämligen praktisk filosofi, teoretisk filosofi, filosofi, logik, vetenskapsteori, teknik- och vetenskapsfilosofi och estetik. Grundutbildning och forskarutbildning i såväl praktisk som teoretisk filosofi har utvärderats vid sex lärosäten: Göteborgs universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet och Uppsala universitet. Utvärderingen omfattar härutöver teoretisk filosofi inom grundutbildningen vid Högskolan i Skövde, ämnet filosofi inom grundutbildningen vid Södertörns högskola och inom forskarutbildningen vid Kungl. Tekniska högskolan (KTH), teknik- och vetenskapsfilosofi vid KTH, logik vid Göteborgs universitet, vetenskapsteori vid Göteborgs universitet och Umeå universitet, samt estetik vid Uppsala universitet.

Många av bedömargruppens sammanfattningar, generella slutsatser och rekommendationer gäller samtliga utvärderade ämnen. Särskild uppmärksamhet riktas dock här mot de i detta sammanhang stora ämnena praktisk filosofi och teoretisk filosofi, som bedrivs relativt likartat vid de sex nämnda universiteterna. Avvikelser från de generella mönster som här lyfts fram och särskilda förhållanden inom de andra ämnena inom filosofiområdet tas upp under respektive lärosätesbeskrivning.

Bedömargruppen finner att utbildningen i samtliga ämnen som ingår i utvärderingen uppfyller kvalitetskravet på högre utbildning. Detta gäller såväl utbildningens innehåll som den undervisning som ges. Ämnenas huvudgrenar är i allmänhet väl representerade i kursuppläggen. Samtliga ämnen har en helt internationell prägel vad gäller kursernas innehåll, som i regel väl anknyter till det aktuella forskningsläget. Lärarna förefaller bedriva undervisningen med stort engagemang samtidigt som de följer utvecklingen i sina ämnen och i varierande utsträckning bedriver egen forskning. Utbildningen har på så sätt en tillfredsställande forskningsanknytning.

Tyvärr måste det också konstateras att det finns betydande problem inom den filosofiska utbildningen, varav en del är tillräckligt allvarliga för att på sikt äventyra utbildningens forskningsanknytning eller på annat sätt hota uppfyllandet av kravet på högre utbildning. De mest påfallande svagheter i utbildningen som helhet gäller undervisningens omfattning, och lärarnas ofta pressade arbetssituation. Iögonfallande är också den mycket skeva könsfördelningen bland studenter, doktorander och lärare.

Undervisningens omfattning

Intensiteten i undervisningen mätt i antal timmar per vecka som kommer studenten till del är anmärkningsvärt låg. På grundkurser rör det sig i allmänhet om 4–5 timmar och på högre nivåer om ännu färre timmar. Ett genomgående tema som kom upp vid bedömargruppens samtal med lärare och studenter var otillräckligheten i den undervisning som ges (se vidare bilaga 2).

Även i ett internationellt perspektiv framstår undervisningsintensiteten som anmärkningsvärt låg. Bedömargruppen har inte haft tillgång till någon systematisk statistik men är förtrogen med situationen i flera länder som det är naturligt att jämföra med. Vid nordamerikanska universitet följer en student inom grundutbildningen i allmänhet 12–15 timmars undervisning per vecka. I Finland varierar mängden undervisning med olika uppläggningar av studierna, men en förstaårsstudent i filosofi har tillgång till omkring 12 timmars undervisning per vecka. Motsvarande tal i Norge är lägre, men en norsk förstatersstudent i filosofi får i alla fall under 14 veckor 8,5 timmars undervisning per vecka.

Bedömargruppen noterar att antalet undervisningstimmar inom grundutbildningen i filosofi nu är nere på ungefär samma nivå som vid slutet av 50-talet med dess fåtal studenter, och att de reformer som genomfördes på 60-talet för att stärka undervisningen i stor utsträckning nu omintetgjorts. En ökning av undervisningens omfattning är enligt gruppens mening en av de angelägnaste åtgärderna för att förbättra grundutbildningens kvalitet.

Även inom forskarutbildningen är undervisningsutbudet otillfredsställande på många håll, vilket framför allt sammanhänger med det sänkta antalet forskarstuderande. Det låga antalet leder till torftigare seminariemiljöer och till att kurser för doktorander förekommer mycket sparsamt eller inte alls. Problemen häromkring återkommer vi till nedan.

Lärarnas arbetssituation

I den mån lärarna inte tilldelats medel för särskilda forskningsprojekt har de vanligen mycket liten eller ingen tid alls inlagd i tjänsten för kompetensuppehållande verksamhet och egen forskning, som därför får bedrivas på fritid. Beundransvärt nog är det många lärare som lyckas förena studier och forskning på fritid med en stor undervisningsbörda och en tät kontakt med ett stort antal studenter för att kunna besvara deras frågor och ge erforderlig handledning vid skrivandet av uppsatser och avhandlingar. Bedömargruppen är dock övertygad om att denna situation inte är hållbar i längden. Särskilt där lärarstaben är liten är det troligt att den pressade arbetssituationen i längden kommer att leda till att lärarna inte kan upprätthålla sin kompetens och att undervisningens forskningsanknytning därmed kommer att minska.

Resursproblem

De båda svagheter som påtalats ovan hänger naturligtvis samman med ämnens ekonomiska resurser, och en viktig styrande faktor är här den jämförelsevis

låga tilldelning per student som erhålles inom humaniora. Denna tilldelning är i stort bestämmande för hur mycket och vilket slags undervisning som kan ges. På lägre nivåer är det i allmänhet fråga om föreläsningar inför stora grupper av studenter, trots att filosofi i hög grad är ett färdighetsämne, där det inte främst är frågan om att inhämta en mängd fakta utan om att kunna diskutera olika ståndpunkter och kritiskt pröva argument. Sådana diskussioner kräver seminarier och övningsgrupper med ett mindre antal studenter. Hänsyn härtill tas inte för närvarande när tilldelningen per student bestäms.

Institutionerna kan dock i vissa fall påverka storleken på och användningen av de ekonomiska resurser som ställs till deras förfogande. Till exempel kan det inom grundutbildningen vara möjligt att öka rekryteringen på ett sådant sätt att det tillkommer större intäkter än kostnader, och inom forskarutbildningen kan samarbete med andra universitet och högskolor leda till ett bättre utnyttjande av de resurser som finns för seminarier.

Vi återkommer i senare avsnitt till sådana möjligheter, men vill här rikta uppmärksamhet på en märklig minskning av resurser som drabbar ämnen med kompetenta lektorer vilka befordras till professorer. Vid de flesta universitet kompenseras nämligen inte institutionerna för den löneförhöjning som normalt följer med befordran. Ibland kan denna effekt balanseras genom att man avstår från att utlysa ledigblivna professorer, men särskilt vid mindre enheter är den omedelbara effekten av professorsbefordringar att institutionens utrymme för undervisning och forskning minskar. Denna resursurholkning är visserligen generell för alla ämnen i vilka befordringar förekommer, men bedömargruppen måste likväl påpeka att problemet är aktuellt för flera filosofiamännen i landet och att det på sina håll hotar att få allvarliga konsekvenser för undervisningen. Den bestraffning som på detta sätt drabbar ämnen där lärarna särskilt meriterat sig framstår enligt gruppens mening dessutom som absurd och kontraproduktiv.

Ojämn könsfördelning

Den ojämna könsfördelningen är ett stort problem i filosofiamännen i Sverige. Majoriteten av antalet studenter, lärare och forskare är män. Problemet är större i Sverige än vad det är i de andra nordiska länderna (om vi jämför antal kvinnliga studenter, doktorander, disputerade och lärare i filosofi). Det är kanske överraskande, för kvinnornas ställning i de nordiska länderna är likartad.

Ur tabellerna 2a–c (bilaga 4) kan vi utläsa att under år 2003 fanns det sammanlagt 185 lärare som undervisade på grundutbildningen i filosofiamännen. Andelen kvinnliga lärare var då 23 procent, vilket innebär att ca var fjärde lärare var kvinna. Av dessa hade 17 procent fast tjänst, vilket motsvarar tre tjänster i teoretisk filosofi (SU, UU), en i vetenskapsteori (GU), en i teknik- och vetenskapsfilosofi (KTH), en i ämnet filosofi (SH), en i estetik (UU). Värt att notera är att det inte finns någon kvinna med fast tjänst i praktisk filosofi.

Ser vi till andelen kvinnliga doktorander i filosofiämnen under år 2003 utgör de 28 procent.

Problemet med könsfördelningen finns på alla filosofinstitutioner som bedömargruppen besökt men kan variera något. Ämnena teoretisk filosofi vid Högskolan i Skövde och estetik vid Uppsala universitet har dock fler kvinnliga än manliga studenter.

När det gäller könsfördelningen bland de tillsvidareanställda lärarna finner vi att teoretisk filosofi och estetik vid Uppsala universitet, filosofi vid Södertörns högskola och vetenskapsteori vid Göteborgs universitet uppvisar en jämnare könsfördelning än andra institutioner.

I självvärderingen och på platsbesöken visade institutionerna på olika åtgärder för att försöka lösa problemet med den ojämna könsfördelningen. Följande förslag till åtgärder kom fram i självvärderingarna och i diskussionerna vid platsbesöken:

- rekrytering av kvinnliga studenter (Umeå universitet (UmU); Södertörns högskola (SH); KTH; Högskolan i Skövde (HS); Göteborgs universitet (GU): vetenskapsteori)
- rekrytering av kvinnliga doktorander (UmU; KTH; GU: vetenskapsteori, och filosofi)
- rekrytering av kvinnliga lärare (GU: vetenskapsteori; SH; Uppsala universitet (UU); KTH)
- kvinnliga mentorer (Lunds universitet (LU))
- feministiska kurser, kursinnehåll med genusperspektiv (UmU; UU; Stockholms universitet (SU); KTH; HS)
- innehållet i kurser (teman som kvinnorna är intresserade av) (GU: vetenskapsteori)
- seminarieklimatet (Linköpings universitet (LiU); KTH)
- kurslitteratur med genusperspektiv (LiU; LU; SU; GU: vetenskapsteori)
- jämställdhetsgrupper (LiU; LU; SU)
- kvinnliga nätverk (LU).

Bedömargruppen anser att dessa åtgärder i princip kan vara goda försök att lösa problemet med den ojämna könsfördelningen, men institutionerna har ändå inte lyckats komma tillrätta med problemet. Gruppen rekommenderar därför institutionerna följande extra åtgärder.

Diskussion mellan lärare och studenter om vilka åtgärder som kan vara effektivare än andra. Att t.ex. ge feministiska kurser i filosofi och kurser som man tror kvinnor är intresserade av, kan ge resultat som blir de motsatta till vad man förväntar sig. Sådana kurser kan leda till uppkomsten av specifika fält för kvinnor, en sorts enklav, så att kvinnorna blir utestängda från den filosofi som anses vara manlig. Det är därför viktigt att diskussioner förs om vilka åtgärder som ska prioriteras.

Det är också viktigt att utvärdera jämställdhetsgruppernas arbete. Bedömargruppen föreslår därför öppna diskussioner om könsfördelningen. Den svå-

raste uppgiften är att identifiera dolda ojämlikhetsmekanismer, och bedömargruppen menar att en av de viktigaste uppgifter som jämställdhetsgrupperna har är att uppmuntra lärarna och studenterna till öppna diskussioner om sådana mekanismer.

Grundutbildningen

Balans mellan olika uppgifter och dimensionering

Uppläggningsen av kurser inom grundutbildningen är en särskilt delikat uppgift inom filosofi av flera skäl. Filosofifämnena är för flertalet studenter naturligt nog ett biämne till vilket man kan avsätta högst två men vanligen endast en termin. En grundkurs om 20 poäng måste därför läggas upp så att studenter som läser endast denna kurs ändå får en någotsånär allsidig orientering i ämnet. Samtidigt måste kursen utformas så att den ger de som vill fortsätta filosofistudiet en god grund att bygga vidare på.

Ett annat problem som särskilt gäller fortsättningskurser och mera avancerade kurser föranleds av filosofifämnenas ovanligt många förgreningar, ett förhållande som gör det naturligt att låta studenterna i viss utsträckning välja vilka delar av ämnet de ska studera. Denna valfrihet måste vägas mot kravet att en examen svarar mot en rimlig bredd i kunskaper, och den måste också begränsas med hänsyn till tillgängliga resurser. Problemet är alltså att uppnå en rimlig balans mellan dessa motstridiga krav.

Det är bedömargruppens intryck att de som ansvarar för utbildningens uppläggning i allmänhet är väl medvetna om dessa problem och i stort sett har lyckats uppnå en god balans mellan de motstridiga mål som man har att tillgodose. För närmare detaljer om kursernas innehåll se avsnittet ”Innehållet i kurser” nedan (sid 37) och för en kursöversikt se bilaga 1.

Som framgår av tabell 1a (bilaga 4) fanns i landet år 2003 sammanlagt betydligt över ett tusen helårsstudenter i filosofiska ämnen. Bedömargruppen har inte haft tillgång till någon statistik över studenttillströmningen i filosofi för någon längre tidsperiod, men har intryck av att den växt mycket kraftigt under det senaste halvsekllet och att denna ökning är proportionellt större än motsvarande tillväxt av det totala antalet universitetsstuderande. Denna ökning är i så fall mycket glädjande enligt gruppens mening, och svarar mot det allmänt ökade intresset för filosofi i svenskt kulturliv som har kunnat noteras under de senaste decennierna.

En fortsatt ökad rekrytering till filosofistudier skulle vara naturlig med tanke på sådana studiers värde för en allmän orientering i tillvaron och medvetenhet om vad som särskilt kännetecknar ett vetenskapligt förhållningssätt såsom framhållits i avsnittet om filosofins roll idag (se särskilt punkterna 1 och 2). Det har vid upprepade tillfällen förts fram önskemål, inte minst från flera studentkårer, om inrättande av en obligatorisk studieförberedande termin med filosofiska inslag, liknande den *examen philosophicum* som finns i Norge. Även om det skulle stöta på flera betydande praktiska svårigheter att

införa något sådant i Sverige, vore det – enligt bedömarens mening – en rimlig och önskvärd utveckling om en mer betydande andel av de universitetsstudier, än vad som är fallet idag, kompletterade sina studier med en termins filosofistudium.

Filosofiämnen har här en uppgift och en möjlighet som institutionerna enligt bedömarens uppfattning inte tillvaratar i tillräckligt hög grad. Med få undantag ägnas frågor om rekryteringen till filosofiämnen endast ett ganska förstrött intresse. En expansion av filosofiämnenas grundkurser skulle, förutom det värde den har i enlighet med ovanstående tankegångar, kunna innebära ökade resurser för ifrågasvarande ämnen, som inte skulle behöva helt motsvaras av ökade kostnader. I vissa fall är det till och med så att institutionerna inte klarar tilldelade uppdrag och skulle behöva en ökad rekrytering för att inte riskera resursindragningar. I andra fall finns utrymme för expansion på grund av att fakulteten eller lärosätet i sin helhet inte uppfyller hela sitt uppdrag. Vid åter andra universitet och högskolor skulle det givna undervisningsuppdraget behöva utökas. Situationen varierar således med olika lärosäten, men bedömarens vill generellt rekommendera filosofiämnen att i högre grad engagera sig i frågan om en ökad rekrytering till grundkurserna.

Dimensioneringen av de kurser som kommer ovanpå grundkurserna påverkas av den ofrånkomliga avtrappning vid övergången till dessa kurser som är en följd av det som redan sagts om att studiet av filosofiämnen för flertalet studenter är och bör ha orienterande karaktär och vara en komplettering av andra studier. Det är dock troligt att avtrappningen på sina håll är större än den borde vara. Inte bara rekryteringen till grundkurserna utan också rekryteringen till fortsatta studier ägnas i allmänhet liten uppmärksamhet. Ett ofta återkommande intryck vid platsbesöken var att studenterna hade fått mycket obetydlig information om vad fortsatta studier innebar. Särskilt påfallande var bristen på information om den forskning som pågår vid institutionerna – även studenter som var intresserade av att fortsätta studier över 40-poängsnivån visste ofta föga om ämnets forskningsprofil vid det egna lärosätet.

Bortfallet av kvinnor vid övergången till fortsatta studier är också påfallande stort, vilket tyder på att ämnena inte tillräckligt tillvaratar ett möjligt intresse för fortsatta studier. Det bör också noteras att det leder till att könsfördelningen blir alltmer sned på högre nivåer. Bedömarens vill rekommendera filosofiämnen att även lägga ned större ansträngningar på en ökad rekrytering till studier utöver grundkurserna.

Genomströmning inom kurser

Genomströmningen, dvs. antalet studenter som genomför en kurs med godkänt resultat i förhållande till antalet studenter som påbörjar kursen, är ofta anmärkningsvärt låg. Den statistik som föreligger om genomströmningen är framtagen som kvoten mellan helårsprestationer (HÅP) och helårsstudenter (HÅS), (se tabell 1c, bilaga 4). Ett första problem med de låga genomströmningstalen är att institutionerna vanligen endast har gissningar om vad de

beror på och saknar egentlig kunskap om hur antalet studenter som inte genomför en kurs fördelar sig på olika kategorier av orsaker, även om man på några håll, t.ex. i Lund, gjort försök att kartlägga dem.

Flera olika faktorer kan bidra till en låg kvot. Det är av intresse att urskilja olika anledningar till att en student medräknats i HÅS men inte i HÅP. Fyra exempel är: (1) Trots registrering på kursen har studierna i själva verket aldrig påbörjats, t.ex. på grund av besked efter registreringen om antagning till annan prioriterad kurs. (2) Intresse föreligger endast för vissa delmoment i kursen; det har aldrig funnits någon avsikt att läsa hela kursen. (3) Avsikten har aldrig varit att tentera kursen utan endast att följa undervisningen. (4) Studiemisslyckande – godkänt resultat på kursen uppnås aldrig trots att avsikten varit att genomgå hela kursen.

Medan ett bortfall på grund av (1) bara återspeglar en irrelevans i det statistiska materialet, finns anledning att närmare analysera bortfall på grund av (4). Bortfall av slag (2) får anses acceptabla, även om ett större antal sådana är en anledning att dela upp kursen i mindre delkurser. Bortfall av slag (3) kan möjligen åtgärdas genom att bättra integrera tentamen på kursen med undervisningen, så att den upplevs som lika meningsfull som undervisningen.

Låg genomströmning är ett verkligt allvarligt problem först om det till stor del beror på studiemisslyckanden. Sådana kan i sin tur vara av olika slag, alltifrån tappat intresse för ämnet under kursens gång eller prioriteringskonflikter, t.ex. vid samtidigt studium av flera olika ämnen, till bristande förutsättningar att tillgodogöra sig kursen. Det finns flera tänkbara åtgärder för att minska antalet studiemisslyckanden, exempelvis: bättre information om studierna, så att man drar till sig rätt kategorier av studenter som har genuint intresse för kursen och förutsättningar att genomgå den; mera och effektivare undervisning; underlättande av möjligheterna till omtentamen för studenter som misslyckats i en tentamen.

Det finns anledning att förmoda att undervisningens omfattning är en av de viktigaste faktorerna, när det gäller bristande genomströmning på grund av orsaker av slag (4). Det finns en intressant jämförelse i den självvärdering som lämnats av filosofiska institutionen vid Uppsala universitet i samband med en och samma kurs som ges både inom ett civilingenjörsprogram och som delkurs vid filosofiska institutionen: när kursen ges inom civilingenjörsprogrammet uppnås en drastiskt mycket bättre genomströmning, ibland 100 procent, och undervisningen har då dubbelt så stora resurser – 45 timmars undervisning mot 20–25 timmar när kursen ges vid institutionen.

Det finns emellertid också tämligen enkla åtgärder som kan vidtas för att underlätta för studenterna att planera sina studier. Till exempel har man i teoretisk filosofi vid Stockholms universitet gjort till princip att skrivningsresultaten alltid ska återlämnas till studenterna inom några få dagar efter tentamen. Studenter som misslyckats på en tentamen får härigenom möjlighet att bättre planera de kompletteringar som behövs och eventuellt fortsätta sina studier av ifrågavarande momentet utan större avbrott. Den snabba återföringen av

tentamensresultaten är naturligtvis till glädje också för studenter som lyckats i tentamen.

Till sist vill vi påpeka att det som sagts ovan endast tar upp frågan hur många som alls, någon gång under studietiden, avslutar en påbörjad kurs med godkänt resultat. Vi har inte alls berört en annan viktig aspekt av vad som kan kallas genomströmning, nämligen den tid studenten använder för att genomgå kursen. Kvoten HÅP/HÅS mäter överhuvudtaget inte den sidan. Den som inte blir klar med en kurs under terminen då kursen påbörjades kommer visserligen inte med i kursens HÅP för den terminen, men i gengäld tillkommer de studenter som påbörjat kursen under tidigare terminer och som under terminen ifråga sluttenterar kursen med godkänt betyg. Dessa frånfall och tillskott tar förstås ut varandra i ett genomsnitt, och när det gäller kurser med ett större antal studenter påverkar de normalt inte alls kvoten mellan HÅS och HÅP. För kurser med ett mindre antal studenter är fluktuationer dock inte ovanliga, och man bör därför ha i minnet, särskilt för C- och D-kurser där studietiderna ofta är alltför långa, att kvoten HÅP/HÅS för en termin kan bli missvisande låg såväl som missvisande hög – missvisande hög när många studenter från tidigare terminer lyckas bli klara på kursen just den terminen.

Bedömargruppen rekommenderar institutionerna att skaffa sig ett säkrare underlag för att bedöma olika aspekter av genomströmning och dess orsaker, så att lämpliga åtgärder kan vidtas när genomströmningen är otillfredsställande.

Undervisningsformer: Seminarier och skrivträning

Som redan framhållits är filosofi ett ämne där det gäller att kunna kritiskt pröva skilda argument och att ha förmåga att diskutera olika ståndpunkter. Det är därför väsentligt att undervisningen inte endast bedrivs i föreläsningssform utan att det vid sidan av föreläsningar också finns undervisningsformer som tränar studenterna i filosofiska diskussioner, såväl muntliga som skriftliga. Bedömargruppen anser att det är angeläget att sådana undervisningsformer förekommer redan på grundkursnivå. Därtill kommer att en tidig träning i muntlig och skriftlig diskussion måste förväntas vara en god förberedelse för den mer krävande uppsats som studenter på högre nivåer ska skriva, och som ofta visat sig kraftigt förlänga studietiderna.

De undervisningsformer som här behövs är som redan nämnts resurskrävande, men bedömargruppen vill likväl rekommendera institutioner som inte redan gjort det att pröva möjligheterna att införa dem. Muntliga diskussioner kan på grundkursstadiet föras inom olika slag av proseminarier eller mindre diskussionsgrupper, och övning i att skriftligt föra en diskussion kan övas genom mindre inlämningsuppgifter. På fortsättningskurser bör nivån höjas genom obligatoriska seminarier och uppsatser av vanligt slag.

Tentamensformer och förhållande handledare/examinator

På grund- och fortsättningskurser har det blivit allt vanligare att flera moment tenteras genom s.k. hemtentamen, men salsskrivningar är fortfarande en vanlig tentamensform, och många institutioner håller på att skaffa sig erfarenhet av hur olika tentamensformer bäst blandas med varandra, vilket bedömargruppen finner positivt. Oavsett vilken tentamensform som används är det enligt gruppens mening värdefullt om tentamina blir en del av lärandet. Detta talar för att essäfrågor ska vara en ofta förekommande frågeform på de flesta kurser, men det kräver framförallt att tentamensresultaten återförs till studenterna på ett tydligt sätt. Tentamensfrågor som förväntas bli besvarade på ett någorlunda enhetligt sätt kan genomgå kollektivt genom schemalagt möte efter tentamen, medan mer fritt utformade essäer måste individuellt kommenteras av tentatorn, om tentamina i denna form ska bli pedagogiskt meningsfulla. Denna tentamensform förutsätter härigenom betydligt större lärarresurser.

Examination på uppsatser inom påbyggnads- och magisterkurser sker på många olika sätt vid olika lärosäten. Bedömargruppen har särskilt noterat den åtskillnad som här görs mellan handledare och examinator på vissa håll och rekommenderar som en allmän norm att handledaren för uppsatsen inte också är den som sätter betyg.

Innehållet i kurser

En översikt över vilka moment som ingår i de kurser som täcks av denna utvärdering ges i bilaga 1. Rubrikerna på olika moment varierar mellan olika lärosäten, men det innehåll i kurserna som döljer sig bakom rubrikerna är mera likartat än vad dessa antyder. Flera institutioner tillämpar ett system med intetsägande rubriker (av typ ”centralt teoretiskt-filosofiskt område”) med tomma åtföljande beskrivningar, vilket ger möjlighet att enkelt ändra momentets innehåll genom utbyte av kurslitteraturen; beslut härom delegeras vanligen till lägre instanser i beslutshierarkin. Innehållet i de olika kurserna har därför en betydande rörlighet. Nedanstående sammanfattande karakterisering av innehållet i de olika kurserna i praktisk och teoretisk filosofi vid de olika lärosätena bygger på de uppgifter som senast var tillgängliga för bedömargruppen. Kurser i andra ämnen tas upp i samband med lärosätesbeskrivningarna.

Grundkurser i praktisk filosofi

Gemensamt för grundkurserna i praktisk filosofi, vilka ges vid sex olika lärosäten, har varit att de under olika rubriker innehåller ett moment i etik och ett moment i den praktiska filosofins historia. Uppsala universitet gör nu en ändring i sin kursplan som innebär att det historiska momentet utgår. Detta moment omfattar 4–5 poäng vid de andra universitetet med undantag för Stockholms universitet där det har en svagare ställning. Momentet i etik behandlar tematiskt åtminstone några av de vanliga normativa teorierna och

några grundläggande metaetiska och värdeteoretiska frågor. Vid universitetet i Göteborg, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala inrymmer momentet också tillämpad etik. Universitetet i Göteborg, Lund, Stockholm och Uppsala ger en systematisk framställning av värdeteori inom etikmomentet eller ett annat särskilt moment, medan universitetet i Linköping och Umeå har valt att istället låta grundkursen i praktisk filosofi samläsa några allmänfilosofiska moment med teoretisk filosofi.

Universitetet i Göteborg, Lund och Uppsala har härutöver ett moment i politisk filosofi eller samhällsfilosofi. Vid universitetet i Göteborg, Linköping, Lund och Uppsala tillkommer dessutom mindre moment i religionsfilosofi och estetik.

Fortsättningskurser i praktisk filosofi

Fortsättningskurserna innehåller vid alla universiteterna fördjupningar av etikmomentet och det historiska momentet, nu genom läsning av någon eller några klassiska texter; Uppsala universitet är dock också här ett undantag i det att inget historiskt moment ingår. Vid universitetet i Linköping, Stockholm och Umeå, där grundkursen inte inrymde något moment i politisk filosofi eller samhällsfilosofi, ingår ett sådant moment istället i fortsättningskursen, medan de andra universiteterna ytterligare fördjupar grundkursens moment med denna inriktning.

Kurserna vid universitetet i Göteborg, Lund och Stockholm inrymmer ett delmoment i vilket explicit krävs författandet av en uppsats. Samtliga universitet utom det i Göteborg låter ett moment om 5 poäng vara öppet för en specialisering med viss valfrihet.

Fördjupnings-, påbyggnads- och magisterkurser i praktisk filosofi

Dessa kurser är normalt uppbyggda så att hälften av kursen består i författandet av en uppsats, medan den andra hälften upptas av två litteraturkurser som studenten väljer i samråd med examinatoren.

Grundkurser i teoretisk filosofi

Grundkurserna i teoretisk filosofi har på de sju håll där de ges ett tämligen likartat innehåll. Vid samtliga lärosäten har filosofins historia en framträdande plats, och förekommer vanligen på ett eller annat sätt i flera delmoment. Häri inbegripes regelmässigt såväl den äldre filosofins historia som olika moderna filosofiska riktningar. Riktningar av analytiskt slag ges vanligen störst uppmärksamhet, men med undantag för Linköpings och Lunds universitet får även icke analytisk filosofi ett betydande utrymme, ibland i form av särskilda delmoment. I kurslitteraturen ingår alltid ett antal originaltexter, men de mera övergripande historiska framställningarna överväger vanligen.

Vidare ingår alltid logik i grundkursen som ett moment eller delmoment på cirka 3–5 poäng. Härutöver ingår vanligen moment i vilka kunskapsteoretiskt, vetenskapsteoretiskt och språkfilosofiskt stoff får en systematisk behandling,

men de olika lärosätena skiljer sig här något åt. Uppsala och Göteborgs universitet låter stoff av detta slag ingå i filosofihistoriska kurser (inklusive översikter över samtida filosofi). Lunds universitet går motsatt väg och ger ett stort utrymme åt en systematisk behandling både av detta stoff och av metafysiska teman; filosofins historia får i gengäld ett något mindre utrymme här.

Fortsättningskurser i teoretisk filosofi

Vid universiteten i Göteborg, Linköping och Stockholm samt vid Högskolan i Skövde ingår här ett obligatoriskt uppsatsmoment. Vid tre universitet, det i Göteborg, Stockholm och Uppsala, får studenten inom fortsättningskursen välja fritt mellan ett antal erbjudna delkurser. Uppsala universitet, som lämnar störst valfrihet, erbjuder studenten en lista på delkurser i logik, vetenskapsteori, filosofiska klassiker, modern filosofi, språkfilosofi, medvetandefilosofi och specialisering; studenten har att välja fyra delkurser från denna lista. Stockholms universitet erbjuder ett val av tre delkurser och Göteborgs universitet ett val av två delkurser från en lista av liknande slag. Listorna på valfria delkurser vid de tre universiteten omfattar även icke analytisk filosofi.

Vid de andra universiteten och vid Högskolan i Skövde består fortsättningskursen huvudsakligen av ett antal fixerade delmoment inom några centrala grenar av teoretisk filosofi såsom logik, vetenskapsteori, språkfilosofi, kunskapsteori och metafysik samt ämnets historia och klassiska texter. Vid Lunds universitet är kursen centrerad på logik, vetenskapsteori och analytisk språkfilosofi, medan den vid Linköpings universitet och Umeå universitet och vid Högskolan i Skövde har en bredare inriktning och omfattar även kunskapsteoretiska och metafysiska moment och/eller ett filosofihistoriskt moment, som i några fall innebär läsning av en eller flera äldre klassiker.

Fördjupnings-, påbyggnads- och magisterkurser i teoretisk filosofi

Dessa kurser är normalt uppbyggda på samma sätt som i praktisk filosofi med ett uppsatsmoment på 10 poäng samt två litteraturkurser om vardera 5 poäng som studenten väljer i samråd med examinatorn.

Bedömargruppen anser att kurserna inom grundutbildningen i teoretisk och praktisk filosofi på det hela taget har en rimlig uppläggning som täcker ämnens kärnområden och innebär en lagom progression vad gäller svårighetsgrad. Gruppen noterar emellertid att kurserna i teoretisk filosofi i allmänhet uppvisar en större ämnesmässig bredd inom vilken det vanligen bereds en viss plats även för icke analytiska inriktningar. Ytterligare information och kommentarer kring några särskilda förhållanden vid olika lärosäten ges vid respektive lärosätesbeskrivning.

Lärarna

Lärarnas ofta pressade arbetssituation har redan påtalats ovan. Härutöver vill bedömargruppen påpeka att det vid några lärosäten förekommer att under-

visningen i vissa ämnen till övervägande del sköts av vikarier, timplärare eller forskarstuderande. Gruppens intryck efter platsbesöken är att utbildningen vanligen blir mera splittrad och mindre väl genomtänkt när den inte till övervägande del handhas av en mer fast lärarstab. Gruppen rekommenderar därför institutionerna och fakulteterna att i sådana ämnen försöka öka antalet lärare med tillsvidareanställning. Gruppen finner det däremot positivt att forskarstuderande i begränsad omfattning används inom grundutbildningen. Detta kan ofta innebära ett värdefullt tillskott till undervisningen. Det är dessutom en viktig erfarenhet för de forskarstuderande att ha undervisat i filosofi.

Det är dock viktigt att doktoranderna får hjälp med undervisningsupplägget. Önskemål härom från doktorander som menade sig ha lämnats alltför oförberedda inför undervisningsuppdrag var ett återkommande tema vid bedömargruppens platsbesök.

Bedömargruppen vill därför rekommendera att doktorander ges möjlighet till undervisning inom grundutbildningen i de fall där detta nu inte förekommer, och att de förbereds för detta uppdrag inte bara pedagogiskt utan också med avseende på det ämnesspecifika innehållet i kurserna.

Studentinflytande och kursvärderingar

Kursvärderingar förekommer regelmässigt inom alla kurser, men det framkom vid platsbesöken att det ofta rådde oklarhet om hur dessa kommer till användning. Ett undantag utgör vetenskapsteori i Göteborg, där varje kurs inleds med en redogörelse för tidigare studenters kursvärdering och de åtgärder som man vidtagit med anledning av den.

De studenter som bedömargruppen träffade vid platsbesöken förmedlade i allmänhet intryck av att deras synpunkter beaktades av institutionerna. Detta gällde naturligt nog särskilt vid de mindre institutionerna, medan det vid några av de större institutionerna sporadiskt förekom besvikelse över att inte ha fått gehör för synpunkter.

Det framkom emellertid också att studenterna överlag i tämligen liten utsträckning sökte påverka eller delta i styrningen av institutionerna. Flera institutioner söker med begränsad framgång stimulera studenterna att bilda ämnesråd, att mera aktivt deltaga i institutionsstyrelsen och att på annat sätt bidra till institutionens utveckling och styrning. En förklaring till att det är svårt att engagera studenterna i sådana aktiviteter är att flertalet uppehåller sig bara en termin vid institutionen. Det måste likväl vara en viktig målsättning att studenterna mera involveras i institutionens liv och utveckling, och bedömargruppens vill därför rekommendera institutionerna att ytterligare intensifiera försöken att få studenterna att mera aktivt medverka i nämnda avseenden.

Forskarutbildningen

Antagning och doktoranders finansiering

De nya bestämmelserna om antagning till forskarutbildning har i allmänhet lett till ett mindre antal forskarstuderande än tidigare, och på de flesta håll är antalet forskarstuderande nu ganska litet. Ett undantag är Kungl. Tekniska högskolan som på kort tid byggt upp en mycket stor grupp forskarstuderande.

Olika lärosäten skiljer sig markant åt beträffande de regler de tillämpar vid antagning till forskarutbildning. Medan vissa fakulteter tillämpar högskoleförordningens bestämmelser (9 kap 3 §) om att sökande till forskarutbildning måste för att antas ha en finansiering för hela utbildningstiden antingen genom utbildningsbidrag/doktorandanställning *eller* på annat säkert sätt, har det vid andra fakulteter införts generella regler som skärper antagningsbestämmelserna genom att göra en restriktiv tolkning av högskoleförordningens bestämmelse om studiefinansiering. På vissa håll är man överhuvudtaget negativ till användning av andra finansieringsalternativ än de som erbjuds genom det egna lärosätets utbildningsbidrag eller doktorandanställningar. I praktiken accepteras dock finansiering genom projektbidrag från forskningsråd eller liknande organ, medan egen säker finansiering på annat sätt inte tillåts.

Möjligheterna till antagning begränsas även sedan längre tid tillbaka av högskoleförordningens bestämmelser om att endast så många får antas som kan erbjudas handledning och godtagbara studievillkor i övrigt (9 kap 1 §). Dessa regler åberopas ibland som stöd för en restriktiv hållning till antagning på grundval av icke offentlig finansiering. Det är emellertid inte troligt att det i allmänhet finns behov av att begränsa antalet studieplatser på det sätt som sker. Bedömargruppen ser därför ingen grund till denna generella diskriminering av finansiering från privata källor vid antagning till forskarutbildning.

En sådan diskriminering förefaller bedömargruppen dessutom oklok med tanke på att nästan alla studiemiljöer inom den filosofiska forskarutbildningen nu uppfattas som alltför små. Finansiering av forskarutbildning från forskningsråd och privata källor bör därför istället hälsas välkomna. Så är också fallet vid flera institutioner som lägger ned stor möda på att söka medel från olika håll till forskningsprojekt som kan ge ekonomiskt stöd till doktorander.

Det antagningsförfarande som bedömargruppen vill rekommendera, och som redan nu tillämpas på vissa håll, är att vid regelbundet återkommande tillfällen (t.ex. en gång om året eller vartannat år) först fastställa antalet studierum inom ett ämnes forskarutbildning med hänsyn till bestämmelserna om handledning och godtagbara studievillkor i övrigt och sedan efter utlysning av dessa studierum anta de behöriga sökande som har en säkrad finansiering och har störst förmåga att tillgodogöra sig forskarutbildningen, oavsett från vilka källor finansieringen härrör så länge den bedöms som säker.

Dimensionering och åtgärder med anledning av alltför små miljöer

De ekonomiska resurserna inom forskarutbildningen är i allmänhet bättre än inom grundutbildningen, och de personella resurserna för handledning inom forskarutbildning inom de filosofiska ämnena är på de flesta håll tämligen goda. På grund av det minskade antalet ansökningar till forskarutbildningen finns det därför på många håll nu en överkapacitet inom forskarutbildningen. Det finns därför anledning att i många fall söka öka rekryteringen till forskarutbildningen och intensifiera ansträngningarna att finna medel till forskningsprojekt som kan bekosta anställningar som doktorand. Även om så sker och om antagning äger rum enligt de principer som föreslås i föregående avsnitt, finns risk för att antalet forskarstuderande i de filosofiska ämnena vid flera lärosäten kommer att förbli lågt och hamna långt under optimal nivå.

Avigsidan med ett mycket litet antal doktorander är dock inte i första hand att resurser inte tas tillvara, utan att studiemiljön blir mindre gynnsam. Som framhålls i Umeå universitets självvärdering kan man ”knappast överskatta den roll som det högre seminariet ... har vid framväxten av en avhandling. I samband med att avhandlingsutkast ventileras där får doktoranderna ’handledning’ såväl av sina meddoktorander som av sådana lärare som inte har den formella handledarrollen. Det bör kanske påpekas att ett högre seminarium för att fungera behöver ha en viss ’kritisk massa’”.

Det citerade uttalandet pekar på att en studiemiljö inom forskarutbildningen helst bör ha både ett visst antal lärare och ett visst antal doktorander, om den ska vara gynnsam för framväxten av goda doktorsavhandlingar. Ett visst minimiantal doktorander tycks också vara en förutsättning för att det ska uppfattas som meningsfullt att ordna kurser inom forskarutbildningen. Bedömargruppens platsbesök bekräftade det höga värde doktorander sätter på aktiva seminarier och på att det finns ett antal någotsånär samtidiga doktorander som kan stödja varandra både vid litteraturläsningen och vid utformningen av avhandlingen. Platsbesöken bekräftade också farhågorna att flera miljöer är alltför små eller är på väg att bli det. Gruppen vill framföra tre förslag som kan tänkas avhjälpa några av avigsidorna med alltför små miljöer (utöver de förslag som redan hållits fram ovan).

En åtgärd som prövats av vetenskapsteori i Göteborg är att begränsa antagningen till forskarutbildningen till att äga rum endast vartannat år. Detta ökar naturligtvis inte totalantalet doktorander, men kan skapa förutsättningar för anordnade av kurser och informella stödgrupper doktorander emellan.

En annan åtgärd är att återuppta det nordiska forskarutbildningsprogrammet. Det råder allmän enighet på institutionerna om de stora förtjänsterna hos detta program som mellan nordiska filosofinstitutioner gav ett roterande uppdrag att under en termin anordna ett antal intensiva kurser med en till två veckors varaktighet i ämnen som institutionen hade särskild kompetens att genomföra. Dåvarande Nordisk forskarutdanningsakademi (NorFa, som 1 januari 2005 uppgått i NordForsk) stödde under flera år detta program genom

att bekosta doktorandernas resor till den institution som ordnande kurserna och uppehållet där, men programmet tycks nu ha avstannat. Bedömargruppen rekommenderar institutionerna att ta ett gemensamt initiativ för att tillsammans med några universitet i andra nordiska länder åter få igång programmet. Alternativt, om det visar sig för svårt att återuppta programmet på en nordisk bas, bör man överväga att anordna ett liknande program inom Sverige med inhemsk finansiering.

De två ovan nämnda åtgärderna kan inte gärna vara tillräckliga, och bedömargruppen vill därför föreslå att man överväger den mera radikala åtgärden att närbelägna lärosäten inleder ett nära samarbete inom forskarutbildningen i de filosofiska ämnena. Med tanke på trögheter i det akademiska systemet när det gäller sådana förändringar är det troligt att de inte kan komma till stånd utan direktiv ovanifrån. Bedömargruppen vill peka på den stora risken för att de svenska filosofiska forskarutbildningsmiljöerna allvarligt förlorar i kvalitet, om inte kraftfulla åtgärder vidtas.

Generella studieplaner

De generella studieplanerna inom forskarutbildningen reglerar framförallt den relativa vikt som läggs vid avhandling respektive kurser samt innehållet i kurserna, vilka huvudsakligen består av läskurser. Det råder här stor variation mellan lärosätena, men en tendens mot att minska kursdelen är tydlig. Det var tidigare vanligt att avhandlingsförfattandet och kursläsandet var tänkta att uppta var sin hälft av studietiden, och de åsattes alltså vardera 80 poäng. Denna ordning förekommer fortfarande, men vid de flesta lärosäten har kursdelen minskats, antingen till 60 poäng eller ned till 40 poäng. Det finns skäl som talar både för den gamla och den nya ordningen. Önskemålet att en doktorexamen ska svara mot en viss bredd i kunskaper och förmodan att en god avhandling kräver ett stort mått av vida kunskaper talar för en relativt stor kursdel, som är så reglerad att doktoranden får ett djup i sina kunskaper inom flera grenar av ämnet än den till vilken den egna avhandlingen hör. Farhågor om att avhandlingen inte ska bli klar inom normalstudietiden talar å andra sidan för att minska kursdelen så att avhandlingsskrivandet kan komma igång tidigare och får mera utrymme. Det är rimligt att institutionerna prövar sig fram när det gäller denna balans mellan motstridiga önskemål. Bedömargruppen har ingen bestämd åsikt om hur den lämpliga avvägningen ska se ut, men anser att det är viktigt att det förs en fortlöpande diskussion om saken.

Individuella studieplaner

Under platsbesöken framkom att de individuella studieplanerna ofta inte har fullt den omfattning som de är tänkta att ha, särskilt vad gäller de åtaganden som institutionen eller fakultetsnämnden har under utbildningstiden beträffande handledning och andra stöd till de forskarstuderande. I flera fall visade det sig att doktorander till och med var osäkra på i vilken mån undervisning eller annan institutionstjänstgöring skulle ingå i anställningen som doktorand,

och tidsramen för utbildningen var därmed också obestämd; sådana frågor diskuterades inte i förväg utan avgjordes först efter hand. På vissa ställen visade det sig också att planerna inte följs upp särskilt noga. Bristerna var ofta särskilt påfallande när det gällde doktorander som antagits innan den senaste forskarutbildningsreformen.

Bedömargruppens uppfattning är att de individuella studieplanerna inte bara är en formalitet utan kan ha ett stort värde om de utformas väl och följs upp regelbundet. Utöver den elementära uppgiften att fastställa utbildningens tidsram och att i övrigt skingra en osäkerhet hos doktoranderna om deras skyldigheter och rättigheter, särskilt vad gäller seminarier och handledning, har den individuella studieplanen till uppgift att fastställa innehållet i de litteraturkurser som doktoranden ska genomgå. Den ska därvid bland annat säkra en genomtänkt balans mellan bredd och specialisering i doktorandens utbildning och hjälpa doktoranden att hålla en viss fart i litteraturstudiet; ospecificerade och sent fastställda litteraturkurser kan bidra till en fördröjning av studierna. Planerna har lika stort värde för doktorander som antogs före den senaste reformen som för doktorander som antogs efter, och det är uppenbart felaktigt att lämna den första kategorin utan individuella studieplaner.

Bedömargruppen uppmanar de institutioner som inte redan infört en sådan ordning att tillse att tillräckligt detaljerade individuella studieplaner utformas och regelbundet uppdateras för alla kategorier av doktorander.

Handledning

Den vanliga modellen för handledning som framkom vid platsbesöken innebär att handledaren kommenterar avsnitt i avhandlingsutkast när doktoranden lämnat sådana till handledaren; i vissa fall med avsevärd tidsutdräkt. Handledaren är också beredd att svara på precisa frågor som doktoranden ställer, men tar sällan själv kontakt med doktoranden och tar inte heller på eget initiativ upp frågor om doktorandens avhandling eller forskarutbildning i övrigt. Flera doktorander efterlyste det senare och önskade att det fanns större möjlighet att få diskutera problem utöver de som dyker upp i samband med synpunkter på avhandlingsutkast. Bedömargruppen konstaterar att här bryts olika uppfattningar om handledarrollen mot varandra, och skulle gärna se att det i högre grad förekom diskussioner på institutionerna mellan handledarna sinsemellan och mellan handledare och doktorander om vad man rimligen kan förvänta sig av en god handledning.

Bedömargruppen rekommenderar också att det årligen avsätts tid, lämpligen i samband med uppdateringen av de individuella studieplanerna, för samtal om hur handledningen fungerat under året. Doktoranden, handledaren, eventuell bihandledare och den inom ämnet ansvariga för forskarutbildningen, om denna är någon annan än handledaren, bör då tillsammans göra en bedömning av det gångna årets handledning och ta ställning till de förändringar som är påkallade, t.ex. med avseende på handledare, bihandledare, mötesfrekvens och presentation av avhandlingsutkast vid seminarier.

Internationella kontakter

Bedömggruppen konstaterar att institutionerna i allmänhet har goda internationella kontakter inom doktorandernas forskningsområden och att dessa ofta kommer doktoranderna till godo på olika sätt, bland annat genom hjälp att delta i konferenser och att ordna meningsfulla studievistelser utomlands under utbildningstiden. Bedömggruppen ser positivt på att doktorander i så hög grad får hjälp med att knyta internationella kontakter.

Göteborgs universitet: praktisk filosofi, teoretisk filosofi och logik

Praktisk filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 2 m varav professorer: 0 varav docentkompetenta lektorer: 2 m varav övriga disputerade lärare: 0 varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare och lärare på lösa timmar: 3 kv, 5 m Forskarassistenter: 0 Forskarstuderande 2003: 2 kv, 5 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 45 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 17 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 6 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 1 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,66 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,59 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,50 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,50 C-studenter examinerade 2003: 1 kv, 5 m D-studenter examinerade 2003: 1 m
---	--

Teoretisk filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 5 m varav professor: 2 m varav docentkompetenta lektorer: 1 m varav övriga disputerade lärare: 2 m varav adjunkter: Vikarierande lärare och lärare på lösa timmar: 1 kv, 3 m Forskarassistenter: 0 Forskarstuderande 2003: 2 kv, 10 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 52 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 24 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 9 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 3 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,67 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,50 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,56 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,33 C-studenter examinerade 2003: 4 kv, 4 m D-studenter examinerade 2003: 1 kv, 1 m
--	--

Logik

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 1 m varav professor: 0 varav docentkompetenta lektorer: 0 varav övriga disputerade lärare: 1 m varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare och lärare på lösa timmar: 3 m Forskarassistenter: 0 Forskarstuderande 2003: 1 kv, 2 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 8 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 1 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 1 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 0,3 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,38 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 1,3 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 1 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0 C-studenter examinerade 2003: 0 D-studenter examinerade 2003: 0
---	---

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Sedan 1893 har det funnits en professur i filosofi vid Göteborgs universitet. Uppdelningen i praktisk och teoretisk filosofi genomfördes 1951, och 1979 omvandlades professuren i filosofi till en professur i teoretisk filosofi. 1992 tillkom en professur i logik, och 1995 en professur i praktisk filosofi. Professuren i logik är inte återbesatt efter att innehavaren gått i pension. Idag är filosofiska institutionen en fristående institution vid humanistiska fakulteten.

Anslaget till grundutbildningen bestäms av fakulteten, och baseras på antalet helårsstuderande (HÅS), men 20 procent av summan är relaterad till genomströmningen. Ytterligare ersättning kommer från filosofikurser som ges på lärarutbildningen, datalingsvistlinjen, externa utbildningar och uppdragsutbildningar.

När det gäller könsfördelningen på grundkurserna i de tre filosofiämnena är antalet män större än antalet kvinnor. Den manliga dominansen är ännu större på fortsättningskurserna och påbyggnadskurserna i filosofiämnena.

Institutionen har sedan länge ett internationellt nätverk av filosofer och filosofinstitutioner, främst på forskarnivå. Under 2003 hade man inom ramen för Socrates lärarutbyte med universitet i Keele, England.

Under 2003 hade lektorerna 15 procent nedsättning i tjänsten för forskning och kompetensutveckling, professorerna hade 50 procent nedsättning. Under 2004 ska nedsättningen ha ökat till 25 procent för lektorerna.

Efter varje delkurs sker kursvärdering där en standardblankett delas ut till studenterna. Lärarna och studierektorn får ta del av resultaten och sedan arkiveras de.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Praktisk filosofi, teoretisk filosofi och logik ges upp till 80 poäng vardera. Institutionen ger också en grundkurs och fortsättningskurs i modeller för mänskligt tänkande. Förutom dessa kurser ges också fyra kvällskurser. Institutionen ger också några nätbaserade kurser på mellan 5 och 10 poäng.

Innehållet i A- och B-kurserna (1–20 och 21–40 poäng) i praktisk filosofi ändrades under 2004. Enligt den litteraturlista som bedömargruppen haft tillgång till för höstterminen 2004 innehöll A-kursen då ett kort inledande moment följt av tre större moment i moralfilosofins historia, etik (täckande normativa teorier, tillämpad etik och värdeteori) samt politisk filosofi och rättsfilosofi. Härtill kommer två mindre moment i religionsfilosofi respektive estetik. B-kursen innehöll utökade delkurser i den praktiska filosofins historia, värdeteori, metaetik och politisk filosofi. Dessutom innehöll kursen ett mindre moment om vetenskapsfilosofiska frågeställningar i humaniora och samhällsvetenskap.

A-kursen i teoretisk filosofi innehåller, utöver ett kort inledande moment och ett mindre moment i logik, tre moment med historisk eller kronologisk uppläggning, som täcker klassiska problem fram till tidigt 1800-tal, icke-analytisk filosofi från tidigt 1800-tal respektive analytisk filosofi från sent 1800-tal och fram till nutid. B-kursen har två obligatoriska moment om sammanlagt 10 poäng, ett historiskt med fokus på några få klassiska filosofer, och ett om några moderna filosofiska teorier, huvudsakligen hämtade från analytisk tradition. Inom den andra hälften av kursen kan studenten välja mellan ett antal delmoment såsom medvetandefilosofi, språkfilosofi, utökad kurs i icke-analytisk filosofi, vetenskapsfilosofi, logik och kunskapsteori.

Fördjupningsnivån (över 40 poäng) i teoretisk filosofi är uppdelad i två läskurser om 10 poäng vardera och två uppsatskurser om 10 poäng vardera. Här kan man välja mellan att skriva en uppsats eller inte. Väljer man de båda läskurserna och inte skriver en uppsats, så kan man inte ta ut en fil.kand- eller magisterexamen.

A-kursen i modeller för mänskligt medvetande är en tämligen avancerad kurs i medvetandefilosofi och kognitionsteori, medan B-kursen syftar till att ge möjlighet för de som läst A-kursen att komplettera denna med andra delar av den teoretiska filosofin, så att de sedan kan gå vidare till fördjupningskurserna i teoretisk filosofi.

A-kursen i logik innehåller enligt litteraturlistor för höstterminen 2004 fyra delkurser, som behandlar första ordningens logik, elementär mängdteori, modellteori samt resultat om avgörbarhet och fullständighet. B-kursen täcker mera avancerade teman inom de områden som introducerats på A-kursen samt modallogik.

Logik har en framträdande ställning i Göteborg, men professuren i logik har inte återbesatts efter den förste innehavarens pensionering. Undervisning i logik ges inte bara inom ämnet logik utan också inom teoretisk filosofi och inom två utbildningslinjer, datalingsvistik och systemvetenskap, som administreras av andra institutioner. Ämnet logik har fått en delvis matematisk framtoning.

För en kursöversikt se bilaga 1.

På grundkurserna i filosofiämnen sker examinationen genom salskrivningar. På fortsättnings- och fördjupningskurserna är hemtentor vanligast. Muntlig examination förekommer ibland på högre nivåer, särskilt i logik och då i kombination med hemuppgifter. Grupparbeten förekommer ytterst sällan.

Studenterna får hjälp med ämnesval och litteratur för C- och D-uppsatserna. Detta sker genom schemalagd uppsatshandledning i grupp, sedan följer enskild handledning. Det fortsatta arbetet med uppsatsen och handledningen sker på studentens eget initiativ. Uppsatsen läggs fram på ett seminarium där en opponent utses. Examinator och handledare är en och samma person.

Genomströmningen är låg. Vid en jämförelse mellan A-kurserna i filosofiämnen år 2003 uppvisar logik särskilt låg genomströmning räknat i HÅP/HÅS.

Antalet studenter på C-nivån i teoretisk filosofi år 2003 är förhållandevis stort. I logik däremot fanns det samma år nästan inga studenter på nivåerna över 20 poäng.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Antagningen till forskarutbildningen sker en gång per år. För antagning till forskarutbildningen i något av filosofiämnen krävs 80 poäng inom respektive ämne, eller motsvarande kunskaper.

Forskarutbildningen omfattar 80 poäng läskurser och 80 poäng avhandling. Läskursen innehåller en allmän läskurs på 40 poäng, 20 poäng i något specialområde och 20 poäng i anslutning till avhandlingen.

Sedan höstterminen 2002 har fem forskarstuderande, varav fyra är män, antagits till de tre filosofiämnen.

Under 2003 fanns det två utbildningsbidrag att fördela på de tre filosofiämnen. Dessa medel tilldelades teoretisk filosofi, vilket gjorde det möjligt att för första gången på flera år göra en nyantagning till forskarutbildningen i teoretisk filosofi. Tidigare hade utlysta medel gått till redan antagna forskarstuderande. År 2002 antogs två forskarstuderande i praktisk filosofi, också för första gången på flera år. Detta skedde genom externa medel.

Det finns ett doktorandseminarium i varje filosofiämne. I praktisk och teoretisk filosofi äger de rum var eller varannan vecka, i logik en gång i månaden. Dessutom finns det ett högre seminarium som är gemensamt för praktisk och teoretisk filosofi.

På doktorandseminariet i praktisk filosofi lägger de forskarstuderande fram egna texter eller så läser man andras texter. Man går också igenom kurslitteratur. De forskarstuderande som bedömagruppen träffade tyckte det var bra med diskussioner kring kurslitteraturen. Det gör dem bättre förberedda när de ska undervisa. De vittnade också om god stämning på seminarierna.

Forskarstuderandena erbjuds 20 timmar handledning per läsår. Det finns inga biträdande handledare, och externa handledare förekommer sällan. Handledarna har ingen handledarutbildning.

Vid platsbesöket framkom det att handledningen inte är regelbunden utan de forskarstuderande hör av sig när de behöver handledning.

Forskarstuderandena uppmanas att delta i internationella konferenser. Under senare år har det också varit regel att en eller två forskarstuderande tillbringar någon termin vid ett utländskt universitet.

De individuella studieplanerna fungerar inte tillfredsställande. Det är oklart om vad som ska stå i dem och uppföljningen är bristfällig.

När det gäller de forskarstuderandes institutionstjänstgöring, framkom det vid platsbesöket att det inte fanns klara riktlinjer över hur mycket den ska omfatta. I vissa fall kunde doktorander vara registrerade som heltidsarbetande på forskarutbildningen, samtidigt som de hade institutionstjänstgöring. Detta ska nu vara åtgärdat.

Bedömagruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Göteborgs universitet har en särställning i landet vad gäller filosofiområdet eftersom inte mindre än fyra filosofiämnen – praktisk filosofi, teoretisk filosofi, logik och vetenskapsteori – här är representerade med egna fullständiga grund- och forskarutbildningar. Det borde härigenom finnas möjlighet att skapa en ovanligt rik och bred filosofisk miljö vid universitetet. Ämnena uppvisar också flera starka sidor. En av flera är de många nätbaserade kurser som praktisk och teoretisk filosofi utvecklats, vilka dock inte utvärderats av bedömagruppen.

Tyvärr måste det också sägas att flera av ämnena brottas med allvarliga svårigheter. Miljön är också mindre stark än den skulle behöva vara på grund av att det för närvarande inte finns något samarbete mellan vetenskapsteori och de andra ämnena. De tre ämnena praktisk filosofi, teoretisk filosofi och

logik kommenteras nedan var för sig, medan vetenskapsteori behandlas i en egen avdelning.

Praktisk filosofi, grundutbildningen

Ämnet praktisk filosofi, som fick en professur i mitten av 90-talet och tidigare stod i ett slags satellitförhållande till den teoretiska filosofin, måste sägas vara ännu inte fullt utbyggt. Till exempel handhas undervisningen på lägre nivåer inom grundutbildningen i alltför hög grad av tillfälligt förordnade lärare på lösa timmar, huvudsakligen doktorander som drar oproportionerligt stora lass. Bedömargruppen har dock som positivt noterat det starka kvinnliga inslaget bland de timarvoderade lärarna.

Lärarstaben, såsom den redovisas i den inledande tabellen för höstterminen 2003, framstår visserligen som svagare än den nu är, sedan en utlyst professur tillsatts och en lektor befordrats till professor, men det är ändå iögonfallande att ämnet har betydligt färre tillsvidareanställda lärare än teoretisk filosofi, trots att antalet studerande i ämnet inte så starkt understiger det i teoretisk filosofi.

Den bild som framkom vid platsbesöket var att undervisningen inom grundutbildningen blivit lidande av underbemanningen. Till exempel framkom det under samtalen med studenterna att av 30–40 studenter som studerat på A-kursen under vårterminen fortsatte nu endast 5 på B-kursen (av 10 antagna på kursen hade 5 hoppat av). Det finns flera orsaker till denna starka nedtrappning från A-kurs till B-kurs, men enligt uppgifter från studenterna är en faktor ett icke obetydligt missnöje med kursupplägget. Även studenterna på B-kursen tycks i allmänhet få obetydlig kontakt med institutionen och föga incitament att fortsätta.

Bedömargruppens intryck är att ledningen för grundutbildningen inte är fullt klar över den bekymmersamma situation som råder och de problem som studenterna upplever och att det inte finns någon som tar ett riktigt helhetsansvar för grundutbildningen; något som i och för sig är förklarligt med tanke på lärarsituationen.

En tämligen radikal förändring av innehållet i grundutbildningens kurser synes ha skett under 2004 och tycks ha mottagits väl, men bedömargruppen har haft svårt att få fram några utförliga uppgifter om detta trots upprepade försök. Bedömargruppen konstaterar att de litteraturlistor som användes för höstterminen 2004 inte är förenliga med de till synes ännu gällande studieplanerna som överlämnats till gruppen. Enligt vad bedömargruppen har kunnat utröna har ändringarna inte föregåtts av någon utförlig diskussion bland lärare och studenter.

Bedömargruppen rekommenderar institutionen att förstärka lärarstaben i praktisk filosofi med tillsvidareanställd personal, att försöka få till stånd en engagerad ledning av grundutbildningen samt att i högre grad involvera lärare och studenter i en diskussion om grundutbildningens uppläggning.

Praktisk filosofi, forskarutbildningen

Bedömargruppen har i många avseenden ett positivt intryck av miljön inom forskarutbildningen, särskilt av ansträngningarna att få igång forskningsprojekt som finansierar doktorander och av de goda internationella kontakterna som kommit doktoranderna tillgodo.

Miljöns litenhet är dock ett problem, liksom fallet är vid många institutioner, och måste uppmärksammas mer.

Gruppen noterar med förvåning att ämnet inte bara totalt åsidosätter förordningen om individuella studieplaner och tycks lösa bemanningsproblem inom ämnets grundutbildning på ett sent stadium genom att pålägga doktoranderna undervisning, utan även lämnar doktoranderna i genuin ovisshet om mängden undervisning som de förväntas äta sig och de tidsramar som gäller för utbildningen. Ett hoppfullt tecken är dock uttalanden från berörda lärare och ansvariga inom institutions- och fakultetsledningen att man avser att åstadkomma en bättre ordning.

Liksom är vanligt på många håll kommer handledning till stånd på doktorandens initiativ, när han eller hon har avhandlingsutkast att visa upp eller precisa frågor att ställa. Vid platsbesöket framkom önskemål om en mer vidsträckt handledning. Det är troligt att frågor härom är för subtila för att kunna regleras även i väl fungerande individuella studieplaner, men bedömargruppen rekommenderar förutsättningslösa samtal om saken.

Teoretisk filosofi, grundutbildningen

Ämnet teoretisk filosofis verksamhet inom grundutbildningen uppvisar en stor bredd genom att utöver kurser i teoretisk filosofi på upp till 80 poäng inkludera A- och B-kurser i ämnet modeller för mänskligt tänkande, och ansvara för ett flertal moment i utbildningslinjer som administreras av andra institutioner. Bredden inom grundutbildningen i teoretisk filosofi ovanför 20-poängnivån är också stor. Den upprätthålls genom en imponerande flexibilitet, som visar sig på så sätt att undervisning snabbt ordnas, i enlighet med studenternas önskemål en aktuell termin, i ett urval av delkurser dragna från ett större potentiellt utbud. Bakom detta utbud av möjliga delkurser, som studenterna kan välja mellan, ligger ett stort utvecklingsarbete.

Filosofisk vetenskapsteori, som vanligen är en självklar del i ett utbud av delkurser inom teoretisk filosofi, är dock för närvarande starkt nedtonat i ämnets utbud, vilket är anmärkningsvärt med tanke på att denna deldisciplin även har en svag ställning i ämnets vetenskapsteoris utbud. Sistnämnda aspekt tas upp i bedömargruppens rapport om detta ämne; en där formulerad rekommendation om återupptagande att ett samarbete kring undervisningen på vetenskapsteoretiska moment av filosofiskt slag riktar sig i lika hög grad till teoretisk filosofi som till vetenskapsteori.

Teoretisk filosofi, forskarutbildningen

Bedömargruppen har ett positivt intryck av miljön inom forskarutbildningen med dess aktiva doktorandseminarium. Liksom i praktisk filosofi finns internationella kontakter som kommer doktoranderna tillgodo och forskningsprojekt som finansierar doktorander. Den svaga antagningen till forskarutbildningen är dock även här ett problem – som inom kort kan bli verkligt allvarligt om det totala antalet doktorander sjunker ytterligare – och måste beaktas mera.

Individuella studieplaner upprättas men tycks inte uppdateras tillräckligt noggrant. Då litteraturkursdelen av forskarutbildningen till doktorsexamen omfattar så mycket som 80 poäng, har en väl utarbetad och regelbundet uppdaterad individuell studieplan den viktiga uppgiften att bland annat styra inläsningen av denna omfattande litteratur. Bedömargruppen rekommenderar därför ämnet att lägga ned större omsorg om de individuella studieplanerna.

Logik

Utvecklingen av ämnet logik inger bekymmer. Bedömargruppen erinrar om att ämnet logik tillkom som ett eget ämne på Göteborgs universitet sedan statsmakten på förslag av dåvarande Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt Forskningsråd (HSFR) gett universitet särskilt öronmärkta medel för en professur i logik som ett led i en satsning på några humanistiska ämnen av särskild betydelse för datavetenskapens utveckling. Mot bakgrund härav finner gruppen det vara synnerligen anmärkningsvärt:

- a) att professuren i logik inte återbesatts efter den förste innehavarens pensionering, vilket fått som konsekvens att en icke docentkompetent lektor nu sköter så gott som hela ämnet logik, såväl grundutbildningen på 1–80 poäng som forskarutbildningen,
- b) att ämnet logik getts en huvudsakligen matematisk inriktning utan särskild kontakt vare sig med datavetenskapen eller med andra human- och samhällsvetenskapliga ämnen såsom datalingvistik och systemvetenskap.

Bedömargruppen finner inte detta tillfredsställande, utan rekommenderar, dels att logikämnet ges den humanistiska inriktning som var avsikten när särskilda medel sköts till för en professur i ämnet, och som motiverar att ämnet fortsatt placeras inom den humanistiska fakulteten, dels att ämnet tillförs de resurser som det berövats i samband med professurens indragning och som erfordras för att kunna bedriva en tillfredsställande undervisning inom grund- och forskarutbildningen. Möjliga alternativ är att överföra ämnet till den matematiska institutionen eller lägga ned det; det är däremot inte försvarbart att låta den nuvarande ordningen fortsätta. Några särskilt iögonfallande symptom på att dagens situation är otillfredsställande är att nästan inga studenter fortsätter efter A-kursen (år 2003 fanns en helårsstudent på B-kursen) och den låga genomströmningen på A-kursen (38% år 2003).

Bedömargruppen har noterat den datalingvistiska profilen som finns vid Göteborgs universitet och det betydande intresse som finns för en filosofiskt orienterad logik såväl där som inom datavetenskapen, och skulle därför tro att den logiska kompetens som finns inom den filosofiska institutionen skulle väl kunna tillvaratas på ett konstruktivt sätt om logikämnet gavs en anknytning åt de nämnda hållen.

Göteborgs universitet: vetenskapsteori

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 1 kv, 2 m varav professorer: 1m varav docentkompetenta lektorer: 1 kv varav övriga disputerade lärare: 1m varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare och lärare på lösa timmar: 1 kv, 1 m Forskarassistenter: 0 Forskarstuderande: 1 kv, 6 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 4,0 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 3,5 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 0 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 6,5 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 1 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,40 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,46 C-studenter examinerade 2003: 1 kv, 2 m D-studenter examinerade 2003: 0
--	--

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Vetenskapsteori etablerades 1963 vid institutionen för filosofi med en personlig professur. Ämnet bedrevs först som en avdelning inom den filosofiska institutionen med en egen forskarutbildning. På 1970-talet blev vetenskapsteori en självständig institution med egen grundutbildning. Höstterminen 2000 beslutades det att institutionerna för idé- och lärdoms historia och vetenskapsteori skulle slås samman. Idag är de en institution med två åtskilda ämnen.

Ämnet har en empirisk inriktning och profil, som särskiljer det från filosofiämnet i resten av landet. Under senare tid har ämnets forskningsprofil tydligare orienterat sig mot det internationella forskningsområdet Science and Technology Studies. Hösten 2003 startade en magisterkurs som är forskningsförberedande.

Fakultetsanslaget är på 2 miljoner kronor, varav 0,3 miljoner kronor går till grundutbildningen, 0,5 miljoner kronor till olika projekt och 1,2 miljoner kronor går till forskarutbildningen. Ytterligare fakultetsmedel på 2 miljoner kronor tillkommer för tre utbildningsbidrag, två doktorandtjänster och en biträdande universitetslektor.

Andelen kvinnliga studenter under perioden 1998–2003 var 41 procent.

Lärare och forskare har ett stort internationellt nätverk och man deltar i internationella forskningsprojekt.

Samtliga lärare på grundutbildningen har högskolepedagogisk utbildning. Deras pedagogiska kompetens uppdateras genom kurser och seminarier och varje lärare utarbetar en individuell plan för sin pedagogiska fortbildning.

Nedsättning i tjänsten för forskning och kompetensutveckling varierar bland personalen mellan 35 och 70 procent.

Kursvärderingar genomförs efter varje kursmoment som sammanställs av läraren och delges studenterna. Vid introduktionen till varje kurs får studenterna information om resultaten från kursvärderingarna och vilka eventuella förändringar som gjorts. Bedömggruppen ser positivt på detta förfarande.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

I självvärderingen beskriver man grundutbildningens profil som forskarförberedande inom området " Vetenskapsstudier". A-kursen innehåller ett orienterande moment om klassisk vetenskapsfilosofi men merparten av kursen är en introduktion till vetenskapsstudier med avseende på såväl naturvetenskaper som humanvetenskaper. Dessa teman fördjupas på B-, C-, och D-nivåerna. A- och C-kurserna ges på höstterminerna och B- och D-kurserna på vårterminerna.

Magisterkursen koncentrerar den fyra terminer långa grundutbildningen i vetenskapsteori till två terminers studier.

För en kursöversikt se bilaga 1.

Undervisningen sker i form av föreläsningar, seminarier och gruppövningar. På fortsättnings- och påbyggnadskurserna ges grupphandledning i inledningen till uppsatsskrivandet. Efterhand blir handledningen mer individuell.

Två lärare bedömer uppsatsens kvalitet. Uppsatsen läggs fram på ett slutseminarium som har formen av en minidisputation, med en student som opponent. Alla studenter måste genomföra en opposition.

Den vanligaste examinationsformen är hemtentamina, men salstentor förekommer också. Delar av magisterkursen kan också examineras genom att studenterna skriver en forskningsansökan, gör muntliga presentationer/föreläsningar eller skriver populärvetenskapliga artiklar. Magisterkursen avslutas med en individuell uppsats om 15 poäng.

Genomströmningen är låg. Under perioden 1998–2003 är det cirka 60 procent av de studenter som registrerat sig på A-kursen som genomför sina studier. Ämnet har under de senaste åren inte nått sitt tilldelade mål i helårsstuderande (HÅS). År 2002 var antalet HÅS på A-kursen 12, men 2003 hade det sjunkit till 4. Än färre studenter fortsätter studier på nivån över 20 poäng.

Magisterkursen som startades höstterminen 2003 har lockat något fler studenter och har hittills haft en högre genomströmning än genomsnittet för andra kurser.

I början av 1980-talet infördes krav på särskild behörighet om 40 poäng i ett akademiskt ämne för tillträde till grundkursen i vetenskapsteori. Skälet till det var att studenterna skulle vara bättre rustade att klara studierna, och att avhoppet därigenom skulle minska. Kravet togs bort i slutet av 1990-talet. Vid platsbesöket framkom det att vetenskapsteori kan vara ett svårt ämne att greppa om man kommer direkt från gymnasiet.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

För antagning till forskarutbildningen krävs 80 poäng i vetenskapsteori eller 40 poäng breddmagisterkurs med inriktning mot vetenskapsteori. Till ansökan ska bifogas en avhandlingsplan.

Rekryteringen görs främst från ämnets grundutbildning men på senare tid eftersträvas en breddning av rekryteringsunderlaget. I januari 2003 antogs en forskarstuderande utan tidigare studier i vetenskapsteori.

Sedan höstterminen 2002 har tre forskarstuderande antagits, varav två är män.

Forskarutbildningen består av kurser om 40 poäng och avhandling om 120 poäng. Av kursdelen är 20 poäng obligatoriska kurser och de övriga poängen väljs i samråd med handledaren. Varje termin ges en obligatorisk kurs med föreläsningar och seminarier, och examineras med en uppsats.

De flesta forskarstuderande är finansierade med fakultetsmedel. De fakultetsfinansierade forskarstuderande får utbildningsbidrag de första två åren, sedan får de doktorandtjänst i två år.

Under studietiden presenterar de forskarstuderande sitt avhandlingsprojekt minst tre gånger: vid början av studierna, vid ett mittseminarium och vid ett slutseminarium. Till mittseminariet utses en forskarstuderande som opponent och till slutseminariet utses en extern opponent.

Förutom dessa seminarier finns ett högre seminarium som forskarstuderandena deltar i. Här presenterar institutionens forskare sina projekt och man bjuder även in gästforskare.

Alla forskarstuderande, utom en, handleds av en och samma person, som dessutom är ansvarig för forskarutbildningens seminarie- och kursverksamhet. Samtliga forskarstuderande har även en bihandledare.

Institutionstjänstgöring innebär undervisning eller assistans till forskare eller lärare. Möjligheterna till undervisning varierar beroende på behovet.

Forskarstuderandena uppmanas att delta i internationella konferenser, och institutionen avsätter 12 000 kronor per forskarstuderande för detta.

De individuella studieplanerna uppdateras en gång per år.

Bedömargruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Den inriktning mot vetenskapsstudier som vetenskapsteorin i Göteborg valt är unik för landet, och det är en klar tillgång att det finns ett ämne i Sverige med denna forskningsprofil.

Grundutbildningen i vetenskapsteori brottas emellertid med allvarliga problem och sägs i självvärderingen befinna sig i en brytningstid. Det mest iögonfallande problemet är den extremt låga tillströmningen av studenter; år 2003 var antalet HÅS på A-kursen 4, på B-kursen 3,5 och på C-kursen 0. I ämnets egen analys av detta förhållande framhålls bland annat att en stor del av de studenter som ämnet drar till sig är intresserade av metodproblem eller kunskapsteoretiska antaganden inom olika vetenskaper, men att grundutbildningens verkliga profil är att vara forskningsförberedande för vad som kallas "science and technology studies" eller "post-Kuhniansk vetenskapsteori". Resultatet blir, som institutionen själv skriver: "studenters villrådighet inför ämnets innehåll."

För att skaffa sig en bättre rekryteringsbas till forskarutbildningen har man därför inrättat en breddmagister med inriktning mot vetenskapsteori om 40 poäng, som startade höstterminen 2003 och sägs fungera tillfredsställande, vilket också var bedömargruppens intryck vid platsbesöket. Den fråga som man nu står inför, och som gör att man kan tala om en ”brytningstid” för ämnet, är om man ska göra en större satsning på hela grundutbildningen eller satsa enbart på den nya magisterkursen och lägga ned den övriga grundutbildningen.

Bedömargruppens uppfattning är att det vid ett universitet av den storlek och status som Göteborgs universitets rimligen bör finnas ett ämne som fångar upp studenters intresse för en filosofisk reflexion över vetenskapliga metodproblem, vetenskapens plats i samhället och andra liknande teman som hör till en filosofiskt orienterad vetenskapsteori. Det är därför beklagligt att sådan vetenskapsteori fått en så svag ställning vid Göteborgs universitet, och det är närmast ironiskt att detta är en följd av tillkomsten och utvecklingen av ämnet vetenskapsteori; tillkomsten av ämnet innebar att vetenskapsfilosofi försvann från den teoretiska filosofin i Göteborg, och den senare utvecklingen av ämnet har inneburit att vetenskapsfilosofiska frågor inte heller där uppmärksammas i någon större utsträckning. Några av filosofiämnenas uppgifter som bedömargruppen betraktar som särskilt angelägna har härigenom blivit försummade.

Vid gruppens besök framkom att det likväl finns ett betydande intresse och kompetens inom den filosofiska delen av vetenskapsteori både bland lärarna i teoretisk filosofi och bland lärarna i vetenskapsteori, och att lärarna i de båda ämnena numera inte är främmande för ett samarbete. Bedömargruppen vill därför rekommendera ämnena att i samarbete återuppta undervisning på filosofiska moment inom vetenskapsteorin. Det finns flera tänkbara sätt på vilket det ska ske, men det bör rimligen innebära att nuvarande A- och B-kurser i vetenskapsteori, som varken tillfredsställer studenterna eller lärarna, inte blir kvar i sin nuvarande form.

Det bör understrykas att en sådan förstärkning av en filosofiskt orienterad vetenskapsteori inte bara är fullt förenlig med bibehållande av det nuvarande forskarutbildningsämnet vetenskapsteori med tyngdpunkt på empiriska fallstudier, utan att de båda slagen av vetenskapsteori bör kunna stå i en fruktbar dialog med varandra. Den nuvarande forskarutbildningen i vetenskapsteori bör kunna bibehålla en tillfredsställande rekryteringsbas genom den nyinrättade magisterkursen och bör snarast kunna få den förstärkt genom en utveckling av det slag som bedömargruppen här förordar. Forskarutbildningen i vetenskapsteori har problem av de slag som är vanliga inom de andra filosofiämnen till följd av miljöns litenhet. Bedömargruppen har dock här noterat den gynnsamma effekten av att man infört intagning vartannat år till forskarutbildningen, varigenom man fått till en liten grupp av samtida doktorander för vilka kurser ordnas.

Seminarieverksamheten är svag men bör kunna byggas ut. Det framkom vid platsbesöket att omfattningen av doktorandernas institutionstjänstgöring varierar med institutionens behov av undervisning, och att utbildningstidens längd härigenom blir reglerad först i efterhand. Som tidigare framhållits är det en uppgift för de individuella studieplanerna att reglera sådana frågor, och den ordning som råder är således olämplig. I övrigt tycks de individuella studieplanerna fungera tillfredsställande.

Högskolan i Skövde: teoretisk filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 3 m varav professor: 0 varav docentkompetenta lektorer: 2 m varav övriga disputerade lärare: 1 m varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare: 2 kv, 1 m Lärare på lösa timmar: 1 kv, 4 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 17 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 11 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 6 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 4 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,72 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,77 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,41 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,63 C-studenter examinerade 2003: 2 kv, 2 m D-studenter examinerade 2003: 0
--	--

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Sedan 1 januari 2004 har ämnet teoretisk filosofi sin hemvist på institutionen för kommunikation och information (IKI). Ämnet inrättades år 1996 och ett år senare startade programmet för medvetandestudier, ett treårigt utbildningsprogram. Programmet tillkom som ett led i högskolans satsning på att profilera sig genom att inrätta nya och unika tvärvetenskapliga utbildningar. Programmet består av 60 poäng teoretisk filosofi, 40 poäng neurovetenskap samt 20 poäng valfria kurser. Programmet ger en filosofie kandidatexamen (120 poäng) med teoretisk filosofi som huvudämne.

De flesta som läser teoretisk filosofi i Skövde läser inom programmet men möjlighet finns också att läsa teoretisk filosofi som fristående kurs till och med 80-poängsnivå. Högskolan i Skövde har inte egna magisterexamensrättigheter men samarbetar med andra lärosäten.

De flesta studenterna återfinns på grund- och fortsättningsnivån (1–40 poäng) medan antalet studenter på de högre nivåerna (41–80 poäng) är väsentligen lägre. Antalet förstahandssökande studenter är något fler än antalet registrerade.

Med undantag för grundkursen år 2003 har utbildningen i Skövde i genomsnitt för åren 2001–03 något fler kvinnliga studenter än manliga. Institutionen tror själv att detta kan bero på att teoretisk filosofi också ingår i en programstruktur (medvetandeprogrammet) varför man kanske når en vidare kategori studenter. Samtidigt menar de också att ökade insatser måste göras, inte minst för att upprätthålla den goda könsfördelningen.

Ett framtida mål för lärosätet som helhet är att ha en tydlig mångfaldsprofil. Under hösten 2003 genomfördes en mångfaldsvecka där fokus låg på frågor om jämställdhet, etnicitet, funktionshinder och sexuell läggning. Alla anställda erbjöds också en grundläggande kurs i jämställdhet.

Lektorerna i teoretisk filosofi har 20 procent forskningsutrymme i sin tjänst. De söker också extern finansiering för att öka möjligheten till egen forskning.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

En stor del av undervisningen bedrivs på engelska men studenterna är fria att tala eller skriva på svenska. En hel del av kurslitteraturen är också på engelska. Institutionen skriver i sin självvärdering att detta främjar internationaliseringen och att det medfört att någon/några utbytesstudenter tagits emot varje år.

Den vanligaste examinationsformen är salstentamen men hemtentamen blir allt vanligare.

Genomströmningen för år 2003 räknat i HÅP/HÅS var över 70 procent på både A- och B-nivå.

Högskolan i Skövde har sedan hösten 2000 erbjudit en utbildning på D-nivå om 20 poäng och sedan hösten 2001 även en forskningsinriktad magisternivåutbildning om 50 poäng. Högskolan har ännu inga egna examensrättigheter för magisternivå, och samarbetar därför med andra lärosäten, som Tammerfors universitet. Högskolan fick avslag på en ansökan om examensrättigheter för djupmagister år 2001 men planerar att söka igen år 2005.

A-kursen innehåller utöver ett allmänt inledande moment fyra moment: ett mycket kort moment i den teoretiska filosofins historia (2 poäng), ett kort moment i logik (3 poäng) samt två moment i kunskapsteori, metafysik och vetenskapsfilosofi respektive samtida filosofi (vardera 5 poäng). B-kursen bygger på med moment inom dessa delar av ämnet med undantag för logik samt lägger till ett moment med inriktning mot medvetande- och språkfilosofi (4 poäng) och ett moment med uppsattsseminarium (3 poäng). På C-nivå finns ett obligatoriskt logikmoment, men i övrigt väljs litteratur i samråd med examinator. Nivån innehåller också en uppsats om 10 poäng.

Grundutbildningen har således en bredd av det slag som är vanligt i teoretisk filosofi vid andra lärosäten och har ingen särskild inriktning mot medvetandefilosofi eller kognitionsforskning. Några separata kurser med denna inriktning erbjuds dock.

För en kursöversikt se bilaga 1.

Vid platsbesöket framkom att en student är färdig med magisterutbildningen. Denne examinerades av Umeå universitet, även om högskolan inte har något formellt samarbetsavtal med detta lärosäte.

Tidigare studerade ett större antal studenter på den forskningsinriktade magisternivåutbildningen och dessa fick lärarledd undervisning, men nu när bara en student går på utbildningen förekommer enbart individuell handledning. I nuläget planerar de flesta magisternivåstudenter att ta sin magisterexamen vid Tammerfors universitet (där två redan är registrerade).

Högskolan anordnar dock både högre seminarium och forskningsseminarium där doktoranden (se nedan), magisterstudenterna och även några andra filosofistudenter deltar tillsammans med lärare och forskare.

Högskolan satsar också på egen forskarutbildning i samarbete med svenska och utländska universitet. Högskolan finansierar via de fasta forskningsresur-

serna en doktorand som är antagen vid Tammerfors universitet. Högskolan skriver i sin självvärdering att doktoranden integreras i högskolan genom att delta i administrationen, undervisningen och forskningsseminarier. I självvärderingen anges att grundidén med satsningen på en egen forskarutbildning är att högskolan anser att det på sikt är betydelsefullt för lärarnas och forskarnas kompetens att dessa kan bedriva egen forskning med doktorander.

Bedömargruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Teoretisk filosofi vid Skövde högskola har en intressant medvetandefilosofisk profil. Formellt tar den sig uttryck i att ämnet ingår i programmet för medvetandestudier, ett 3-årigt utbildningsprogram, där teoretisk filosofi är huvudämne och läses upp till 60 poäng; biämnet är kognitiv neurovetenskap som ingår med 20 poäng. Tyvärr måste man emellertid konstatera, att även om medvetandefilosofi är ett huvudintresse för flera lärare i ämnet, har man inte satsat på att tillsammans med andra ämnen utveckla programmet till en sammanhängande tvärvetenskaplig utbildning inriktat på problem kring medvetandet. De filosofiska kurserna som ingår i programmet har ingen särskild medvetandefilosofisk profil utan har ett innehåll av det slag som är gängse i Sverige; detta sammanhänger med en primär önskan att få magisterexamensrätt i teoretisk filosofi, vilket inte beviljades vid en tidigare ansökan på grund av att filosofiutbildningen då uppfattades som alltför snäv.

Programmet för medvetandestudier tycks huvudsakligen ha tillkommit som ett försök att till filosofin locka och behålla ett tillräckligt antal studenter. Detta kan dock inte sägas ha lyckats. Genomströmningen i ämnet är visserligen inte sämre än på många andra håll i landet, men avhoppet är anmärkningsvärt många inom ett utbildningsprogram, vars syfte just är att åstadkomma en stabil och ändamålsenlig utbildningsplan. Bedömargruppens intryck är att avhoppet bland annat beror på att studenterna efter hand inser att programmet inte leder till en tillräckligt användbar examen. Man förväntar sig vanligen att ett utbildningsprogram leder till ett yrke eller åtminstone är hyggligt användbart på arbetsmarknaden, och den information som ges om programmet på internet styrker en sådan förväntan. Utbildningsprogrammet är därför i flera avseenden olyckligt enligt bedömargruppens mening.

Bedömargruppen rekommenderar att man satsar på att teoretisk filosofi blir ett kompletterande biämne för många studenter istället för att vara ett huvudämne i en exklusiv utbildning med tämligen oklart syfte. Ett mindre antal studenter kan sedan motiveras att specialisera sig inom t.ex. medvetandefilosofi eller andra områden inom vilka lärarstaben har kompetens. Det stora flertalet studenter vid Skövde högskola har teknologisk inriktning, särskilt datalogisk, och det finns ett antal filosofiska specialiseringar som kan vara av intresse för dem såsom erfarenheterna från Kungl. Tekniska högskolan (KTH) visar. Skövde har här fördelen gentemot KTH att redan ha byggt upp

en god bredd i ämnet teoretisk filosofi, från vilken fruktbara specialiseringar bör kunna göras.

Bedömargruppen misstänker att en del av den litteratur som studenterna möter i början av studiet är onödigt svårtillgänglig, en misstanke som bekräftades av flera studenter vid platsbesöket. Vid detta framkom också en annan svårighet för många studenter, nämligen förhållandet att större delen av undervisningen ges på engelska. Bedömargruppens uppfattning är att det är av värde att studenterna tränas i att följa undervisning på engelska, men att det också är viktigt att tillräckligt mycket av den basala undervisningen ges på modersmålet för att studenterna ska kunna etablera en grundläggande terminologi på det egna språket.

Det är enligt bedömargruppens mening önskvärt att lärarstaben i större utsträckning utgörs av disputerade personer.

Kungl. Tekniska högskolan: teknik- och vetenskapsfilosofi och filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 1 kv, 3 m varav professorer: 1 m varav docentkompetenta lektorer: 1 m varav övriga disputerade lärare: 1 kv, 1 m varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare: 7 kv, 9 m Forskarassistenter: 0 Forskarstuderande 2003: 8 kv, 10 m CD-studenter som examinerades 2003: 0 Helårsstudenter 2003: 49,3 ³

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Filosofienheten vid Kungl. Tekniska högskolan (KTH) inrättades år 2000. Enheten ingår i institutionen för infrastruktur, som har cirka 220 anställda.

Anslaget till grundutbildningen baseras på HÅS. Inget fakultetsanslag ges till forskarutbildningen utan den finansieras enbart med externa medel.

De manliga studenterna är i majoritet. Utbildningen har ungefär samma könsfördelning som för civilingenjörsutbildningarna vid KTH. Under 2003 var det 39 procent kvinnor på filosofikurserna, medan motsvarande siffra för civilingenjörsutbildningarna var 34 procent.

Vid bedömargruppens samtal med studenterna menade de att många kvinnor väljer att studera filosofi eftersom det upplevs som ett "mjukt" ämne, och att filosofi är det ämne på KTH där man får tillfälle till diskussioner, både på seminarier och på föreläsningar. Med början vårterminen 2005 kommer man att ge en kurs om genus, teknik och filosofi, som är en introduktion till feministisk filosofi och synen på teknik och kön/genus.

På forskarutbildningen är könsfördelningen nästan jämn, vilket institutionen förklarar med att de har tillämpade projekt. Man menar att man då får en högre andel kvinnor.

Det finns inget ämnesråd i filosofi. För att förbättra kontakterna med magisterstudenterna har man börjat med gemensamma träffar och erbjuder dem uppdrag som undervisningsassistenter.

---

3. De helårsstuderande (HÅS) som anges här är de sammanlagda HÅS för alla delmomenten och omfattar studenter som valt att läsa filosofi antingen inom ramen för sin civilingenjörsutbildning, som fristående kurs, eller inom magisterprogrammet. Genomströmningen kan inte bedömas eftersom magisterutbildningen är ny. Vid bedömargruppens samtal med lärarna sa de att en student på magisterutbildningen år 2003 skrivit färdigt sin uppsats.

Kursvärderingar sker efter varje kurs. De studenter bedömargruppen träffade sa att man har ett seminarium med frågestund om vad man tycker om kurserna.

Alla lärare är disputerade eller aktiva forskarstuderande, och samtliga lärare bedriver egen forskning. Av enhetens 20 lärare är 16 forskarstuderande. Deras insats utgör huvuddelen av undervisningen i filosofi.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Till största del består grundutbildningen av valfria filosofikurser. Dessa kan läsas som kurspaket, dels i ett magisterprogram med bredd i teknik- och vetenskapsfilosofi, dels som kurser upp till 40 poäng med inriktning antingen på teknikvetenskapens filosofi eller på vetenskapsfilosofi. För att antas till magisterprogrammet krävs inga förkunskaper i något filosofiämne.

Det finns planer på att införa fortsättningskurser i etik och vetenskapsfilosofi, som är de största undervisningsämnena. Det största utvecklingsbehovet enligt självvärderingen är inrättandet av fortsättnings- och fördjupningskurser i teknikvetenskapens filosofi.

Kursupplägget innebär att en och samma delkurs förekommer på olika nivåer, dels på magisterkursen men också på A- eller B-kursen. Det betyder i sin tur att en och samma delkurs har olika behörighetskrav. Läser man delkursen inom ramen för magisterutbildningen krävs högskoleexamen om minst 120 poäng. Läser man den som en delkurs på A- eller B-nivån krävs grundläggande behörighet. Detta upplägg inverkar på studentgruppens sammansättning, eftersom den kan bestå både av studenter som kommer direkt från gymnasiet, och av studenter med högskoleexamen. I enstaka fall deltar även doktorander i undervisningen. Vid platsbesöket framkom det att det kan vara svårt att anpassa undervisningen under dessa omständigheter.

En annan konsekvens av kursupplägget är att progressionen och kopplingen till högre nivåer inte är så tydlig. Vid platsbesöket framkom det olika synpunkter på detta. Några studenter saknar riktning i utbildningen och tycker inte om att man kan börja programmet var som helst. Andra menar att detta istället är en styrka, och att flexibiliteten gör det möjligt för studenterna vid KTH att läsa enstaka filosofikurser. Överlag var de studenter bedömargruppen träffade mycket positiva till kurserna och lärarna, som de beskrev som kunniga och engagerade, och som det var lätt att få hjälp av.

För en kursöversikt se bilaga 1.

Största delen av undervisningen på grund- och magisterutbildningen sköts av forskarstuderande. Vissa av de moment de undervisar på är ämnesområden som ligger inom deras avhandlingsarbete. Med början vårterminen 2004 kommer studenter på magisterutbildningen att anlitas som assistenter på vissa övningsmoment.

Undervisningsformen är föreläsningar och seminarier, men även gruppövningar som t.ex. rollspel i etik förekommer. Andelen seminarieundervisning

per vecka ligger högt jämfört med hur det ser ut på de flesta andra institutioner i Sverige. Examinationen sker genom hemtentamina eller uppsatser av olika längd. Ibland förekommer salstentamina.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Antagningen till forskarutbildningen sker genom utlysning i Sverige och de övriga nordiska länderna. Sedan höstterminen 2002 har 14 forskarstuderande antagits, varav 6 är män.

Alla forskarstuderande är externfinansierade och har doktorandtjänst från det datum de antas. De har en arbetsplats på institutionen där de dagligen befinner sig. Ungefär hälften av forskarstuderandena är kvinnor.

Alla forskarstuderande har individuella studieplaner som revideras årligen. Studierektorn för forskarutbildningen har ansvaret för studieplanerna.

Forskarutbildningen omfattar 60 poäng kurser och 100 poäng avhandling. Av kursdelen är kurser om 20 poäng obligatoriska inom bl.a. teknikvetenskapens filosofi, teknik och filosofi, och filosofiska originaltexter. Ytterligare kurser om 20 poäng ska i huvudsak väljas från en lista med god bredd inom såväl praktisk som teoretisk filosofi. Återstående kursdel om 20 poäng ska utgöras av litteraturkurser inom avhandlingsområdet.

Undervisning på doktorandkurser ges i en utsträckning som motsvarar 10–15 poäng per läsår. Undervisningen ges i seminarieform med en del egen litteraturläsning som fördelas på deltagarna och som de sedan presenterar för varandra. De som får bokrecensioner antagna i internationella vetenskapliga tidskrifter får tillgodoräkna sig dessa som en forskarutbildningskurs på 5 poäng.

Avhandlingarna utgörs antingen av sammanläggningsavhandlingar eller monografiavhandlingar bestående av artiklar som redigeras ihop till en enhetlig text. I båda fallen är basen för avhandlingen artiklar som publicerats i internationella tidskrifter med referentsystem. Doktoranden förväntas skriva en licentiatavhandling vid ungefär mitten av sin studieperiod, och doktorsavhandlingen utgör normalt en utvidgning av licentiatavhandlingen.

De avhandlingar som skrivs har sammantaget en stor ämnesbredd. Här finns doktorander som arbetar inom t.ex. moralfilosofi, värdeteori, tillämpad etik, politisk filosofi, vetenskapsteori, kunskapsteori, beslutsteori och ekonomins filosofi.

På det högre seminariet förväntas enhetens alla forskarstuderande delta. Här presenterar de sina avhandlingsämnen. Härtill kommer ett antal seminarierier och arbetsmöten inom olika temagrupper; varje doktorand knyts till en sådan temagrupp.

Enligt KTH:s bestämmelser kan endast docenter och professorer vara huvudhandledare. Enheten har snart sex disputerade forskare som kan tjänstgöra som handledare, men endast två av dessa uppfyller kraven som huvudhandledare.

Forskarstuderandena har både huvudhandledare och biträdande handledare.Handledningen sker till största del utifrån forskarstuderandenas behov. Vid bedömargruppens samtal med forskarstuderandena sa de att de själva bestämmer när de vill ha handledning.

Alla forskarstuderande har 20 procents institutionstjänstgöring.

Liksom magisterprogrammet är forskarutbildningen i filosofi ny på KTH. År 2003 hade en forskarstuderande disputerat.

Bedömargruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Grundutbildning i teknik- och vetenskapsfilosofi

Bedömargruppen finner det naturligt att man vid KTH valt att ge grundutbildningen inom filosofiområdet en särskild profil med inriktning mot teknik- och vetenskapsfilosofi. Ämnesområdet för det magisterprogram som ges har nyligen breddats från teknikvetenskapens filosofi till teknik- och vetenskapsfilosofi; programmet kan läsas med två olika inriktningar, en mot teknikfilosofi och en mot vetenskapsfilosofi. De fristående A- och B-kurserna (20- respektive 40-poängsnivån) är likaledes av två slag: filosofi med teknikinriktning respektive vetenskapsfilosofi. Vi finner denna utbildning på det hela taget vara ett vackert exempel på hur ett av filosofins gränsområden kan utvecklas så att den får värdefulla tillämpningar inom såväl andra vetenskaper som verksamheter i samhället, men har kritik mot hur utbildningen närmare utformats i de två avseendena bredd och progression.

Som framhålls i ämnesöversikten är det karakteristiskt för filosofins tillämpningar på olika vetenskaps- och verksamhetsområden att problem inom dessa områden korsas med filosofins grundläggande frågeställningar, och bedömargruppen menar att det är främst på detta sätt som tillämpningarna kan bli framgångsrika. Mot bakgrund härav finner bedömargruppen det vara anmärkningsvärt att såväl magisterprogrammet som de fristående 20-poängskurserna saknar vissa grundläggande systematiska och historiska perspektiv inom filosofiska kärnområden som logik, språkfilosofi, metafysik och kunskapsteori. Gruppen vill därför rekommendera att utbildningarna breddas i detta avseende och eventuellt kompletteras med ett moment av introducerande karaktär, vilket bör vara förenligt med bibehållande av utbildningens särskilda profil.

Både de fristående 20-poängskurserna och magisterprogrammet är uppbyggt från en stor bank av 5-poängsmoment som även uppträder som fristående kurser inom grundutbildningen (och ibland även inom forskarutbildningen). Dessa 5-poängsmoduler, som i de flesta fall kan läsas i valfri ordning, ska således göra tjänst på flera olika nivåer inom grundutbildningen. Det är förstäligt om finansieringen av de många delkurserna vid deras tillkomst byggt på förutsättningen att de ska kunna användas i flera olika sammanhang. Bedömargruppen finner emellertid att utbildningarna på detta sätt kommit att

sakna önskvärd progression och rekommenderar att detta problem uppmärksammas i högre grad.

Undervisningen inom grundutbildningen sköts på det hela taget av doktorander, som ofta varit aktiva med att utveckla det 5-poängsmoment som de undervisar på. Bedömagruppen ser positivt på denna användning av doktorander, men ser en svaghet i att disputerade lärare i så liten utsträckning förekommer på grundutbildningen. Sammantaget leder de problem som påtalats till att utbildningen karakteriseras av en viss plottrighet.

Forskarutbildning i filosofi

KTH:s forskarutbildning i filosofi är den enda i landet som har denna ospecificerade benämning (dvs. som inte specificerats som praktisk eller teoretisk filosofi), vilket naturligtvis inte hindrar att den enskilda doktorandens utbildning ändå kan vara starkt specialiserad. En litteraturred om 40 poäng ska dock garantera en viss grundläggande bredd i utbildningen och kännedom om teknikvetenskapernas filosofi, vilket är ett naturligt krav i detta sammanhang, och bedömagruppen finner bredden tillfredsställande och i stort sett svarande mot en ospecificerad doktorsexamen i filosofi.

Bedömagruppen har noterat den mycket stora och välfinansierade gruppen doktorander, som år 2003 uppgick till 18 stycken, och den till synes mycket aktiva forskningsmiljön med flera parallella seminarier och resultat som publiceras i internationella tidskrifter. Det måste emellertid konstateras att problemet här är att lärarstaben är mycket smal med endast en professor och f.n. ingen tjänstgörande lektor med docentkompetens – situationen är närmast ironisk med tanke på de många andra lärosätena med en betydligt större lärarstab men med ett mycket litet och dessutom ofta krympande antal doktorander. Bedömagruppen finner att antagningen av doktorander, som utvecklats på ett närmast explosionsartat sätt under några få år, inte motsvaras av en tillräcklig utveckling av lärarstaben, och hoppas på en mera balanserad situation i framtiden.

Linköpings universitet: praktisk och teoretisk filosofi

Praktisk filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 1 m varav professorer: 1 m varav docentkompetenta lektorer: 0 varav övriga disputerade lärare: 0 varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare: 0 Lärare på minst 20 lösa timmar: 1 kv, 1m Forskarassistenter: 0	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 21,69 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 11 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 3,38 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 2,5 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,69 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,69 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 1,18 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,5 C-studenter examinerade 2003: 2 kv, 9 m D-studenter examinerade 2003: 1 kv, 4 m
---	---

Teoretisk filosofi

Tillsvidare anställda lärare ht 2003: 1 m varav professor: 0 varav docentkompetenta lektorer: 0 varav övriga disputerade lärare: 1 m varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare: 1 m Lärare på minst 20 lösa timmar: 3 m Forskarassistenter: 0	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 28,63 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 6,5 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 3,2 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 1,5 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,69 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,35 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,5 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,67 C-studenter som examinerades 2003: D-studenter som examinerades 2003:
---	---

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Sedan 1 januari 2002 tillhör filosofiavdelningen institutionen för religion och kultur (IRK). Förutom filosofiavdelningen består institutionen också av avdelningarna för religionsvetenskap och socialantropologi. Filosofiavdelningen är en liten enhet vid institutionen, och en hel del av verksamhetsplaneringen sköts genom kollegiala samråd. Inom institutionen är avdelningarna självständiga, med skilda budgetramar.

Hälften av filosofiavdelningens verksamhet sker utanför avdelningen. Avdelningen har ett krav från Linköpings universitet att hålla med kompetens inom det vetenskapsteoretiska området. Det innebär att man ger kurser i vetenskapsteori inom andra ämnesområden vid universitetet. Man ger även kurser i argumentationsanalys, estetik, forskningsetik och medvetandefilosofi.

De intäkter som uppdragsutbildningen inbringar är nästan lika stora som de medel som kommer från fakulteten. Vid platsbesöket framkom det att uppdragsutbildningen bär en stor del av verksamheten, och att man är beroende av denna för att hålla en volym på lärarna. Uppdragsutbildningen bedrivs av den fasta lärarresursen. För att kunna upprätthålla grundutbildningen i de båda filosofiämnena anställer man därför ett stort antal vikarier.

Majoriteten av studenterna läser enbart en grundkurs (1–20 poäng) i något av filosofiämnena. På de högre nivåerna i de båda filosofiämnena sker en halvering av antalet studenter.

Under läsåret 2002/2003 var ca 85 procent av studenterna i teoretisk filosofi män. I praktisk filosofi var siffran något lägre (65 procent). Av de kvinnor som läser filosofi är det mycket få som fortsätter till högre nivåer i något av filosofiämnena.

Studenterna har representanter i ämnesnämnden inom avdelningen där planering och resultatuppföljning av kursvärderingarna diskuteras. I ämnesnämnden deltar en studentrepresentant från vardera praktisk och teoretisk filosofi. Dessa utses av medstudenterna, medan studentrepresentanten i institutionsstyrelsen utses av studentkåren.

Kursvärderingar genomförs efter varje delkurs. De studenter bedömgårgruppen talade med var nöjda med uppföljningen av kursvärderingarna. De menade att deras kritik och önskemål tas på allvar och att man försöker åtgärda olika problem på bästa sätt.

Lärarnas forskning i tjänsten är mycket liten. De kan endast forska på externa medel.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Praktisk och teoretisk filosofi finns som fristående kurser upp till 80 poäng. De förekommer också inom olika program, som kulturvetarprogrammet och beteendevetenskapliga programmet.

Filosofi förekommer också på basåret på den nya lärarutbildningen, och avdelningen för filosofi ansvarar för de studenter som går lärarutbildning med filosofi som linjeval. Avdelningens personal kommer framöver även att ge kurser på psykoterapiutbildningen.

En viss samordning sker av undervisningen i praktisk och teoretisk filosofi. Föreläsningar i filosofins historia ges sålunda gemensamt för praktisk och teoretisk filosofi, men seminarier, litteratur och examination är åtskilda. På så vis för man samman studentgrupperna från de båda filosofiämnena, vilket uppskattas av studenterna. Bedömgårgruppen ser det också som positivt att man på detta sätt ger historiekurserna en större bredd samtidigt som man hushållar med resurser.

Linköping är en av få filosofinstitutioner i landet som har elementär logik som ett obligatoriskt moment för studenter i praktisk filosofi. Här knyter man grundläggande satslogik och argumentationsteori till normativa frågeställningar. Studenterna får bl.a. analysera argument ur en bok om etik som valts ut som kompletterande kurslitteratur för detta moment. Bedömgårgruppen finner detta upplägg intressant.

A-kursen i praktisk filosofi innehåller i övrigt moment i moralfilosofi och moralfilosofins historia samt ett moment där studenten kan välja en specialise-

ring i religionsfilosofi eller estetik. B-kursens moment fördjupar samma teman och lägger till en delkurs i samhällsfilosofi.

A-kursen i teoretisk filosofi innehåller utöver den historiska delkursen ett inledningsmoment, ett vetenskapsteoretiskt moment samt ett moment där studenten kan välja mellan de formella vetenskapernas grunder och medvetandefilosofi. A-kursens officiella benämning har tillägget ”med vetenskapsteoretisk inriktning”, men kursens innehåll har en bredd som är jämförlig med de flesta A-kurser i teoretisk filosofi i landet. B-kursen innehåller moment i logik och vetenskapsteori, modern analytisk filosofi samt den teoretiska filosofins klassiker. Inom ett fjärde moment skrivs en uppsats.

För en kursöversikt se bilaga 1.

På A- och B-nivåerna för de båda filosofiämnena består undervisningen av föreläsningar och seminarier. Studenter på C-nivåerna håller seminarieverksamhet för studenterna på A- och B-nivåerna. Vid platsbesöket lyfte lärarna fram detta som positivt och menade att dessa studenter lättare ser vad studenterna på grundnivåerna uppfattar som problematiskt. Bedömaregruppen finner det naturligt och positivt att man i Linköping, där man inte har doktorander inom filosofiämnena, anlitar studenter på C- och D-nivåerna för begränsade undervisningsuppdrag.

Examinationsformerna på grundnivån i de båda filosofiämnena är till största del salskrivningar. På fortsättningsnivån introduceras hemtentamina. I teoretisk filosofi har man på påbyggnadsnivån en salskrivning, men inte i praktisk filosofi. På de högre nivåerna i de båda ämnena förekommer också muntlig tentamen.

Genomströmningen för år 2003 räknat i kvoten HÅP/HÅS ligger på omkring 0,7 för A- och B-kurserna i praktisk filosofi och för A-kursen i teoretisk filosofi. För B-kursen i teoretisk filosofi var den så låg som 0,35. Få studenter fortsätter studierna på högre nivåer i de båda filosofiämnena.

Bedömaregruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Platsbesöket gav intryck av en entusiastisk och (alltför) hårt arbetande lärarstab, som upprätthåller en mycket god kontakt med studenterna. Det var uppenbart att studenterna var mycket nöjda med samarbetet med lärarna och utbildningsmiljön.

Lärarnas ofta alltför stora arbetsbörda är särskilt tydligt vid Linköpings universitet med dess mycket lilla lärarstab och obetydliga fakultetsanslag, vilket på sikt äventyrar undervisningens forskningsanknytning. Situationen förvärras av en enligt bedömaregruppens uppfattning alltför försiktig personalpolitik som lett till att den tillsvidareanställda andelen lärare är onödigt liten.

Problemet med finansieringen av löneökningar till lektorer som befordrats till professorer drabbar filosofiämnena i Linköping särskilt hårt, igen på grund av ämnets litenhet.

Gruppen finner det anmärkningsvärt att de resurser inom filosofområdet som finns vid Linköpings universitet inte samordnas bättre. Det borde vara en självklarhet att filosofer inom Tema och inom filosofiämnena träffades regelbundet för ett gemensamt högre seminarium. Den miljö som nu erbjuds på 60- och 80-poängsnivåerna och inom den knappt existerande forskarutbildningen är påfallande tunn.

Lunds universitet: praktisk och teoretisk filosofi

Praktisk filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 5 m varav professorer: 2 m varav docentkompetenta lektorer: 2 m varav övriga disputerade lärare: 1 m varav adjunkter: Vikarierande lärare: 2 m Lärare på lösa timmar: 1 kv, 1 m Forskarassistenter: 1 m* Forskarstuderande: 1 kv, 5 m * Undervisar 25 procent på grundutbildningen	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 74 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 32 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 15 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 5 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,73 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,72 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,33 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,2 C-studenter examinerade 2003: 1 kv, 5 m D-studenter examinerade 2003: 2 m
--	--

Teoretisk filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 3 m varav professor: 2 m varav docentkompetenta lektorer: 1 m varav övriga disputerade lärare: varav adjunkter: Vikarierande lärare: 2 kv, 4 m Forskarassistenter: 1 kv*, 2 m* Forskarstuderande: 2 kv, 6 m * Undervisar 25 procent på grundutbildningen	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 80 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 21 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 8 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 1 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,59 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,62 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,25 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0 C-studenter examinerade 2003: 5 m D-studenter examinerade 2003: 0
---	---

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Filosofi fick en framträdande plats vid Lunds universitets tillkomst år 1668, då den mest namnkunnige av de professorer som man lyckades locka till universitetet var den kände naturrättsteoretikern von Pufendorf. Sedan tillkomsten 1668 har universitetet haft professurer i såväl praktisk som teoretisk filosofi, i början under något annorlunda benämningar. Professuren i praktisk filosofi, som räknades till både den filosofiska och den juridiska fakulteten, fram till 1840-talet, gick först under namnet *professor philosophiae civilis*, och skulle täcka etik, statslära, filosofins historia samt juridisk encyklopedi. Ämnet för professuren i teoretisk filosofi hette i början ”logik och metafysik”.

Den nuvarande organisationen av filosofiska institutionen fick sin nuvarande organisation 1997 och består av praktisk och teoretisk filosofi, kognitionsforskning och vetenskaplig grundkurs. Organisatoriskt hör filosofiska institutionen till historisk-filosofiska sektionen, humanistisk fakultet, under området för humaniora och teologi.

Institutionsstyrelsen har ansvaret för den samlade budgeten. I självvärderingen skriver man att under perioden 1998–2000 var den ekonomiska situationen på grundutbildningen pressad. Lunds universitet genomgick stora besparingar, ersättningen per helårsstuderande (HÅS) var låg och man hade få uppdragsutbildningar. Sedan år 2001 har ekonomin förbättrats. Uppdragsut-

bildningen har ökat, liksom ersättning per HÅS. Sedan årsskiftet ges ersättningen i både HÅS och helårsprestationer (HÅP).

Institutionen har sedan år 2003 bättre möjligheter att planera grundutbildningen. Detta genom att områdesstyrelsen ändrat sina rutiner för budgetbeslut, så att institutionen tidigare vet vilken budget man har att röra sig med. Det har lett till att institutionen under år 2003 kunnat ge gruppövningar på de stora grundkurserna i praktisk och teoretisk filosofi. Institutionen skulle vilja höja nivån på undervisningen ytterligare genom mindre undervisningsgrupper, fler moment av uppsatsskrivande och hemuppgifter som kommenteras av läraren, men härför skulle krävas ökad ersättning per HÅS och HÅP.

Ett särskilt problem på de högre nivåerna är att många studenter inte blir färdiga med sina uppsatser i tid. För att komma tillrätta med problemet infördes under 2004 ett system med individuella scheman för de studerande. Detta innebär att den studerande och handledaren tillsammans upprättar ett schema för när olika moment ska genomföras. Schemat uppdateras kontinuerligt, och studievägledarna hjälper de studerande med det administrativa. Systemet med individuella scheman är mycket uppskattat av studenter och handledare. Bedömargruppen finner arbetet med individuella scheman vara ett bra försök att komma åt problemet med genomströmningen på dessa nivåer.

Andelen kvinnliga studenter är låg, ca 30 procent eller lägre. Ambitionen från institutionens sida är att studenter på A- och B-nivåerna i de båda filosofiämnena ska få möta kvinnliga lärare och forskare. Likaså ska val av kurslitteratur ske utifrån ett genusperspektiv. Det ska också finnas en god representation av kvinnliga mentorer i den mentorsverksamhet (Supplemental Instructions (SI-handledning)) som finns på A-nivån i praktisk och teoretisk filosofi. Att rekrytera kvinnliga mentorer kan vara svårt, eftersom det är få kvinnor på de högre nivåerna, där rekryteringen äger rum. Detta har dock lyckats i stort sett varje termin.

Samtliga lärare är aktiva forskare. Utrymme för egen forskning i tjänsten för lektorer omfattar 20 procent, när egna forskningsanslag saknas.

Lärarna erbjuds att genomgå högskolepedagogisk utbildning på arbetstid. Samtliga doktorander får gå sådana kurser inom ramen för sin institutions-tjänstgöring. Flera lärare befinner sig ständigt i pedagogisk utbildning på olika nivåer.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Undervisningen i de båda filosofiämnena bedrivs till största del i form av föreläsningar. De ökade resurserna de senaste åren har möjliggjort fler seminarier. Sedan höstterminen 2002 har man infört ett mentorssystem, som förekommer på flera institutioner inom området för humaniora och teologi.

Mentorssystemet förekommer endast på A-nivån och det är studenter från främst C-nivån som är mentorer. Systemet fungerar som ett komplement till undervisningen och mentorerna lär främst ut studieteknik, men det är sam-

tidigt ett tillfälle för studenterna att träffas. Detta sker en gång i veckan. Bedömargruppen finner mentorsystemet vara ett mycket positivt initiativ till att öka studenternas engagemang i studierna och hoppas att man fortsätter med det.

Enligt självvärderingen är kursvärderingar en integrerad del av verksamheten och de genomförs efter varje delkurs och avslutad hel kurs. Kursvärderingarna delas ut till lärare och studentrepresentanter i studentrådet. Under terminens gång träffas studierektor, studievägledare och studentrådsrepresentanter från respektive ämne för att diskutera pågående undervisning. Detta sker en eller två gånger per termin och här tas bl.a. kursvärderingarna upp.

Vid platsbesöket framkom olika åsikter om huruvida studentrådet fick ta del av kursvärderingarna eller inte. Några studenter menade också att kursvärderingarna inte alltid leder till någon åtgärd. Bedömargruppen konstaterar att det föreligger brister i kommunikationen i dessa frågor.

A-kursens mest omfattande moment (7 poäng) i praktisk filosofi benämns moralfilosofi och tar upp normativa teorier, tillämpad etik och metaetik. De övriga momenten tar upp moralfilosofins historia, samhällsfilosofi, religionsfilosofi, estetik, och metodproblem. B-kursen fördjupar studiet av moralfilosofi, modern samhällsfilosofi och någon moralfilosofisk klassiker. Härtill kommer ett moment med uppsatsskrivning och ett moment där studenten kan välja en läskurs från en större lista.

A-kursen i teoretisk filosofi täcker brett den teoretiska filosofins kärnområden (utom logik) genom fyra moment med inriktning mot språkfilosofi, kunskapsteori och vetenskapsteori, metafysik samt den teoretiska filosofins historia. B-kursen har ett snävare fokus mot filosofisk logik, språkfilosofi, vetenskapsteori och några klassiska texter från tidig analytisk filosofi. Inget uppsatsmoment ingår. Bedömargruppen menar att kursuppläggningsmedför ett ovanligt stort språng i svårighetsgrad mellan A- och B-kursen.

För en kursöversikt se bilaga 1.

I självvärderingen skriver institutionen att genomströmningen alltid varit låg. För filosofiska institutionens samlade utbildningar var genomströmningen under åren 2001–03 ca 68 procent. Vid bedömargruppens samtal med lärarna menade de att trots alla försök att förbättra genomströmningen så har den inte ökat, men den har heller inte sjunkit ytterligare. Bedömargruppen anser det vara viktigt att institutionen fortsätter att arbeta med detta.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

För att bli antagen till forskarutbildningen krävs grundläggande och särskild behörighet. Särskild behörighet kräver 80 poäng i ämnet, varav minst 20 poäng ska omfatta självständigt uppsatsarbete på kandidat- och magisternivå. Det är fakultetsrådet som antar forskarstuderande och man är mycket restriktiv med att anta forskarstuderande med egen finansiering. Antalet sökande till forskarutbildningen har minskat på senare tid. Denna minskning är sär-

skilt anmärkningsvärd mot bakgrund av att man varit mycket framgångsrik med att kunna hjälpa färdiga doktorer till meningsfulla anställningar – inom praktisk filosofi har t.ex. alla färdiga doktorer under de senaste fem åren fått anställningar på olika håll där de kunnat fortsätta att forska i filosofi.

Enligt självvärderingen har forskarutbildningsreformen 1998 lett till förbättringar men kostnaderna har också ökat vilket medfört att man dragit ner på antalet fakultetsfinansierade doktorandtjänster. I praktisk filosofi har detta inneburit att en av doktorandtjänsterna inte har återutlysts, efter det att den blev ledig.

Sedan höstterminen 2002 har nio forskarstuderande antagits till de båda filosofiämnena, varav åtta är män.

Forskarutbildningen är uppdelad i en kursdel på 40 poäng och en avhandlingsdel på 120 poäng. I praktisk filosofi fördelas kurspoängen mellan 10 poäng i fördjupade kunskaper i ämnets huvudområden och 30 poäng specialiserade kurser. I teoretisk filosofi är fördelningen istället 20 poäng i ämnets huvudområden och 20 poäng specialisering.

Antalet lärarledda kurser är lågt och det vanligaste är läskurser utan undervisning, som examineras muntligt.

Vid bedömargruppens platsbesök framkom det olika synpunkter på hur de individuella studieplanerna fungerade eller borde fungera. Detaljeringsgraden, uppföljningen och handledarens åtaganden ansågs vara otydliga. De individuella studieplanerna upplevs som doktorandens dokument, som de själva skriver och sänder iväg utan egentligt samråd med handledaren. Bedömargruppen rekommenderar institutionen att lägga ned större omsorg på de individuella studieplanerna.

I praktisk filosofi finns fyra handledare, två professorer och två docenter, medan det i teoretisk filosofi finns fem handledare, varav två är professorer och tre är docenter.

I både praktisk och teoretisk filosofi ges ett högre seminarium en gång i veckan och dessutom andra seminarier inom olika specialområden. De forskarstuderande i båda ämnena som bedömargruppen träffade menade att det var hög klass på seminarierna.

Forskarstuderande i praktisk filosofi har svårt att få undervisningspraktik eftersom lärarsituationen är god. De har fått undervisa en kurs var, och ambitionen är att öka möjligheterna till mer undervisning. Något som blir aktuellt framöver då de ordinarie lärarna får mer tid till egen forskning genom externa forskningsanslag. De flesta forskarstuderande i teoretisk filosofi har däremot 20 procent institutionstjänstgöring, vanligen utförd som undervisning.

Samtliga doktorander vid institutionen kan genomgå högskolepedagogiska utbildningar som del av institutionstjänstgöringen.

Bedömggruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Lunds universitet har en rik filosofisk miljö med ett stort antal högt kompetenta lärare, vilket tar sig uttryck i en livlig verksamhet inom forskarutbildningen med aktiva och frekventa högre seminarier i såväl praktisk som teoretisk filosofi och i en grundutbildning som ligger på en hög nivå. Doktorandernas tillfredsställelse med den intellektuellt stimulerande miljön var påfallande vid platsbesöket.

Miljöns möjligheter och tillgångar synes dock inte alltid bli till fullt utnyttjade. Institutionen säger i sin självvärdering att den närmaste framtiden ser mörk ut när det gäller rekrytering till forskarutbildningen och att det har varit svårt att ordna finansiering som doktorand till lovande studenter. Fakulteten har enligt bedömggruppens mening överdrivet restriktiva principer för antagning till forskarutbildning. De negativa sidorna av sådana principer framstår särskilt tydligt i Lund; generella synpunkter på denna problematik har diskuterats i det sammanfattande avsnittet.

Rekryteringen till högre nivåer inom grundutbildningen är relativt god i praktisk filosofi, men är låg i teoretisk filosofi. Andelen studenter som fortsätter från A- till B-nivån i teoretisk filosofi ligger på 25 procent, och färre än hälften av dem fortsätter till C-nivån. Gruppens intryck vid platsbesöket var att studenterna inom grundutbildningen i såväl praktisk som teoretisk filosofi har liten kännedom om den forskning som bedrivs vid institutionen och att även mycket intresserade studenter på C-nivån kan känna sig stå utanför institutionen. Detta är särskilt anmärkningsvärt med tanke på att båda ämnen skulle ha mycket att bjuda på och att berätta om.

Institutionen skulle gärna vilja ordna fler seminarier och andra undervisningsmoment som i högre grad aktiverar studenterna inom grundutbildningen, men ekonomin har inte ansetts räcka till för detta. Det framkommer att det ekonomiska systemet nu läggs om i avsikt att bättre utnyttja resurserna, då det på sina håll inom institutionen funnits stora överskott under flera år.

I teoretisk filosofi är det för närvarande så att grundutbildningen till övervägande del handhas av doktorander. Denna ordning är en följd av att flera av de ordinarie lärarna har engagemang på annat håll, men är enligt bedömggruppens mening ändå mindre lämplig, särskilt när, som här tycks vara fallet, varje doktorandlärare tar ansvar endast för sin kurs, och det övergripande ansvaret för utbildningen är otydligt.

I praktisk filosofi är situationen den omvända. Lärarsituationen är mycket god, och doktoranderna får i mindre utsträckning den värdefulla erfarenheten av att undervisa; bedömggruppen noterar att man nu avser att öka doktorandernas möjlighet att medverka i undervisningen.

Ett inslag i grundutbildningen som bedömggruppen noterat är systemet med mentorer för de som börjar i ämnet. Gruppen finner detta vara ett intressant sätt att förbättra studiemiljön och stärka mindre studievana studenter på, värt att bli provat också på andra håll.

Stockholms universitet: praktisk och teoretisk filosofi

Praktisk filosofi

<p>Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 7 m varav professorer: 3 m varav docentkompetenta lektorer: 1 m varav övriga disputerade lärare: 1 m varav adjunkter: 1 m Vikarierande lärare: 1 kv, 3 m Lärare på lösa timmar: 5 m Forskarassistenter: 1 m* Forskarstuderande: 2 kv, 5 m</p> <p><i>* Tillsvidareanställd och undervisar 10 procent på grundutbildningen</i></p>	<p>Helårsstudenter på A-nivå 2003: 98 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 29 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 12 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 3 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,65 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,72 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,75 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,33 C-studenter examinerade 2003: 4 kv, 6 m D-studenter examinerades 2003: 0 kv, 1 m</p>
--	---

Teoretisk filosofi

<p>Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 2 kv, 8 m varav professor: 6 m varav docentkompetenta lektorer: 0 varav övriga disputerade lärare: 2 m varav adjunkter: 1 kv Vikarierande lärare: 1 kv, 2 m Lärare på lösa timmar: 1 kv, 7 m Forskarassistenter: 1 kv* Forskarstuderande: 2 kv, 14 m</p> <p><i>* Undervisar 25 procent på grundutbildningen</i></p>	<p>Helårsstudenter på A-nivå 2003: 94 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 33 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 14 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 4 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,59 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,70 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,50 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,75 C-studenter examinerade 2003: 3 kv, 10 m D-studenter examinerade 2003: 0 kv, 4 m</p>
--	---

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

I slutet av 1800-talet hölls de första filosofiska föreläsningarna vid dåvarande Stockholms högskola. Högskolan fick den första lärarbefattningen i filosofi 1928, med undervisning i teoretisk filosofi. År 1937 inrättades genom en donation en ordinarie professur i praktisk filosofi, och 1949 inrättades en ordinarie professur i teoretisk filosofi.

Idag är filosofiska institutionen en fristående institution vid humanistiska fakulteten. Institutionens två studierektorer ansvarar för grundutbildningen i var sitt ämne: praktisk och teoretisk filosofi. De är också kursansvariga för respektive ämnes grund- och fortsättningskurser. För de övriga kurserna utses speciella kursansvariga.

Lärarna ingår i två lärarkollegier, ett för vardera ämnet. Man strävar också efter att minst en gång om året sammankalla alla lärare i filosofiämnen till en allmän lärardag. Bedömargruppen anser att detta är ett bra initiativ för att upprätthålla sammanhållning mellan institutionens filosofiämnen.

Grundutbildningsanslaget ska täcka samtliga kostnader för lärare, administration, utrustning, materiel, undervisningslokaler och tjänsterum. Den extra undervisning lärare ger mot betalning vid andra institutioner medför inga ökade resurser till grundutbildningen, då intäkterna går till att täcka kostna-

derna för undervisningen. Däremot ger det externa utbildningsuppdraget utrymme för fler personer att vara verksamma som lärare vid institutionen.

Utbildningsuppdraget och anslaget från fakulteten till grundutbildningen fördelas i stort sett lika mellan praktisk och teoretisk filosofi, men verksamheten planeras var för sig.

Institutionens lokaler är utspridda på tre olika platser. I självvärderingen beskrivs detta som ett problem för lärarna då deras tjänsterum inte finns samlade. Det påverkar de spontana kontakterna och gemenskapen negativt. Detta bekräftades vid bedömargruppens samtal med studenter och lärare. Studenterna tyckte att det var svårt att veta var folk sitter och lärarna beskrev det som ett stort problem som det inte går att göra något åt. Bedömargruppen tycker att detta förhållande är olyckligt.

Institutionens målsättning är att de tillsvidareanställda lärarna ska ha tid till minst 50 procent forskning i tjänsten. Under de senaste åren har i stort sett samtliga lärare haft tid till forskning i minst denna omfattning. För att finansiera denna forskningsvolym räcker inte det ordinarie anslaget. Forskningen inom tjänsterna finansieras förutom av det ordinarie anslaget av medel från externa anslagsgivare samt från fakultetens särskilda forskningsresurs.

Kursvärderingar för hela kurser görs i slutet av varje termin. Frågorna som ställs till studenterna bestäms i samråd med ämnesrådets representanter. Varje delkurs utvärderas också av respektive lärare. Resultatet från kursvärderingarna sammanställs och presenteras vid ett möte mellan lärare och representanterna från ämnesrådet. En rapport lämnas årligen till institutionsstyrelsen. De studenter som bedömargruppen träffade visste inte vad som hände med dem och de menade att det skulle öka motivationen till att skriva kursvärderingar om de fick ta del av resultaten.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Gemensamt för de båda ämnena är att de kan ingå som huvudämne eller biämne inom kulturvetarlinjen och lärarutbildningen.

Praktisk filosofi ger kurser från A- till D-nivå. Hälften av A-kursen utgörs av moment i normativ etik och värdeteori. I andra hälften finns ett inledande moment med bl.a. argumentationsanalys och ett moment om klassiska problem med delvis historisk uppläggning. På B-kursen ägnas ett moment åt en klassisk moralfilosofisk text, ett moment åt normativ etik och politisk filosofi, inom vilket också en uppsats skrives, och ett moment åt något centralt problem som kan variera mellan terminerna. Inom ett fjärde moment ges i mån av resurser utrymme för en alternativ specialisering. Läsåret 2003–04 erbjöds fyra alternativa delkurser: vetenskapsteori för samhällsvetenskap och humaniora, emotionsteori, kinesisk filosofi och sexualitetens filosofi.

Utöver dessa kurser ger ämnet också fyra fristående 10-poängskurser på halvfart i feministisk filosofi, filosofisk estetik, medicinsk etik och politisk filosofi samt två fristående 5-poängkurser i argumentationsanalys och djuretik.

Teoretisk filosofi anger i självvärderingen som sin lokala profil att utbildningen i stort sett bedrivs inom den analytiska traditionen samtidigt som utrymme ges för den fenomenologiska. Kurser i teoretisk filosofi ges från A- till D-nivå. Hälften av A-kursen ägnas åt den teoretiska filosofins historia. Den andra hälften upptar ett inledningsmoment i kunskapsteori, vetenskapsteori och semantik och ett moment i logik. B-kursen innehåller bara ett obligatoriskt seminiariummoment (vanligen om medvetandefilosofi) om 5 poäng inom vilket en uppsats skrives. Härutöver väljer den studerande tre delkurser från en lista som läsåret 2003–04 spände över följande teman: historisk fördjupning (i Husserls fenomenologi), originalverk (Wittgensteins *Tractatus*), språkfilosofi, logik (3 kurser erbjöds), vetenskapsteori (2 kurser erbjöds), biologins filosofi och religionsfilosofi.

Ämnet ger också en gång per år en A-kurs i logik och en A-kurs i vetenskapsteori på halvfart. Det finns möjlighet att på egen hand, med viss handledning, även läsa B-kurser i logik och vetenskapsteori.

Varje termin i teoretisk filosofi inleds med en introduktionsdag, där lärarna inom grundkursen presenterar sig, liksom företrädarna för ämnesrådet och filosofiska föreningen. Under lunchen får de nya studenterna i mindre grupper träffa lärare och doktorander. Dagen avslutas med en föreläsning av en av professorerna som ger sin syn på ämnet och vad det innebär att läsa teoretisk filosofi på universitetet. Bedömargruppen finner detta vara ett bra initiativ.

I samarbete mellan praktisk och teoretisk filosofi ges även två fristående 10-poängskurser i argumentation och filosofins historia.

För en kursöversikt se bilaga 1.

Undervisningsformen i praktisk filosofi är föreläsningar och seminarier. På vissa delkurser förekommer dels mindre diskussionsgrupper där läraren inte deltar i så stor utsträckning, dels lärarledda gruppövningar. Studenterna uppmuntras också till att forma diskussionsgrupper utanför ordinarie undervisningstid. De studenter på A-kursen som bedömargruppen träffade efterlyste fler möjligheter till att ställa frågor till lärarna under föreläsningarna. Studenterna på de högre nivåerna efterlyste mer lärarledd undervisning.

I teoretisk filosofi är föreläsningar och seminarier de vanligaste undervisningsformerna på A-kursen. Seminarierna är lärarledda där studenterna får analysera och bearbeta filosofiska problem och texter. På de högre nivåerna är studentgruppen mindre och här är kraven på studenternas aktivitet högre. C- och D-kurserna har endast seminarieundervisning.

Olika examinationsformer förekommer i båda ämnena som salskrivningar, hemskrivningar, uppsatser och muntliga presentationer. Uppsatsmoment förekommer på alla nivåer i praktisk filosofi och ses som träning i skriftlig färdighet. På högre nivåer i teoretisk filosofi sker examinationen oftast muntligt eller genom uppsatser.

Genomströmningen år 2003 varierar i praktisk och teoretisk filosofi. På A-kursen i praktisk filosofi är genomströmningen 0,65 och på B-kursen är den 0,72. Motsvarande siffror i teoretisk filosofi är 0,59 på A-kursen och 0,70 på B-

kursen. Genomströmningen på A-kursen i teoretisk filosofi är förhållandevis låg med tanke på att det finns fler lärare i teoretisk filosofi än i praktisk filosofi, och båda ämnena har ungefär samma antal helårsstudenter (HÅS).

Förhållandevis många studenter fortsätter studierna på högre nivåer. Antalet helårsstudenter under år 2003 på C-nivån i de båda filosofiämnena var bland de högsta i landet.

I självvärderingen skriver institutionen att en förklaring till den låga genomströmningen är att många bedriver filosofistudier vid sidan av andra studier eller arbete. Ett sätt att öka genomströmningen i praktisk filosofi har varit försök med olika examinationsformer, speciellt på kurser med låg examinationsfrekvens. Det har visat sig vara lyckat.

Ett annat exempel på att försöka öka genomströmningen har genomförts i teoretisk filosofi. På C- och D-nivåerna får studenterna välja uppsatsämne utifrån en ämnesbank. Endast i undantagsfall får studenterna komma med egna ämnesförslag. I självvärderingen skriver institutionen att under den senaste tiden har fler studenter än tidigare blivit klara med sin uppsats. En av de viktigaste förklaringarna till det är att studenterna får ett välavgränsat ämne att skriva om. Under terminen löper ett uppsatsseminarium där man ägnar tid åt själva skrivarbetet. Förutom seminariet träffar studenten sin handledare 5–6 gånger under skrivandet. När uppsatsen är färdig diskuteras den på ett slutseminarium med en utsedd opponent. Uppsatsen och slutseminariet bedöms av kursens examinator som årsvis utses av institutionsstyrelsen. Eftersom det är olämpligt att en examinator bedömer uppsatser som han/hon själv handlett utses alltid minst två examinatorer.

Arbetet med magisteruppsatsen i teoretisk filosofi är mer självständigt. Ämne och litteraturkurs väljs i samråd med kursansvarig lärare. Här förekommer ingen opponent utan författaren presenterar själv sin uppsats och får sen svara på frågor från seminariedeltagarna. Till detta seminarium kallas alla de lärare som ingår i forskarutbildningens handledarkollegium. Efter seminariet diskuterar lärargruppen uppsatsen och försvaret. Därefter sätter examinator betyg på uppsatsen. Även för magisterkursen utser institutionsstyrelsen två examinatorer, eftersom en examinator inte bör bedöma en uppsats som han/hon handlett.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Institutionsstyrelsen fastställer de allmänna studieplanerna för forskarutbildningen och antar forskarstuderande. Forskarutbildningen sköts av två handledarkollegier, vilka utgörs av respektive ämnes professorer och handledare. Handledarkollegierna fastställer och reviderar de individuella studieplanerna och utser handledare.

Enligt självvärderingen är de ekonomiska förutsättningarna för forskarutbildningen inte särskilt goda. Det öronmärkta anslaget till studiefinansiering räcker endast till fyra doktorandanställningar i teoretisk filosofi och tre i prak-

tisk filosofi (räknat med 20 procent institutionstjänstgöring). Vidare menar institutionen att anslaget i övrigt inte följt kostnadsökningarna. En betydande del av det anslag som tidigare användes till undervisning och handledning används nu för att uppfylla de krav som ställs på doktorandernas materiella studievillkor.

Institutionen skriver i självvärderingen att det är viktigt med externfinansierade doktorandanställningar och att ansträngningar görs för att öka sådan finansiering. För att behålla en någorlunda stor volym antas också forskarstudier med annan finansiering. Antagning med annan finansiering bedöms av institutionsstyrelsen, som också bestämmer hur många forskarstudier som kan antas.

För att bli antagen till forskarutbildningen gäller allmän och särskild behörighet, att finansieringen är säkrad och att institutionen har resurser för handledning. Den särskilda behörigheten kräver minst 80 poäng i ämnet samt en eller två uppsatser på sammanlagt 20 poäng.

Vid antagningen upprättas en individuell studieplan i samråd mellan handledare och forskarstudier. Planen innehåller uppgifter om avhandlingsämne, kurser som ingår i litteraturdelen, deltagande i undervisning och seminarier, vilka kurser som ska tenteras och hur arbetet med avhandlingen ska genomföras. Studieplanen innehåller också institutionens, handledarens och forskarstudierandenas rättigheter och skyldigheter. Den individuella studieplanen revideras årligen.

De flesta avhandlingar skrivs på engelska och publiceras vanligen i någon av institutionens tre avhandlingsserier, oftast som monografier.

Forskarutbildningen omfattar 40 poäng litteraturkurser och 120 poäng avhandling. Varken i teoretisk eller praktisk filosofi finns några obligatoriska kurser, förutom en 15-poängskurs i filosofins historia, som är obligatorisk läsning i praktisk filosofi. Kursdelens innehåll fastställs i den individuella studieplanen och anpassas efter den enskilda doktorandens avhandlingsämne och tidigare studier.

Det ges ingen undervisning på kurserna på forskarutbildningen, men på vissa kurser på grundutbildningen kan forskarstudierandena delta i undervisningen. Examinationen för forskarstudierande på sådana kurser är en uppsats. De forskarstudierande som bedöms tillräckligt väl utförda efterlyste lärarledda litteraturkurser.

I praktisk filosofi finns det två seminarier: doktorandseminariet och det högre seminariet. Ämnets lärare och forskare deltar regelmässigt i det högre seminariet, medan doktorandseminariet är för forskarstudierandena. Det högre seminariet är ett viktigt inslag i utbildningen.

I teoretisk filosofi finns det förutom ett högre seminarium ett antal tematiska seminarier. De senare äger rum varannan vecka under terminen och här diskuteras aktuella filosofiska frågor. För närvarande finns fem sådana tematiska seminarier: språkfilosofi och logik, vetenskapsteori, antikens filosofi,

fenomenologi och hermeneutisk filosofi, och Husserlseminariet. På dessa seminarier deltar även magisterstudenter.

Forskarstuderande uppmuntras att delta i nationella och internationella konferenser, och institutionen ger resebidrag till dem som gör presentationer på konferenser.

Bedömargruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Institutionen är den största i landet när det gäller antalet disputerade lärare, doktorander och studenter. Bedömargruppens allmänna intryck är att den är välorganiserad och att den håller en hög utbildningsnivå, en bred ämneskompetens och ett brett kursutbud, som spänner över hela det filosofiska fältet.

De studenter som bedömargruppen träffade föreföll, trots institutionens relativa storlek, ha ett mycket gott förhållande till sina lärare och en god insikt i den forskning som bedrivs. De framhöll också som extra lovvärt den snabba rättningen av tentamina. Detta tillvägagångssätt har kommit till i syfte att öka genomströmningen. Bedömargruppen finner detta intressant, och kan rekommendera det till andra filosofinstitutioner i landet.

De doktorander som bedömargruppen mötte framhöll bl.a. institutionens uppföljning av de individuella studieplanerna, i vilka såväl doktorandens som institutionens rättigheter och skyldigheter skrivs in, som positiv. På forskarutbildningen har man dessutom månat om att de litteraturkurser som doktoranderna läser ska behandla teman som tidigare legat utanför deras intresse- och kompetensområden; detta för att säkra en kunskapsmässig bredd i utbildningen. Bedömargruppen finner detta initiativ bra, och menar att det kan vara gynnsamt vid en framtida anställning som lektor.

Ett problem som är specifikt för filosofiska institutionen vid Stockholms universitet är bristen på sammanhängande lokaler. Lärarna sitter utspridda på olika håll inom universitet. Såväl lärare som elever menade vid platsbesöket att detta är mycket olyckligt. En förbättring är att vänta då framtida omflyttningar kan ge tillgång till samlade lokaler av tillräcklig storlek.

Ett allvarigare problem är den ojämna könsfördelningen. För att vara landets största filosofinstitution är det anmärkningsvärt att man har en så låg andel kvinnliga lärare. Södertörns högskola har mer än dubbelt så hög andel kvinnliga lärare i filosofi som Stockholms universitet. Likaså är andelen kvinnliga doktorander låg. Stockholms och Lunds universitet har den lägsta andelen kvinnliga doktorander i filosofi i landet. Bedömargruppen rekommenderar därför institutionen att lägga ner mer arbete på att rekrytera kvinnliga lärare och doktorander.

Södertörns högskola: filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 1 kv, 1 m varav professorer: 0 varav docentkompetenta lektorer: 1 kv, 1 m varav övriga disputerade lärare: 0 varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare: 1 kv, 2 m Lärare på lösa timmar: 1 kv, 2 m Forskarassistenter: 0	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 104 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 21 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 21 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 2 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,47 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,57 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,29 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,50 C-studenter examinerade 2003: 6 m D-studenter examinerade 2003: 0
--	--

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Filosofi introducerades som självständigt ämne vid Södertörns högskola 1999. Sedan 2004 ingår filosofiämnet i institutionen för medier, konst och filosofi, som omfattar ämnena medie- och kommunikationsvetenskap, konstvetenskap, filosofi och pedagogik, samt centrum för praktisk kunskap. Institutionen tillhör Nämnden för samhällsvetenskap och humaniora.

Ämnet har vuxit snabbt och idag erbjuds undervisning upp till D-nivå. År 2003 introducerades en magisterexamen. Det ges också fristående kurser i vårdens och medicinens filosofi och grekiska för filosofer. Inom estetikprogrammet och för forskarstudier inom forskarskolan BEEGS ges också filosofikurser. Andra filosofikurser är under uppbyggnad i samarbete med olika utbildningsprogram vid Södertörns högskola, som t.ex. lärarutbildningen.

Studentgruppen har varierad etnisk och social bakgrund, med olika grader av förkunskaper och språkfärdigheter. Enligt självvärderingen ställer detta stora krav på extra insatser från lärarna inför uppsatsmomenten.

Könsfördelningen bland studenterna på A- och B-nivåerna är jämn. På de högre nivåerna dominerar dock männen starkt, och dominansen när det gäller avslutade examina är ännu starkare.

Söktrycket till A-kursen har alltid varit högt, medan det alltid finns platser kvar på kurserna på de högre nivåerna.

Lärarkåren är liten. Fyra heltidsanställda lärare och några timlärare delar på två tjänsteutrymmen för att driva verksamheten. Genom externa forskningsanslag är det möjligt att ha flera lärare i tjänst. Tre av de heltidsanställda lärarna är disputerade, medan en fjärde har docentkompetens. Under 2004 har en av lärarna befordrats till professor. Ingen av lärarna har högskolepedagogisk utbildning, men alla har stor undervisningsvana.

Kursvärderingar sker efter varje kurs. Vid platsbesöket framkom det att studenterna inte tycker att kursvärderingarna är så viktiga när det gäller att påverka utbildningen. De menade istället att de har en så nära kontakt med lärarna att det inte är svårt att framföra kritik och få gehör för den.

Lektorerna har inget utrymme i tjänsten för egen forskning. Däremot finns en policy på högskolan att alla lärare ska vara verksamma som forskare, gärna upp till 50 procent. Lärarna måste dock själva finna forskningsfinansiering. Här finns Östersjöstiftelsen som finansierar större delen av forskningen vid högskolan. Tre av de fyra tillsvidareanställda lärarna i filosofi har forskningsfinansiering omfattande 50 procent.

Från och med år 2004 finns ett avtal med filosofiska institutionen vid Stockholms universitet om samarbete på forskarutbildningsnivå i ämnet teoretisk filosofi. Hittills har en forskarstuderande antagits. Det finns också ett avtal som möjliggör för filosofistudenterna vid Södertörns högskola och Stockholms universitet att läsa kurser vid båda institutionerna och tillgodoräkna sig dessa inom den egna utbildningen.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Filosofistudiets uppläggning vid Södertörns högskola skiljer sig från den vid andra lärosäten i landet i framförallt tre avseenden: (1) studierna är sammanförda inom ett ämne med en varvning av moment från praktisk och teoretisk filosofi; (2) filosofiska originaltexter ligger till grund för alla utbildningsmoment, varför utbildningen har en stark historisk prägel utan att innehålla särskilda filosofihistoriska moment; (3) utbildningen knyter an till den s.k. kontinentalfilosofiska traditionen istället för den analytiska.

Kurser i filosofi ges på A- till D-nivåerna. A-kursen har fyra delmoment om 5 poäng vardera med rubrikerna Etik, Logik, Metafysik och Politik. Etik kursen är tänkt att ge en inledning till ett systematiskt tänkande över etik med utgångspunkt i ett antal texter som Aristoteles *Nikomachiska etiken*. Även logikkursen tar sin utgångspunkt i ett antal texter av Platon, Aristoteles, Heidegger och Kant, och avser logik i en äldre, mycket vid bemärkelse. I metafysikkursen läses tre centrala texter av Aristoteles, Descartes och Heidegger. Det fjärde momentet slutligen avser politisk filosofi och utgår från en avhandling av Rousseau.

B-kursen har ett uppsatsmoment om 5 poäng. De tre andra momenten, som återigen benämnes Etik, Logik och Metafysik, kan närmare bestämt ha teman som varierar från termin till termin. Etik kursen betonar kopplingen mellan etik och politisk filosofi och tog under höstterminen 2003 upp bl.a. verk av Foucault och Spinoza. Kursen med benämningen logik är en kurs i vetenskapsfilosofi som behandlar logisk empirism och hermeneutik. Metafysikkursen koncentrerade sig hösten 2003 på Heideggers *Varat och tiden*.

C- och D-kurserna innehåller vardera två läskurser och ett uppsatsmoment om 10 poäng. Läskurserna väljes från en lista med ett stort antal alternativ. Varje termin ges undervisning på två alternativ, som roterar så att en D-student normalt inte har följt dessa kurser som C-student.

För en kursöversikt se bilaga 1.

De studenter bedömargruppen träffade menade att det var just betoningen på kontinentalfilosofi, och att man inte delar upp ämnet i teoretisk och praktisk filosofi, som lockade dem till utbildningen.

Studenter in spe informeras om att filosofistudier vid Södertörns högskola inte säkert är påbyggbara vid andra institutioner i Sverige. Har man t.ex. läst 40 poäng filosofi vid Södertörns högskola är det inte säkert att man direkt kan fortsätta ens på B-nivån vid någon annan filosofiinstitution i Sverige. Bedömargruppen menar att denna information är viktig.

Undervisningen består av föreläsningar och seminarier. All schemalagd seminarieverksamhet är lärarledd med aktiv lärarmedverkan. Inför seminarierna på grundkursen delas studenterna upp i tre grupper om ca 25 studenter vardera. Dessa grupper delas i sin tur in i mindre grupper om ca 5 studenter vardera.

Arbetet i de mindre grupperna sker utanför schemalagd undervisningstid. Här förväntas de arbeta gemensamt med frågor och problemställningar utifrån texterna. Dessa redovisas sedan på seminarierna. Målsättningen är att samtliga elever ska göra en egen muntlig framställning.

På vissa delkurser lämnar studenterna in en eller flera kortare skriftliga uppgifter under kursens gång. Det finns också uppsattsseminarier och varje delmoment examineras med en uppsats på ca fem sidor. Det innebär att studenterna under grundkursen skriver sammanlagt fyra kortare uppsatser, utöver seminariepresentationer och skriftliga rapporter.

Genusfrågor har en viktig plats i filosofiutbildningen. Kurslitteraturen innehåller bidrag från kvinnliga filosofer och på C-nivån finns som tillval delkursen könsskillnadens filosofi. I lärarkollegiet diskuterar man hur utbildningen påverkas av könsfördelningen bland studenterna, och lärarna för diskussioner med de kvinnliga studenterna om samtalskulturen på seminarierna. Vid platsbesöket framkom det att seminarieklimatet ibland upplevs som jobbigt av de kvinnliga studenterna.

För år 2003 är genomströmningen räknat i HÅP/HÅS högst på B-nivån (0,57) och lägst på C-nivån (0,29). Enligt ämnesföreträdarna kan en förklaring till den låga genomströmningen på C- och D-nivåerna vara att man under 2003 inte hade möjlighet att erbjuda forskarutbildning. De menar att för ett ämne som försöker arbeta i en delvis ny anda är det viktigt att det åtminstone finns möjlighet att gå vidare, även om det bara är en bråkdel av studenterna som faktiskt gör det.

Få studenter fortsätter studierna på högre nivåer. Enligt självvärderingen beror det på att många studenter prövar att läsa ämnet, men känner sig inte motiverade att fortsätta studierna då det inte leder till ett yrke eller anställning. Det är vanligt att många studenter kompletterar filosofistudierna med andra humanistiska ämnen.

Bedömargruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Bedömargruppen finner utbildningens profil intressant, och ställer sig positiv till att det förekommer en filosofiutbildning med denna särskilda profil. Gruppen ser dock anledning att diskutera några av de särdrag som utmärker filosofin vid Södertörns högskola

Att inte vilja skilja historiska och systematiska filosofistudier åt är, som nämnts i ämnesbeskrivningen, en hållning som återfinns inom vissa delar av den kontinentala filosofin. Utan att vilja ifrågasätta denna hållning och utan att vilja kritisera den i självvärderingen framförda uppfattningen att ”ett filosofiskt tänkande bäst kan utvecklas genom ett eget möte med filosofins grundtexter” menar bedömargruppen att det är ensidigt att låta alla undervisningsmoment utgå från en tolkning av klassiska texter som om all filosofi måste bedrivas på detta sätt. Även inom kontinental filosofi startar filosofiska undersökningar ofta med en egen problembeskrivning istället för en tolkning av en klassisk text, och det skulle vara rimligt att studenterna åtminstone i något moment mötte detta sätt att filosofera utifrån ett aktuellt formulerat problemkomplex.

Inslag av kontinental filosofi förekommer vid många lärosäten åtminstone inom teoretisk filosofi även när den analytiska filosofin dominerar utbildningen. Situationen vid Södertörns högskola är knappast den omvända: att här skulle finnas inslag av analytisk filosofi medan kontinental filosofi dominerar; analytisk filosofi är här nästan helt frånvarande från utbildningen och återfinns egentligen endast som en del av ett 5-poängsmoment inom fortsättningskursen.

I likhet med den bedömargrupp som prövade magisterrätten i filosofi vid högskolan menar vi att utbildningen lider av ensidighet i de två ovan påtalade avseendena; vi hoppas liksom den tidigare bedömargruppen att denna ensidighet kommer att avhjälpas inom en inte alltför avlägsen framtid.

Ser man endast till de delar av filosofin som täcks av kurserna och bortser från de just anförda synpunkterna, finner man enligt gruppens mening att de åtta 5-poängsmoment som ingår i studiet på 1–40-poängsnivån ger en rimlig temamässig bredd inom praktisk och teoretisk filosofi, även om det finns vissa luckor i jämförelse med vad som vanligen ingår i systematiskt bedrivna filosofiska studier (såsom logik, vilken här bara ingår till namnet och betyder något annat än den vanligen gör).

En framgångsrik utbildning som tar sin utgångspunkt i en tolkning av klassiska originaltexter kräver mycket av såväl undervisningen, vilken måste bedrivas i former som tillåter diskussioner i mindre grupper, som av tentamensformerna, vilka bör innehålla uppsatsmoment och andra skriftliga inlämningsuppgifter – bådadera är här fallet. Bedömargruppens intryck är att lärarstaben lyckats i sitt mål att göra studenterna förtrogna med några av filosofins källtexter som en ingångsport till samtida filosofiska frågeställningar. Studenternas uppskattning av Södertörns högskolas filosofiska profil och av en

god kontakt med engagerade lärare, vilket kom till uttryck vid platsbesöket, är några av tecknen härpå. Den låga genomströmningen och den stora avtrappningen av studenter vid övergången från grundkursen till fortsättningskursen är dock problem som bör uppmärksammas och som torde kunna tjäna som ett visst korrektiv till nuvarande uppläggning av utbildningen.

Värt att nämna är att man trots små resurser lyckas ha ett utbud av undervisade moment på C- och D-nivåerna genom att varje termin byta innehåll, så att även D-studenter, för vilka ingen särskild undervisning ges, ändå kan följa en undervisning som är ny för dem.

Bedömargruppen är bekymrad över den lilla fasta lärarstabens mycket pressade arbetssituation. Att på kort sikt bygga upp en helt ny kvalitativt högtstående utbildning upp till magisternivå som här skett, samtidigt med bedrivande av egen forskning är självfallet mycket krävande. Ämnets existens i sin nuvarande form är beroende av denna lilla lärargrupps entusiastiska och hårda arbete, och är därför sårbar. Bedömargruppen rekommenderar högskolan att förbättra arbetssituationen bland annat genom att utöka lärarstaben.

Umeå universitet: praktisk filosofi, teoretisk filosofi och vetenskapsteori

Praktisk filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 2 m varav professorer: 0 varav docentkompetenta lektorer: 1 m varav övriga disputerade lärare: 1 m varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare: 1 m Forskarassistenter: 0 Forskarstuderande: 1 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 51,3 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 7,8 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 1 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 0,5 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,56 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,90 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,90 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,80 C-studenter examinerade 2003: 1 kv D-studenter examinerade 2003: 0
---	--

Teoretisk filosofi och vetenskapsteori

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 7 m varav professor: 4 m varav docentkompetenta lektorer: 0 varav övriga disputerade lärare: 3 m varav adjunkter: Vikarierande lärare: 1 kv, 4 m Lärare på lösa timmar: 1 kv, 2 m Forskarassistenter: 2 m* Forskarstuderande: 1 kv, 2 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 61,5 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 9,0 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 5,5 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 1,5 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,45 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,82 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,51 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,67 C-studenter examinerade 2003: 1 kv, 4 m D-studenter examinerade 2003: 1 m
* En av dem undervisar 15 procent på grundutbildningen	

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

År 1970 inrättades ämnet vetenskapsteori och institutionen för vetenskapsteori. Höstterminen 1984 infördes grundutbildningar i teoretisk och praktisk filosofi, och 1990 startade forskarutbildning i teoretisk filosofi. I och med det bytte man namn till institutionen för filosofi och vetenskapsteori. År 1999 slogs institutionen ihop med ämnena fonetik och språkvetenskap, och institutionen för filosofi och lingvistik bildades. Under 2001 inrättades forskarutbildning i praktisk filosofi, som fortfarande är under uppbyggnad.

Grundutbildningsanslaget baseras på beräknade helårsstuderande (HÅS) och helårsprestationer (HÅP), och vid årets slut sker sedan en definitiv tilldelning baserad på faktiska HÅS och HÅP.

Andelen kvinnor som studerar filosofiämnena är liten. Under år 2002 var det ca 30 procent kvinnor på A- till C-nivåerna i praktisk filosofi, men inga kvinnor alls på D-nivån. Under 2003 var det ca 40 procent kvinnor på A-kursen i praktisk filosofi, men inga kvinnor alls på B- till D-kurserna. I teoretisk filosofi/vetenskapsteori är det få kvinnor som väljer att fortsätta sina studier efter A-nivån.

Efter varje delmoment görs en kursvärdering. Dessa diskuteras i grundutbildningsgruppen, som sammanträder två gånger per termin. I gruppen in-

går studierektorerna för filosofi och lingvistik, samtliga lärare och studentrepresentanter. Studentrepresentanterna ger feedback till studenterna om vad som kommit fram i kursvärderingarna. Enligt de studenter bedömaregruppen träffade fick de ingen återkoppling på kursvärderingarna. Bedömaregruppen anser att denna feedback snarare bör ges av institutionen än av studentrepresentanterna.

Den fakultetsfinansierade professorn har 50 procent forskning i tjänsten, de befordrade professorerna har 30 procent nedsättning i tjänsten för kompetensutveckling och lektorerna har 20 procent nedsättning för kompetensutveckling. De lärare bedömaregruppen träffade menade att de inte har tid till egen forskning. Tiden för kompetensutveckling går istället åt till undervisning.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Institutionen ger kurser på A- till D-nivån i de tre ämnena praktisk filosofi, teoretisk filosofi och vetenskapsteori. A-kurserna ges varje termin. Däremot ges B-kursen i praktisk filosofi endast under höstterminer, medan B-kurserna i teoretisk filosofi och vetenskapsteori endast ges under vårterminer. C- och D-kurserna i de tre ämnena ges varje termin. Sedan vårterminen 2004 kan man läsa de flesta A- och B-kursernas delmoment som fristående kurser.

Utöver dessa kurser ges ett antal fristående halvfartskurser på 4 eller 5 poäng, däribland en uppskattad 5 poängskurs i indisk och kinesisk filosofi. Några kurser ges också under sommarterminen, junimånad, vid det s.k. sommaruniversitetet.

Kurserna i teoretisk filosofi och vetenskapsteori är så gott som identiska på A- och B-nivåerna och skiljer sig endast åt med avseende på ett 5-poängsmoment. Praktisk filosofi och teoretisk filosofi/vetenskapsteori samläser dessutom två moment på A-nivån. Det ena momentet är ett inledningsmoment på 2 poäng. Inledningsmomentet infördes för att där ge ett analytiskt snarare än ett historiskt perspektiv på några centrala filosofiska problem, och momentet samläses för att göra det möjligt för alla filosofistudenter att lära känna varandra. Det andra gemensamma momentet är en delkurs om 5 poäng i satslogik, semantik och argumentationsanalys.

De studenter som läser både praktisk filosofi och antingen teoretisk filosofi eller vetenskapsteori får istället för det överlappande momenten läsa en delkurs i filosofiskt skrivande, inom vilken de författar en eller flera kortare uppsatser.

De studenter bedömaregruppen träffade var mycket positiva till att vissa moment är gemensamma för alla filosofistudenter. Vid platsbesöket framkom det emellertid att diskussioner förs om att ta bort logikdelen från praktisk filosofi eller bättre avpassa det till ämnet. Bedömaregruppen är positiv till initiativet med gemensamt inledningsmoment.

A-kursen i praktisk filosofi innehåller, utöver de nämnda två momenten, ett moment i moralfilosofins historia, ett i normativ etik och ett ospecifierat fördjupningsmoment, som vanligen inriktas mot politisk filosofi. B-kursen i

praktisk filosofi innehåller ett moment i värdeteori, ett i politisk filosofi, ett i normativa teorier, ett som tar upp några klassiska texter samt en specialisering som vanligen fokuserat kring religionsfilosofi och religionskritik.

A-kursen i teoretisk filosofi/vetenskapsteori innehåller, utöver de två nämnda momenten som samläses med praktisk filosofi, ett moment i den teoretiska filosofins historia och ett moment som ger en införing i vetenskapsteori och i några teman i analytisk filosofi (momentet har olika benämningar i kursplanerna för de två olika ämnena, men innehållet är identiskt). Med avseende på det sista, femte momentet skiljer sig de båda ämnena åt; inom vetenskapsteori läser man en delkurs i humanioras och samhällsvetenskapernas vetenskapsteori, medan man i teoretisk filosofi läser en delkurs i fenomenologi, hermeneutik och existensfilosofi.

B-kursen i de båda ämnena teoretisk filosofi och vetenskapsteori innehåller fyra gemensamma moment: klassiska texter, logik och språkfilosofi, kunskapsteori, och metafysik. Ämnenas kursplaner skiljer sig åt på det femte och sista momentet som medger en specialisering inom respektive ämne, men undervisningen har i praktiken lagts på kunskapsteoretiska frågor som är relevanta för båda ämnena.

Undervisningsformen på A- och B-nivåerna karakteriseras som föreläsningar med utrymme för diskussioner. Inga seminarier förekommer och inte heller något uppsatsmoment (annat än för studenter som läser både praktisk filosofi och antingen teoretisk filosofi eller vetenskapsteori som nämnts ovan).

Inom C- och D-kurserna i samtliga tre ämnen skriver man en uppsats om 10 poäng och har därutöver två läskursmoment. Här samläses C- och D-studenter inom praktisk filosofi respektive teoretisk filosofi/vetenskapsteori, och i undervisningen avpassas de teman som behandlas termin för termin, så att en D-student som tidigare läst på C-nivå inte undervisas på samma tema igen.

Uppsatshandledningen sker för det mesta i grupp. När arbetet med uppsatsen kommit en bra bit på väg har man ett ”mittseminarium”, och när den är färdig ett oppositionsseminarium. Till detta seminarium lämnar opponenter en skriftlig kommentar. Studenten kan sen i samråd med handledaren arbeta in kommentarerna i uppsatsen innan det slutliga betyget sätts. Bedömaregruppen ser positivt på denna process.

Studenterna som bedömaregruppen träffade önskade mer individuell uppsatshandledning, och att handledningen schemaläggs. Likaså efterlyser de tydligare regler för uppsatsen.

Examineringen sker för det mesta genom hemtentamina. Inlämningsuppgifter, korta essäer och salsskrivningar förekommer också. Det är ofta en kombination av inlämningsuppgifter och salsskrivning.

Antalet studenter på A-nivå är ungefär lika stort i praktisk filosofi som i teoretisk filosofi/vetenskapsteori. Lärarna är däremot betydligt färre i praktisk filosofi. Antalet studenter som väljer att läsa den vetenskapsteoretiska varianten av A-kursen är litet. Ungefär var sjunde student på A-nivån i teoretisk filosofi/vetenskapsteori går vidare till B-nivån och ungefär varannan fortsät-

ter sedan till C-nivån. I praktisk filosofi är andelen som fortsätter till B-nivån än lägre, och det sammanlagda antalet studenter på nivån över 20 poäng är mycket litet.

Genomströmningen är låg på A-kursen, något över 50 procent i praktisk filosofi och något under 50 procent i teoretisk filosofi/vetenskapsteori. Genomströmningen är bättre på högre nivåer, och för det lilla antalet studenter i praktisk filosofi är den mycket god.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

För att antas till forskarutbildningen i ett av de tre ämnena krävs att den sökande har 80 poäng i ämnet eller har förvärvat i huvudsak motsvarande kunskaper. Universitetet är mycket restriktivt när det gäller egenfinansiering.

Fakultetsanslaget ska delas mellan filosofiämnena och lingvistik, och man gör en helhetsbedömning av de båda ämnesområdena när det gäller inrättandet av doktorandtjänster. Institutionen har tre fakultetsfinansierade doktorandtjänster, varav två finns inom filosofiämnena.

Forskarutbildningen är beroende av lärarnas forskningsintressen. Att doktoranderna själva deltar i, eller nära följer, den forskning som bedrivs inom de olika forskningsprojekten utgör ett väsentligt inslag i utbildningen.

Forskarutbildningen är uppdelad i en kursdel på 60 poäng och en avhandlingsdel på 100 poäng. 40 poäng av kursdelen måste väljas inom vissa ramar, olika specificerade för de tre ämnena, medan resterande 20 poäng väljs fritt i samråd med handledare.

Det finns ett gemensamt högre seminarium för de tre ämnena. Här diskuteras regelbundet avhandlingsavsnitt, här presenterar institutionens lärare egen forskning och förekommer gästföreläsningar. Praktisk filosofi och teoretisk filosofi/vetenskapsteori har också var sitt seminarium där doktorander träffas tillsammans med C- och D-studenter.

Vid platsbesöket berömde forskarstuderandena det nära samarbetet med sina handledare, som de kan träffa när de vill. Däremot tycker de att de är för få doktorander. För närvarande finns det fyra doktorander, en i praktisk filosofi och tre i teoretisk filosofi.

Individuella studieplaner upprättas och följs upp årligen.

Forskarstuderandena har ingen eller mycket liten undervisning.

Bedömargruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Bedömargruppen konstaterar att Umeå universitet med förhållandevis små resurser lyckats bygga upp en grundutbildning i praktisk och teoretisk filosofi med god bredd. Inom forskarutbildningen har man under en period haft en imponerande hög aktivitet inom ämnena teoretisk filosofi och vetenskapsteori med elva doktorsavhandlingar under åtta år.

Formellt finns det tre filosofiska ämnen vid Umeå universitet med fullständiga grund- och forskarutbildningar, men bedömaregruppen konstaterar att skillnaderna mellan kurserna i teoretisk filosofi och de i vetenskapsteori är så små att det egentligen inte är frågan om två olika ämnen. Såväl på A-nivån som på B-nivån skiljer sig kurserna bara åt med avseende på ett moment om 5 poäng. Samma kursutbud som nu skulle alltså kunna erbjudas inom ramen för teoretisk filosofi med en valfri vetenskapsteoretisk inriktning på A- och B-nivåerna. Man kan beklaga att vetenskapsteori i praktiken försvunnit från Umeås universitet, men bedömaregruppen vill inte ifrågasätta institutionens uppfattning att intresset för vetenskapsteori bland studenterna i Umeå är alltför litet för att möjliggöra genuina kurser i detta ämne, även om det i landet i övrigt finns ett icke obetydligt intresse för en filosofiskt orienterad vetenskapsteori. Gruppen finner det emellertid missvisande att bibehålla kursrubriken ”vetenskapsteori”, när det är frågan om ett kursinnehåll som i praktiken inte avviker från vad som vanligen rubriceras som teoretisk filosofi.

A-kursen i praktisk filosofi samläser 7 poäng med motsvarande kurs i teoretisk filosofi, men ämnet har ändå en tydlig profil som liknar den som ämnet har vid andra lärosäten i landet. Ämnets resurser är emellertid i Umeå mycket svaga. Det föreligger en drastisk skillnad mellan praktisk och teoretisk filosofi i detta avseende. När det gäller studenttillströmningen kan man notera att antalet studenter på A-nivån är ungefär lika stort i de båda ämnena, medan avtrappningen från A-nivån till B-nivån och från B-nivån till C-nivån är mycket större i praktisk filosofi. Bedömaregruppen har inte lyckats få en tillfredsställande förklaring till den skeva resursfördelningen mellan praktisk och teoretisk filosofi. Vår bedömning är att lärarstaben i praktisk filosofi, som består av två disputerade lärare varav en har docentkompetens, är otillräcklig för att täcka en utbildning som går från A-kurs till doktorsexamen. Praktisk filosofi sägs fortfarande vara under uppbyggnad, men bedömaregruppen har inte fått ta del av någon plan för hur ämnet ska förstärkas. Gruppen finner det märkligt att forskarutbildning i praktisk filosofi infördes i Umeå 2001 med denna lilla lärarstab och utan någon fast och tydlig plan om hur den skulle förstärkas, och anser att den nuvarande situationen inte är acceptabel.

Som påpekas i självvärderingen måste man säga att forskarutbildningen även i teoretisk filosofi har problem vid Umeå universitet på grund av att miljön är alltför liten vad gäller antalet doktorander. Detta är ett problem som de flesta filosofiska forskarutbildningar möter, men speciellt för Umeå är att det är svårare att kompensera litenheten genom samarbete med andra någotsånär närbelägna miljöer.

Grundutbildningen brottas med problemet med dålig genomströmning som förekommer på många håll men som är särskilt märkbart här, särskilt på grundkursen i teoretisk filosofi, där den år 2003 låg under 50 procent.

När det gäller grundutbildningen på C- och D-nivåerna har bedömaregruppen noterat ett i Umeå praktiserat sätt att lägga upp uppsatsarbetet som bland

annat innebär att författaren har möjlighet att omarbeta uppsatsen efter seminariet med hänsyn till synpunkter som framkommit under seminariet. Gruppen finner denna modell intressant och värd att pröva på andra håll.

Uppsala universitet: praktisk filosofi, teoretisk filosofi och estetik

Praktisk filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 1 kv, 3 m varav professorer: 1 kv*, 1 m varav docentkompetenta lektorer: 2 m varav övriga disputerade lärare: 0 varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare på lösa timmar: 1 kv, 5 m Forskarassistenter: 0 Forskarstuderande 2003: 3 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 78 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 18,5 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 3,85 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 2 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,53 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,72 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,45 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,87 C-studenter examinerade 2003: 2 m D-studenter examinerade 2003: 2 m
--	---

Teoretisk filosofi

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 2 kv, 3 m varav professor: 1 kv*, 1 m varav docentkompetenta lektorer: 1 kv, 1 m varav övriga disputerade lärare: 0 varav adjunkter: 1 m Vikarierande lärare: 1 kv Lärare på lösa timmar: 4 kv, 8 m Forskarassistenter: 0 Forskarstuderande 2003: 4 kv, 8 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 71,6 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 8 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 5,25 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 4,58 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,40 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,56 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,79 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 0,33 C-studenter examinerade 2003: 4 kv, 1 m D-studenter examinerade 2003: 2 kv, 2 m
--	---

Estetik

Tillsvidareanställda lärare ht 2003: 1 kv, 4 m varav professor: 1 m varav docentkompetenta lektorer: 1 m varav övriga disputerade lärare: 1 kv, varav adjunkter: 0 Vikarierande lärare på lösa timmar: 0 Forskarassistenter: 2 m** Forskarstuderande 2003: 4 kv, 2 m	Helårsstudenter på A-nivå 2003: 22,5 Helårsstudenter på B-nivå 2003: 10,6 Helårsstudenter på C-nivå 2003: 1 Helårsstudenter på D-nivå 2003: 0,5 HÅP/HÅS på A-nivå 2003: 0,48 HÅP/HÅS på B-nivå 2003: 0,63 HÅP/HÅS på C-nivå 2003: 0,5 HÅP/HÅS på D-nivå 2003: 2,0 C-studenter examinerade 2003: 1 kv, 1 m D-studenter examinerade 2003: 1 kv, 1 m
---	--

* Professuren delas mellan 20 procent i praktisk filosofi och 80 procent i teoretisk filosofi.
**Forskarassistenterna är tillsvidareanställda.

Ämnesmässiga, organisatoriska och ekonomiska förutsättningar

Filosofi har funnits vid Uppsala universitet sedan det grundades år 1477, då undervisning påbörjades i filosofi, juridik och teologi; inom filosofi undervisade man i början främst i logik. Efter att riksdagen år 1593 beslutat att återupprätta Uppsala universitet kallades samma år en innehavare till en professur i logik. Inte långt senare tillsattes en professur i "moralium". Ämnesbeteckningarna logik och moralium byttes så småningom mot teoretisk filosofi respektive praktisk filosofi.

En professur i estetik inrättades i Uppsala 1835, men försvann en bit in på 1900-talet då ämnet spjälkades i litteraturhistoria och konsthistoria. I sin nu-

varande självständiga form återinfördes ämnet 1954 med en egen professur. Uppsala universitet är det enda lärosätet i Sverige med grund- och forskarutbildning i estetik. Universitetet har ett nationellt ansvar för att ge grundutbildning, forskarutbildning och bedriva forskning i estetik.

Idag ingår filosofiska institutionen som en av elva institutioner i historisk-filosofiska fakulteten. Institutionen omfattar ämnena praktisk och teoretisk filosofi samt sedan 1 januari 2004 också avdelningen för estetik.

Praktisk och teoretisk filosofi har en gemensam studierektor för grundutbildningen och en för forskarutbildningen. Estetik har en egen studierektor.

Praktisk och teoretisk filosofi och avdelningen för estetik kommer att ha var sin budget. År 2004 var grundutbildningsanslaget till praktisk och teoretisk filosofi 3,39 miljoner kronor. Till det kommer ersättning för de faktiska kostnaderna för lokaler och el. Ytterligare ersättning kommer från en kurs i vetenskapsteori som ges inom civilingenjörsprogrammet system i teknik och samhälle och från sommarkurser som institutionen ger.

Inom estetik är fördelningen mellan män och kvinnor tämligen jämn, men i praktisk och teoretisk filosofi är andelen kvinnliga studenter på A-kursen liten, och andelen är än lägre på kurser från 21 poäng och uppåt. Institutionens jämställdhetsgrupp har inbjudit de kvinnliga studenterna till diskussionsmötet om undervisningen, och hur de blir bemötta.

Institutionen har sedan länge ett internationellt kontaktnät av filosofer som gästar institutionen och ger kurser, seminarier och enstaka föreläsningar.

Samtliga tillsvidareanställda lärare i praktisk och teoretisk filosofi har minst 50 procent forskning i tjänsten. I estetik är motsvarande siffra 20 procent.

Inom praktisk och teoretisk filosofi genomförs efter varje delmoment en kursvärdering, men inte av hela kurser. Få studenter svarar på kursvärderingsenkäterna och enligt studenterna förekommer ingen uppföljning. Sedan höstterminen 2003 finns kursvärderingarna schemalagda, och uppföljningsmöten genomförs med studentrepresentanter och inblandade lärare. De filosofistudenter bedömargruppen träffade vid platsbesöket menade att de inte haft någon uppföljning, och de var osäkra på om kursvärderingarna ledde till några förändringar.

I estetik genomförs skriftliga kursvärderingar efter varje delmoment. Vid platsbesöket framkom det att uppföljningen var bristfällig. Sporadiskt förekommer återkoppling av kursvärderingarna till studenterna.

Grundutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Höstterminen för praktisk och teoretisk filosofi inleds med en informations-träff för nybörjare, och sedan höstterminen 2003 har man en gemensam introduktionsföreläsning för alla nybörjarstudenter. Därefter inbjuds studenterna till en enkel lunch tillsammans med institutionens lärare och doktorander. Bedömargruppen finner detta vara ett bra initiativ.

A- och C-kurserna i praktisk och teoretisk filosofi ges varje hösttermin, och B-kurserna varje vårtermin. Sedan höstterminen 2003 har D-kurserna i de båda ämnena upphört. Dessa har ersatts av ett magisterprogram på 40 poäng i vardera ämnet. Utöver dessa kurser ges ett antal fristående kurser. Några av de ordinarie kurserna ges också som sommarkurser.

A-kursen i praktisk filosofi ger en introduktion i vad man betraktar som ämnets kärna, nämligen normativ etik, värdeteori (metaetik) och samhällsfilosofi. Därtill kommer ett moment i argumentationsanalys, som även tar upp logiska element, och två korta moment som ger en översikt över religionsfilosofi och estetik. På B-kursen ges fördjupningskurser i de tre kärnämnen etik, värdeteori och samhällsfilosofi. Härtill kommer en valfri delkurs. Något uppsats- eller seminariemoment förekommer inte. Bedömggruppen delar institutionens uppfattning att upplägget av A- och B-kurserna väl täcker ämnets kärna men reserverar sig med avseende på ämnets historia, som inte fått någon plats i kurserna. Gruppen ser det också som en svaghet att man inte fått plats för något uppsats- eller seminariemoment.

A-kursen i teoretisk filosofi har tonvikt på filosofins historia som täcks av ett 10-poängsmoment som avhandlar tiden fram till 1800-talet och ett 5-poängsmoment som ger en översikt av de viktigaste filosofiska riktningarna från 1800-talet fram till nu. Härtill kommer ett 5-poängsmoment i logik. B-kursen gjordes om under 2004 och består nu av ett fritt val från en lista av sju delkurser: logik, vetenskapsteori, klassiker, modern filosofi, språkfilosofi, medvetandefilosofi och specialisering.

C-kurserna i praktisk och teoretisk filosofi består av ett uppsatsmoment om 10 poäng och två läskurser om 5 poäng vardera, medan den nya magisterkursen har ett uppsatsmoment om 20 poäng och fyra läskurser om 5 poäng vardera. För C- och magisteruppsatserna finns ett uppsatsseminarium som löper under terminen. En lärare ansvarar för seminariet och ser till att arbetet med uppsatsen fortskrider.Handledningen är fördelad mellan samtliga lärare. Varje student får minst en timmes handledning 3–6 gånger under terminen. Uppsatsen diskuteras på ett seminarium och bedöms av både handledare och seminarieledare. Vid platsbesöket framkom att studenterna i filosofiämnen själva fick ta kontakt med handledaren för handledning och att det är oklart hur mycket handledning man kan få. Kriterierna för uppsatsen ansågs också vara oklara.

Estetik ges från A- till C-nivå varje termin. Därutöver finns ett magisterprogram på 40 poäng och ett antal fristående kurser.

A-kursen i estetik ger en historisk översikt över ämnets utveckling från antiken till slutet av 1900-talet. Knappt hälften av kurslitteraturen är översiktslitteratur, resten är originaltexter som ska läsas kritiskt. I B-kursen avhandlas den moderna estetikens begreppsliga grunder och aktuell debatt kring estetikens ämnesgränser och ämnesförgreningar. C-kursen presenterar dels vetenskapsteoretiska frågeställningar inom de estetiska vetenskaperna, dels en konstfilosofisk analys av problemkomplexet modernism-postmodernism.

På B- och C-kurserna i estetik skriver studenterna en uppsats på 15 respektive 25 sidor. Då studentantalet på C-kursen är lågt, sker uppsatshandlingen endast individuellt.

För en kursöversikt se bilaga 1.

Den vanligaste examinationsformen för filosofämnena och estetik är hemskrivningar.

I alla de tre ämnena är det en osedvanligt liten andel studenter som går vidare från A-nivån till B-nivån, och detsamma gäller övergången från B- till C-nivån.

De studenter i praktisk och teoretisk filosofi som bedömargruppen träffade menade att de inte fick någon information om institutionens forskning inom filosofämnena. De som visste något hade själva tagit reda på det. Bedömargruppen finner det anmärkningsvärt att forskningsanknytningen inom grundutbildningen inte är mer framträdande, särskilt med tanke på att forskning ingår i ovanligt hög grad i alla lärartjänster i praktisk och teoretisk filosofi.

Bedömargruppen noterar vissa problem med genomströmningen inom grundutbildningen för institutionens tre ämnen. Genomströmningen mätt i förhållandet HÅP/HÅS är i sin helhet mycket låg. På A-kursen i estetik uppgick den till 48 procent år 2003. Om man korrigerar för sommarkurserna, där genomströmning är extra låg på grund av särskilda omständigheter, är motsvarande andel för praktisk filosofi 67 procent och för teoretisk filosofi 57 procent.

Forskarutbildningens uppläggning, genomförande och resultat

Information om möjlighet att ansöka till forskarutbildningen i praktisk och teoretisk filosofi går ut till alla filosofinstitutioner i Norden. Till ansökan ska bifogas en avhandlingsplan. För antagning till forskarutbildningen i teoretisk filosofi krävs 80 poäng i ämnet. För antagning till forskarutbildningen i praktisk filosofi krävs 80 poäng i ämnet samt 40 poäng i teoretisk filosofi. För antagning till forskarutbildningen i estetik krävs 60 poäng i ämnet.

År 2003 fanns i praktisk filosofi 3 doktorander, antagna 2001 eller 2002; under flera år dessförinnan skedde ingen antagning. I teoretisk filosofi fanns 12 doktorander, varav 8 antagits år 2000 eller senare. I estetik skedde ingen nyantagning till forskarutbildningen mellan höstterminen 1997 och vårterminen 2000. Under år 2000 antogs en forskarstuderande med externa medel, och under 2002 antogs en forskarstuderande på utbildningsbidrag. År 2003 var det 5 sökande till två utbildningsbidrag. För närvarande finns 4 kvinnliga och 3 manliga forskarstuderande i estetik.

Fakultetsmedlen medger sammanlagt 7 doktorandtjänster i praktisk eller teoretisk filosofi. Några av de forskarstuderande i teoretisk filosofi finansieras med externa medel. I estetik finns för närvarande 2 doktorandtjänster och

2 utbildningsbidrag. 2 forskarstuderande i estetik finansierades med externa medel under vårterminen 2004.

Vid bedömargruppens samtal med fakultetsledningen framkom det att fakulteten inte godtar vilka stipendier som helst. Man har en regel som säger att en forskarstuderande med stipendium ska likställas med en som har utbildningsbidrag och ska således anställas på doktorandtjänst efter två år. Prefekten måste därför planera för doktorandtjänst för de två sista åren.

Forskarutbildningen i praktisk och teoretisk filosofi består av en kursdel på 40 poäng och en avhandlingsdel på 120 poäng. Vilka kurser som ska ingå bestäms i samråd med handledaren. Valet av kurser samordnas med den undervisning som planeras under de närmaste åren från antagningstillfället.

Forskarutbildningen i estetik består också av en kursdel på 40 poäng och en avhandlingsdel på 120 poäng. Då antalet forskarstuderande är litet så ges ingen undervisning på kursdelen. Doktoranderna kan tillgodoräkna sig poäng från forskarutbildningskurser i andra relevanta ämnen. Vid det högre seminariet, som sammanträder ca tio gånger per termin, är det obligatorisk närvaro. Undervisning av gästlärare eller gästforskare är ett viktigt inslag i forskarutbildningen.

Det finns ett högre seminarium som är gemensamt för forskarstuderande i praktisk och teoretisk filosofi. Härutöver finns ett doktorandseminarium i praktisk filosofi, ett i teoretisk filosofi och ett i filosofins historia. En grupp forskarstuderande är knutna till vart och ett av dem och oftast går de inte på varandras seminarier.

Huvudhandledare i praktisk och teoretisk filosofi är för närvarande de tre professorerna i praktisk filosofi, teoretisk filosofi respektive filosofins historia. Lektorer och disputerade forskare fungerar som biträdande handledare. I vissa fall har man engagerat externa biträdande handledare.

För estetik gäller att professorn är huvudhandledare. Lektorn och de båda forskningsassistenterna fungerar som biträdande handledare. I vissa fall har externa handledare anlitats.

En viktig del i forskarutbildningen i praktisk och teoretisk filosofi är att forskarstuderandena undervisar; målsättningen är att undervisningen i genomsnitt ska motsvara 10 procents tjänstgöring, så att den under hela utbildningsperioden uppgår till en termins heltidsarbete. Fr.o.m. höstterminen 2004 kommer forskarstuderande i estetik med doktorandtjänst att erbjudas 10 procents institutionstjänstgöring i form av undervisning i estetik. Tidigare har det inte varit vanligt att forskarstuderande i estetik undervisar på grundutbildningen.

Praktisk och teoretisk filosofi har sedan länge ett rikt internationellt kontaktnät. Institutionen gästas regelbundet av utländska filosofer, en del är återkommande, andra inbjuds för en föreläsningsserie eller enstaka föreläsning. Man har under åren gästats av ett stort antal av de internationellt mest framstående filosoferna.

Det är vanligt att forskarstuderande i praktisk och teoretisk filosofi tillbringar någon termin vid ett utländskt universitet. De har varit särskilt framgångsrika i konkurrensen om stipendier för utlandsvistelse. Under de senaste åren har doktorander vistats vid universiteten i Toronto, Chicago, Berkeley, Freiburg och London. De flesta doktorander i estetik har också fått medel för studier utomlands.

För forskarstuderande i de tre ämnena avsätts medel för deltagande i konferenser och för resor i samband med avhandlingsarbetet.

Vid bedömargruppens samtal med fakultetsledningen framkom att de individuella studieplanerna inte fungerar tillfredsställande, och att ledningen tillsatt en grupp som ska arbeta om riktlinjerna för dessa planer. Det framkom också vid platsbesöket att de individuella studieplanerna sällan uppdateras för forskarstuderande i estetik antagna före 1998 års reform.

Bedömargruppens samlade intryck, bedömningar och rekommendationer

Gemensamma frågor

Positiva särdrag vid filosofiska institutionen som bedömargruppen särskilt fäst sig vid är att Uppsala universitet som enda universitet i landet har en professur i filosofins historia, och också som enda universitet i landet har en kvinnlig professor i ett rent filosofiskt ämne. Kring denna professur i filosofins historia har växt upp en livaktig forskningsgrupp med för närvarande bland annat fem doktorander. Bedömargruppen finner det märkligt att universitet inför en väntande pensionsavgång inte har en klar plan om hur denna tillgång för universitetet ska kunna bibehållas. Detta framstår som särskilt märkligt mot bakgrund av att universitet vid den senaste professors pensioneringen avstod ifrån att utlysa professuren; i samband därmed försvann i praktiken en annan tillgång som länge präglat filosofin i Uppsala, nämligen en stark forskningsinriktning mot logiken – förvisso måste forskningsinriktningar växla, men bedömargruppen noterar att det som försvann inte ersatts av något likvärdigt på samma höga nivå.

Institutionen har dock fortfarande en betydande bredd tack vare att flera olika filosofiska riktningar finns företrädade bland professorer och andra lärare. Det finns nu fyra högre seminarier vid institutionen. Bedömargruppens intryck från platsbesöket är emellertid att denna bredd inte alltid tillvaratagits på ett positivt sätt utan snarare lett till fraktionsbildningar och slitningar. Ett positivt tecken är dock pågående försök att få igång ett för samtliga forskare och doktorander gemensamt högre seminarium.

Estetikämnet hade helt nyligen införlivats med filosofiska institutionen när bedömargruppen gjorde sitt platsbesök. Den nya placeringen förefaller att bli till fördel för alla parter.

Ett särdrag för institutionen vad gäller praktisk och teoretisk filosofi är också att alla tillsvidareförordnade lärare har riklig tid för forskning inlagd i bemanningsplanen oberoende av om vederbörande har särskilda externa forsk-

ningsanslag. Bedömargruppen ser detta som i och för sig mycket positivt, men noterar samtidigt att institutionen inte förfogar över några särskilda medel för detta ändamål, och att denna ordning därför innebär att de resurser som står till buds för undervisning härigenom blir mindre än vad som annars skulle vara fallet.

Praktisk filosofi

Antalet studieplatser på A-kursen i praktisk filosofi är bland de största i landet i praktisk filosofi, men i andra avseenden är ämnet litet i Uppsala. Endast var fjärde student går vidare till B-kursen. På nivåer därutöver rör det sig om ett par studenter som utexamineras per år. Man har länge, även innan den senaste forskarutbildningsreformen, medvetet hållit nere antalet doktorander. Det finns nu tre doktorander i ämnet. Den fasta lärarstaben är också liten.

Bedömargruppen har noterat det aktiva högre seminariet, men är ändå bekymrad över den låga numerären på högre nivåer, och misstänker att det i längden blir svårt att upprätthålla en hög nivå på verksamheten i denna lilla skala. Gruppen rekommenderar därför att ämnet söker samarbete med praktisk filosofi i Stockholm inom forskarutbildningen.

Gruppen menar också att den låga genomströmningen på A-nivån och den låga andelen studenter som fortsätter från A- till B-nivån är fenomen som ämnet borde allvarligt beakta.

Gruppen finner att innehållet i A- och B-kurserna i stort sett väl täcker ämnets kärna, men noterar som en svaghet att efter den senaste omläggningen behöver en student med 40 poäng i praktisk filosofi inte veta något om ämnets historia.

När det gäller undervisningens uppläggning noterar gruppen att seminarier och uppsatsskrivning inte förekommer inom grund- och fortsättningskurserna. I självvärderingen framhålls att detta kompenseras genom aktivitet inom två studentföreningar och hemtentamina istället för salskrivningar. Bedömargruppen tror dock inte att detta utgör en tillräcklig kompensation.

Teoretisk filosofi

Teoretisk filosofi har en större lärarstab och även betydligt fler doktorander och studenter på 41–80-poängsnivån än praktisk filosofi, men genomströmningen på kurser därunder ligger ännu lägre än i praktisk filosofi och även övergången från A-kursen till B-kursen är svagare – endast 1 av 10 studenter fortsätter. Bedömargruppen menar att ämnet bör allvarligt beakta dessa förhållanden.

Gruppen noterar att grundkursen förutom ett logikmoment om 5 poäng huvudsakligen innehåller historiska moment och att kursen på så sätt får en slagsida mot filosofins historia och logik på bekostnad av andra systematiska inslag och metodologiska övningar såsom argumentationsanalys. En betydande valfrihet mellan olika moment som är på väg att införas i B-kursen

innebär att en student som läst 40 poäng i teoretisk filosofi kan helt sakna kunskaper inom flera av ämnets huvudgrenar.

Omläggningen av fortsättningskursen innebär vidare att uppsatsmomentet försvinner också i teoretisk filosofi på 1–40-poängsnivån. Även inslaget av seminarier förefaller väl obetydligt.

Estetik

Existensen av ämnet estetik med såväl grundutbildning som forskarutbildning är en annan särskild tillgång för filosofiområdet vid Uppsala universitet. Bedömargruppen tror att ämnets placering vid filosofiska institutionen ska stärka både estetiken och den praktiska och teoretiska filosofin, och noterar hoppfulla tecken på detta i form av planer på olika slag av samarbete mellan ämnena.

Grundutbildningen brottas för närvarande med vissa problem. Genomströmningen på A-kursen är synnerligen låg; färre än varannan registrerad student genomför kursen. Även övergången till högre nivåer är låg. Vid bedömargruppens besök framkom att antalet studenter på B-kursen minimerats ytterligare, och att många studenter inte varit nöjda med utbildningens uppläggning på 1–40 poäng. Även rekryteringen till D-kursen är anmärkningsvärt låg, vilket på sikt kan hota estetikens existens som forskarutbildningsämne.

Bedömargruppen noterar för sin del att ämnesinnehållet på A-kursen är så gott som helt idéhistoriskt, medan B-kursen huvudsakligen är inriktad på aktuella estetiska teorier, och finner denna olikartade uppläggning olycklig ur flera synpunkter. Det innebär bland annat att flertalet studenter, som ju endast läser grundkursen, får obetydlig kunskap om aktuell teoribildning. Gruppen rekommenderar att moment av de två slagen varvas på såväl A-kursen som B-kursen.

Bedömargruppen finner vidare att lärarstaben utnyttjas dåligt till att variera undervisningen; A-kursen och B-kursen har nu var sin lärare som har hand om större delen av undervisningen på respektive nivå. Inom A-kursen ges inget tillfälle till seminarieövningar eller andra former av undervisning där det finns möjlighet att diskutera tolkningen av de för studenterna ofta svåra originaltexter som ingår i kurslitteraturen.

Det framkom vid bedömargruppens besök att lärarstaben är medveten om många av ovan nämnda problem och planerar förändringar som ska förbättra situationen.

Resurserna inom forskarutbildningen är knappa men tillräckliga för handledning. Det skulle vara önskvärt med oftare sammanträdande högre seminarier; det är bedömargruppens intryck att doktoranderna nu lämnas åt sig själva i alltför hög grad. Vid platsbesöket fann gruppen även att de forskarstuderandes individuella studieplaner uppdateras dåligt, särskilt när det gäller doktorander som antogs före den senaste forskarutbildningsreformen.

Bilaga I: Kursöversikt

Praktisk filosofi

	Göteborgs universitet*	Linköpings universitet	Lunds universitet
A-NIVÅ (10–20 p)	Inledning till praktisk filosofi	Introduktionskurs – 5 p.	Intro. till moralfilosofins historia – 5 p.
	Moralfilosofins historia	Den praktiska filosofins historia – 5 p.	Praktisk-filosofisk metod – 2p.
	Etik	Den praktiska filosofins klassiker – 2 p.	Moralfilosofi – 7p.
	Politisk filosofi och rättsfilosofi	Moralfilosofi – 4 p.	Religionsfilosofi och estetik – 3p.
	Religionsfilosofi Filosofisk estetik	Specialisering – 4 p.	Samhällsfilosofi – 3p.
B-NIVÅ (21–40 p)	Utökad kurs i värdeteori med uppsats – 5 p.	Moralfilosofi – 7 p.	Fördjupad moralfilosofi – 5 p.
	Utökad kurs i den praktiska filosofins historia – 5 p.	Samhällsfilosofi – 5 p.	Modern samhällsfilosofi – 4 p.
	Utökad kurs i politisk filosofi – 5 p.	Den praktiska filosofins klassiker – 3 p.	Moralfilosofins klassiker – 4 p.
	Utökad kurs i metaetik – 3 p.	Valfri specialisering – 5 p.	Uppsats – 3p.
	Vetenskapsfilosofiska frågeställningar i humaniora och samhällsvetenskap – 3 p.		Fri fördjupning – 4 p.
C-NIVÅ (41–60 p)	Fördjupad kurs i samtida praktisk filosofi – 5 p.	Moralfilosofi – 5 p.	Modern moralfilosofi – 6 p.
	Fördjupad kurs i klassisk praktisk filosofi – 5 p.	Litteraturkurs till uppsats – 5 p.	Uppsats – 10 p.
	Uppsats – 10 p.	Uppsats – 10 p.	Valfri delkurs – 4 p.
D-NIVÅ (61–80 p)	Obligatorisk litteraturkurs – 5 p.	Centralt praktiskt-filosofiskt område – 6 p.	Avancerad delkurs i praktisk filosofi – 5 p.
	Valfri litteraturkurs – 5 p.	Praktisk filosofi-klassiker – 4 p.	Vetenskaplig uppsats med litteraturkurs – 10 p.
	Uppsats – 10 p.	Uppsats – 10 p.	Valfri delkurs – 5 p.

* A-och B-nivåerna enligt information om höstterminen 2004.

Fortsättning på nästa sida.

Praktisk filosofi

	Stockholms universitet	Umeå universitet	Uppsala universitet*
A-NIVÅ (10–20 p)	Inledning till praktisk filosofi – 5 p.	Introduktion – 2 p.	Etik
	Normativ etik – 5 p.	Moralfilosofins historia – 5 p.	Värdeteori
	Värdeteori – 5 p.	Kritiskt tänkande – 5 p.	Samhällsfilosofi
	Klassiska problem – 5 p.	Normativ etik – 4 p. Fördjupning – 4 p.	Religionsfilosofi Argumentationsanalys Estetik
B-NIVÅ (21–40 p)	Klassiska texter i praktisk filosofi – 5 p.	Värdeteori – 4 p.	Fördjupad kurs i värdeteori – 4 p.
	Centrala problem i praktisk filosofi 1 – 5 p.	Klassiska texter i praktisk filosofi – 4 p.	Fördjupad kurs i etik – 4 p.
	Centrala problem i praktisk filosofi 2 – 5 p.	Modern politisk filosofi – 4 p.	Fördjupad kurs i samhällsfilosofi – 4 p.
	Specialisering – 5 p.	Normativa teorier och problem – 4 p. Specialisering – 4 p.	Valfri kurs – 5 p.
C-NIVÅ (41–60 p)	Fördjupad kurs i praktisk filosofi – 10 p.	Uppsats – 10 p.	Uppsats – 10 p.
	Uppsats – 10 p.	Litteraturseminarium – 5 p. Aktuell teori – 5 p.	En praktisk-filosofisk klassiker – 5 p. Valfri specialisering – 5 p.
D-NIVÅ (61–80 p)	Litteraturkurs – 10 p.	Uppsats – 10 p.	Uppsats – 10 p.
	Uppsats – 10 p.	Litteraturseminarium – 5 p. Aktuell teori – 5 p.	Valfri specialisering 1 – 5 p. Valfri specialisering 2 – 5 p.

* A-nivån enligt senast tillgänglig information.

Fortsättning på nästa sida.

Teoretisk filosofi

	Göteborgs universitet	Linköpings universitet	Lunds universitet
A-NIVÅ (10–20 p)	Inledning till teoretisk filosofi – 2 p.	Introduktionskurs – 5 p.	Filosofihistorisk översikt – 5 p.
	Klassiska problem – 5 p.	Den teoretiska filosofins historia – 5 p.	Filosofiska arbetsmetoder – 5 p.
	Icke-analytisk filosofi – 5 p.	Grundkurs i vetenskapsteori – 5 p.	Kunskapsteori och vetenskapsteori – 5 p.
	Analytisk filosofi – 5 p.	Vetenskapsteoretisk specialisering – 5 p.	Metafysik – 5 p.
	Formell logik – 3 p.		
B-NIVÅ (21–40 p)	Utökad kurs, klassiska problem – 5 p.	Logik och vetenskapsteori – 5 p.	Filosofisk logik – 5 p.
	Modern filosofi – 5 p.	Den teoretiska filosofins klassiker – 5 p.	Språkfilosofi – 5 p.
	Medvetandefilosofi – 5 p. *	Modern analytisk filosofi – 5 p.	Vetenskapsteori – 5 p.
	Språkfilosofi – 5 p. *	Uppsats – 5 p.	Fördjupat studium av centrala texter – 5 p.
	Utökad kurs i icke-analytisk filosofi – 5 p. *		
	Vetenskapsfilosofi – 5 p. *		
	Logik – 5 p. *		
Kunskapsteori – 5 p. *			
C-NIVÅ (41–60 p)	Läskurs metafysik och ontologi – 5 p. *	Gemensam litteraturkurs – 6 p.	Centrala prob. 1900-talets filosofi – 10 p.
	Läskurs kunskapsteori – 5 p. *	Individualiserad litteraturkurs – 4 p.	Uppsats – 10 p.
	Läskurs medvetandefilosofi – 5 p. *	Uppsats – 10 p.	
	Läskurs språkfilosofi – 5 p. *		
	Läskurs logik och formella metoder – 5 p. *		
	Uppsats – 10 p.		
D-NIVÅ (61–80 p)	Läskurs metafysik och ontologi – 5 p. *	Modernt teor.-filosofiskt probl.område – 5 p.	Fördjupningskurs – 10 p.
	Läskurs kunskapsteori – 5 p. *	Teoretisk-filosofisk klassiker – 5 p.	Uppsats – 10 p.
	Läskurs medvetandefilosofi – 5 p. *	Uppsats – 10 p.	
	Läskurs språkfilosofi – 5 p. *		
	Läskurs logik och formella metoder – 5 p. *		
	Uppsats – 10 p.		

* Kursen är valbar.

Fortsättning på nästa sida.

Teoretisk filosofi

	Högskolan i skövde	Stockholms universitet	Umeå universitet
A-NIVÅ (10–20 p)	Intro. till teoretisk filosofi – 5 p.	Intro. kunskapsteori, vetenskapsteori, semantik – 5 p.	Introduktion – 2 p.
	Intro. filosofins historia – 2 p.	Den teoretiska filosofins historia – 10 p.	Filosofins historia – 5 p.
	Intro. epistemologi, metafysik och vetenskapsfilosofi – 5 p.	Inledning till logik – 5 p.	Kritiskt tänkande – 5 p.
	Intro. logik – 3 p. Samtida filosofi – 5 p.		Analytisk filosofi – 4 p. Fenomenologi, hermeneutik och existensfilosofi – 4 p.
B-NIVÅ (21–40 p)	Vetenskapsfilosofi – 4 p.	Seminarium – 5 p.	Klassiska texter – 4 p.
	Filosofins historia – 4 p.	Fördjupning, teoretiska filosofins historia – 5 p.*	Logik och språkfilosofi – 4 p.
	Uppsatsseminarium – 3 p.	Centralt teoretisk-filosofiskt område – 5 p.*	Kunskapsteori – 4 p.
	Medvetande och språkfilosofi – 4 p.	Originalverk – 5 p.*	Metafysik – 4 p.
	Epistemologi, metafysik och naturfilosofi – 5 p.	Logik I – predikatlogik – 5 p.* Vetenskapsteori I – 5 p.* Logik 2 – formella system – 5 p.* Vetenskapsteori 2 – 5 p.* Specialisering – 5 p.*	Teoretisk-filosofisk specialisering – 4 p.
C-NIVÅ (41–60 p)	Logik – 3p.	Litteraturkurs – 10 p.	Uppsats – 10 p.
	Specialområde inom teoretisk filosofi – 2 p.	Uppsats – 10 p.	Litteraturseminarium – 5 p.
	Seminarier i filosofisk forskningsmetodik – 5 p. Examensarbete i teoretisk filosofi – 10 p.		Aktuell teori – 5 p.
D-NIVÅ (61–80 p)	Den artificiella intelligensens filosofi – 5 p.**	Litteraturkurs – 10 p.	Uppsats – 10 p.
	Kognitionsvetenskapens filosofi – 5 p.**	Uppsats – 10 p.	Litteraturseminarium – 5 p.
	Den kognitiva neurovetenskapens filosofi – 5 p.**		Aktuell teori – 5 p.
	Fördjupning i teoretisk filosofi – 5 p.**		
	Methodology of Research and Theory of Science – 5 p.** Uppsatsarbete – 10 p. / 25 p.**		

* Kursen är valbar.

** Dessa kurser kan kombineras i en magisterutbildning om 50 p.

Fortsättning på nästa sida.

Teoretisk filosofi

Uppsala universitet (iii)*

<i>A-NIVÅ (10–20 p)</i>	Filosofins historia – 10 p. Samtida filosofi – 5 p. Logik I – 5 p.
<i>B-NIVÅ (21–40 p)</i>	Fördjupning i logik Vetenskapsteori Klassiker Fördjupning i modern filosofi Språkfilosofi Medvetandefilosofi Specialisering
<i>C-NIVÅ (41–60 p)</i>	Uppsats C – 10 p. Valt ämne, modern filosofi C – 5 p. Filosofisk klassiker – 5 p.
<i>D-NIVÅ (61–80 p)</i>	Uppsats D – 10 p. Valt ämne, modern filosofi D – 5 p. Filosofisk klassiker D – 5 p.

---

* Alla kurser på B-nivån är valbara. B-nivåns kurser gäller fr.o.m. läsåret 2004–05.

Fortsättning på nästa sida.

Vetenskapsteori

	<i>Göteborgs universitet</i>	<i>Stockholms universitet</i>	<i>Umeå universitet</i>
<i>A-NIVÅ (10–20 p)</i>	Orientering i naturvetenskapernas vetenskapsteori – 5 p.	Inledning till vetenskapsteori – 5 p.	Introduktion – 2 p.
	Vetenskapsteori och dess vetenskapsfilosofiska traditioner – 5 p.	Vetenskapsteori I – 5 p.	Filosofins historia – 5 p.
	Intro. till vetenskapsstudier – 5 p.	Vetenskapsteori 2 – 5 p.	Kritiskt tänkande – 5 p.
	Orientering i humanvetenskapernas vetenskapsteori – 5 p.	Specialisering – 5 p.	Inledning till vetenskapsteori – 4 p. Hum. och sam. vet. vetenskapsteori – 4 p.
<i>B-NIVÅ (21–40 p)</i>	Fördjupning i naturvet. vet. teor. – 5 p.	Vetenskapsteoretiskt seminarium – 5 p.	Klassiska texter – 4 p.
	Fördjupning i hum. vet. vet. teor. – 5 p.	Central vetenskapsteoretisk teori – 5 p.	Logik och språkfilosofi – 4 p.
	Begrepp och perspektiv inom vet. studier – 5 p.	Vetenskapsteoretisk fördjupning 1 – 5 p.	Kunskapsteori – 4 p.
	Uppsats – 5 p.	Vetenskapsteoretisk fördjupning 2 – 5 p.	Metafysik – 4 p. Vetenskapsteoretisk specialisering – 4 p.
<i>C-NIVÅ (41–60 p)</i>	Fördjupning i vet. stud. – 5 p.		Uppsats – 10 p.
	Teori och metod – 5 p.		Litteraturseminarium – 5 p.
	Uppsats – 10 p.		Aktuell teori – 5 p.
<i>D-NIVÅ (61–80 p)</i>	Aktuella persp. inom vet. stud. – 5 p.		Uppsats – 10 p.
	Teori och metod – 5 p.		Litteraturseminarium – 5 p.
	Uppsats – 10 p.		Aktuell teori – 5 p.

Fortsättning på nästa sida.

Logik

	Göteborgs universitet *	Stockholms universitet
A-NIVÅ (10–20 p)	Formella språk – 5 p.	Logisk följd – 5 p.
	Fullständighet och avgörbarhet – 5 p.	Predikatlogik – 5 p.
	Mängdteori – 5 p.	Formella system – 5 p.
	Modellteori – 5 p.	Specialisering – 5 p.
B-NIVÅ (21–40 p)	Metalogik – 5 p.	
	Axiomatisk mängdteori – 5 p.	Algoritmteori – 5 p. **
	Modellteoretiska metoder – 5 p.	Bevisteori – 5 p. **
	Modallogik – 5 p.	Modellteori – 5 p. **
		Mängdteori – 5 p. **
		Beslutsanalys – 5 p. **
		Formell semantik – 5 p. **
		Logisk analys av komplexa system – 5 p. **
		Matematikens grundvalar – 5 p. **
		Modallogik – 5 p. **
	Typteori – 5 p. **	
	Tillämpningar av logik – 5 p. **	
C-NIVÅ (41–60 p)	Rekursionsteori – 5 p. **	
	Modeller till mängdteori – 5 p. **	
	Bevisteori – 5 p. **	
	Intuitionistisk logik – 5 p. **	
	Uppsats – 10 p. **	
	Valfri fördjupning – 5 p. **	
D-NIVÅ (61–80 p)	Valfri fördjupning – 5 p. **	
	Valfri fördjupning – 5 p. **	
	Uppsats – 10 p. **	
	Uppsats – 20 p. **	

* Detta kursupplägg gäller fr.o.m. ht -04.

** Kursen är valbar.

Fortsättning på nästa sida.

	Filosofi	Estetik
	<i>Södertörns högskola</i>	<i>Uppsala universitet</i>
A-NIVÅ (10–20 p)	Etik – 5 p. Logik – 5 p. Politik – 5 p. Metafysik – 5 p.	Intro. & historisk översikt över antiken & medeltiden – 5 p. Historisk övers. renässansen-upplysningstiden – 5 p. Historisk över. förromantiken-modernismen – 5 p. Modernismen och därefter – 5 p.
B-NIVÅ (21–40 p)	Etik – 5 p. Logik – 5 p. Metafysik – 5 p. Uppsats – 5 p. Läskurs – 5 p. **	Moderna estetiska teorier och begrepp – 10 p. Aktuell estetisk debatt – 5 p. Skriftlig uppgift – 5 p.
C-NIVÅ (41–60 p)	Uppsats – 10 p. Politik 2 – 5 p. ** Subjektsfilosofi – 5 p. ** Metafysik 2: Kants kritik – 5 p. ** Logik 2 – 5 p. ** Tidsbegreppet – 5 p. ** Arkitektur och filosofi – 5 p. ** Grekiska filosofiska texter – 5 p. ** Etik – 5 p. ** Filosofiska utopier – 5 p. ** Metafysik 2 – 5 p. ** Arkitekturen och estetik – 5 p. **	Teorier, analysmodeller och metoder – 5 p. Modernism-postmodernism – 5 p. Examensarbete C – 10 p.
D-NIVÅ (61–80 p)	Uppsats – 10 p. Alternativ läskurs – 5 p. ** Filosofisk estetik – 5 p. ** Kant – 5 p. ** Heidegger – 5 p. ** samt alla valbara C-kurser.	Examensarbete D – 20 p. Tolkningsteorier & reflektioner kring moderna konstarter – 5 p. Valfria kurser ur fakultetens övriga utbud av magisterkurser – 15 p.

** Kursen är valbar.

Fortsättning på nästa sida.

Mag. i teknik- och vetenskapsfilosofi

Kungl. Tekniska högskolan ***

Matematiken och verkligheten – 5 p.

God och dålig vetenskap – 5 p.

Teknik och etik – 5 p.

Riskfilosofi – 5 p.

Etik för yrkesverksamma ingenjörer – 5 p.

Vetenskapsfilosofi – 5 p.

Informationsanalys – 5 p.

Data och informationsetik – 5 p.

Bioteknologins etik – 5 p.

Teknikens kunskapsteori – 5 p.

Mänsklig och maskinell
rationalitet – 5 p.

Estetik och teknik – 5 p.

Etik för ingenjörer – 5 p.

*** Samtliga kurser är valbara.

Bilaga 2: Undervisningstäthet

Lärosäte	HÅS	Heltids- ekvival.*	Undervisningstimmar/vecka					
			Föreläsningar					
			1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p	41–80 p	Mag
Praktisk filosofi								
GU	68,1	1,66	5,2	4,3				1,1
LiU	38,6	0,75	4	3	1	0,5		
LU	126	2,11	5,7	3,9	2,5	**		
SU	142	2,25	4,9	3,2	2			
UmU	60,6	0,85	4,7	3,2	0,9	0,9		
UU	102,4	1,06	5,3	3,7	2	2		
Teoretisk filosofi								
GU	86,5	2,05	4,3	3,4				2
HiS	39	2,34	7	4,8	1,8	1,2		
LiU	39,8	1,77	4	3	1	0,5		
LU	110	2,95	6,1	4,1	1,7	**		
SU	145	3,55	4,7	2,5				
UmU	77,5	2,39	5,2	3,2	0,8	0,8		
UU	89,5	2,07	4,1	4,4	2	2		
Logik								
GU	9,4	1	8,5	3				3
Vetenskapsteori								
GU	14	0,75	4	4	2	2		4
Teknik och- vetenskapsfilosofi								
KTH****	49,3	3,4			4,4	4,4		
Filosofi								
Sh	148	1,8	4	4	2	2		
Estetik								
UU	34,6	1,4	6	2	2,6			

* Andelen heltidstjänstgöring på grundutbildningen.

** Antalet studerande på D-nivåerna i praktisk och teoretisk filosofi är dessvärre litet, och kursplanerna medger en stor frihet för studerande att i samråd med examinator välja innehåll till delkurserna vilket gör att det inte förekommer undervisning specifikt för D-studerande. Studerande på D-nivån erbjuds att delta i relevant undervisning för forskarstuderande och C-studerande. Den nätbaserade distanskursen i i Miljöetik erbjuder en helg i Lund med frivilliga föreläsningar och seminarier för de studerande som har möjlighet att närvara.

*** Efter studentens behov.

**** Den HÅS som anges här är den sammanlagda HÅS för alla delmoment och omfattar studenter som valt att läsa filosofi antingen inom ramen för sin civilingenjörsutbildning, som fristående kurs, eller inom magisterprogrammet.

Fortsättning på nästa sida.

Undervisningstimmar/vecka

Lärosäte	Gruppundervisning/seminarier						Uppsatshandledning					
	1-20 p	21-40 p	41-60 p	61-80 p	41-80 p	Mag	1-20 p	21-40 p	41-60 p	61-80 p	41-80 p	Mag
Praktisk filosofi												
GU	0,6	0,2				0,4	0,9	1,5				2,3
LiU	1	1	0,5	0,5				0,2	0,4	0,4		
LU	0,3	0,3	0,6	**				1,2	0,8	**		
SU	0,4	0,7	1,3	1,5					0,4	0,4		
UmU	1,1	0,8	1,2	1,2					0,3	0,3		
UU	0,5		1	1					0,8	0,8		
Teoretisk filosofi												
GU	0,8							1,8				1,5
HiS	1,3	1,3	2,1					0,5	1,3	1		
LiU	1	1	0,5	0,5				0,2	0,4	0,4		
LU	1,5	1,2	0,2	**					0,4	**		
SU	1,6	1,2	2,5	1,5				0,1	0,5	0,5		
UmU	1,6	0,8	1,3	1,3					0,3	0,3		
UU	3,4	0,5	1	1					0,8	0,8		
Logik												
GU		1,5										3
Vetenskapsteori												
GU	2					1			2	2		2
Teknik och- vetenskapsfilosofi												
KTH****			2,2	2,2					0,4	0,4		
Filosofi												
Sh	2	2	1	1				1	1	1		
Estetik												
UU		0,5		1				**	**	**		

* Andelen heltidstjänstgöring på grundutbildningen.

** Antalet studerande på D-nivåerna i praktisk och teoretisk filosofi är dessvärre litet, och kursplanerna medger en stor frihet för studerande att i samråd med examinator välja innehåll till delkurserna vilket gör att det inte förekommer undervisning specifikt för D-studenter. Studerande på D-nivån erbjuds att delta i relevant undervisning för forskarstuderande och C-studerande. Den nätbaserade distanskursen i i Miljöetik erbjuder en helg i Lund med frivilliga föreläsningar och seminarier för de studerande som har möjlighet att närvara.

*** Efter studentens behov.

**** Den HÅS som anges här är den sammanlagda HÅS för alla delmoment och omfattar studenter som valt att läsa filosofi antingen inom ramen för sin civilingenjörsutbildning, som fristående kurs, eller inom magisterprogrammet.

Bilaga 3: Kvalitetsaspekter

De aspekter på kvalitet som Höskoleverket fokuserar i sina utvärderingar utgår från målen i högskolelag och högskoleförordning. Kvalitetsaspekterna täcker utbildningens förutsättningar, processer och resultat. I högskolelagen står det att all högskoleutbildning ska vila på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet. Verksamheten ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning. Den ska anpassas så att en hög kvalitet nås såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet. De allmänna målen för grundläggande utbildning står i 1 kap. högskolelagen:

- § 9 Den grundläggande högskoleutbildningen ska ge studenterna
- förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar,
  - förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa problem,
- samt
- beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Inom det område som utbildningen avser ska studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,
- följa kunskapsutvecklingen, och
- utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.

Forskarutbildningen ska, utöver vad som gäller för grundläggande högskoleutbildning, ge de kunskaper och färdigheter som behövs för att självständigt kunna bedriva forskning.

Det ligger utanför Höskoleverkets ansvar att utvärdera enskilda individers prestationer. En analys av examensarbeten/ uppsatser kan dock vara ett underlag bland andra för att bedöma utbildningens kvalitet. Studenternas synpunkter fångas också upp i och med att de deltar som bedömare i utvärderingarna, genom att de får stort utrymme vid platsbesöken och genom särskilda studier.

Nedan diskuteras de olika kvalitetsaspekterna. Då inget annat anges avses både grund- och forskarutbildning.

Student- respektive doktorandgruppens rekrytering och sammansättning

Studenternas/doktorandernas förkunskaper och motivation, samt kvaliteten på eventuella förberedande utbildningar, är viktiga ingångsfaktorer som påverkar kvaliteten i utbildningen. Dessa faktorer styrs till stor del av information, studievägledning, söktryck, rekryteringsåtgärder och antagningsförfaranden.

Studentgruppens storlek och hur den är sammansatt med avseende på kön, ålder och social och etnisk bakgrund påverkar de läroprocesser som utvecklas i utbildningen.

Lärarkompetens och möjligheter till kompetensutveckling

Lärarnas kompetens är en viktig förutsättning för utbildningens kvalitet. Det krävs att utbildningen bärs upp av lärare som har vetenskaplig/konstnärlig skolning inom ämnet/ämnesområdet och god pedagogisk förmåga. Forskarutbildade eller konstnärligt nyskapande lärare/handledare som både forskar och utbildar är en förutsättning för att det ska vara möjligt att skapa ett nära samband mellan forskning och utbildning. Lärarna ska också ha möjligheter att upprätthålla och vidareutveckla sin vetenskapliga/konstnärliga och pedagogiska kompetens. Det är viktigt att lärarnas vetenskapliga skolning och yrkesanknutna erfarenhet inom och utom högskolan kompletterar varandra, särskilt i utbildningar som leder fram till yrkesexamina.

För att garantera utbildningens kvalitet krävs som regel att ämnet företräds av minst två disputerade lärare, som är tillsvidareanställda vid lärosätet.

Jämställdhet

Såväl studentgruppens, doktorandgruppens som lärargruppens sammansättning med avseende på kön och ålder påverkar de läroprocesser som utvecklas i utbildningen.

Utbildningens mål, innehåll och organisation

Lärosätets beskrivning av utbildningens mål, innehåll och organisation (i utbildningsplan, kursplaner eller på annat sätt) ska innefatta eller anknyta till målen i högskolelagen och tillämpliga föreskrifter i högskoleförordningen. Graden av måluppfyllelse bör vara möjlig att bedöma. God ledning och tydlig organisation med klar ansvarsuppdelning samt gott administrativt stöd är betydelsefulla kvalitetsaspekter. Långsiktighet och kontinuerlig förnyelse av utbildningen är viktig, liksom studenternas/doktorandernas, lärarnas och den övriga personalens möjligheter att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen.

Bibliotek och övrig informationsförsörjning

En utbildningsmiljö av hög kvalitet förutsätter god tillgång till vetenskaplig informationsförsörjning av skilda slag inom relevanta ämnesområden. Biblioteket är även en pedagogisk resurs och samarbetet med studenter, lärare och utbildningsansvariga är viktigt. Tillgång till goda sökmöjligheter i olika databaser är en nödvändighet. För konstnärliga utbildningar är kontakten med en konstnärligt aktiv miljö väsentlig.

Lokaler och utrustning

En god infrastruktur som också ger möjlighet till flexibelt lärande är viktig för en väl fungerande utbildning. I infrastrukturen ingår exempelvis tillgången till studieplatser, mötesplatser, datorer och laborationssalar.

En kritisk och kreativ miljö för utbildningen

En kritisk och kreativ miljö kan ses som en syntes av kvalitetsaspekterna ovan. Ett väl fungerande nätverk av kontakter med närliggande utbildningar, angränsande ämnen och ämnesområden, både nationellt och internationellt, bidrar till att skapa den kritiska och kreativa miljön. Det gör också möjligheterna för studenter/doktorander och lärare/handledare att på olika mötesplatser och i olika konstellationer diskutera och lära av varandra.

Undervisningsmetoder

Valet av undervisningsmetoder i utbildningen (inklusive vilka krav som ställs på studenternas eller doktorandernas arbetsinsatser) är viktiga faktorer för lärandet. Inom grundutbildningen har frågan om hur en högskolenyborjare introduceras i högskolemiljön betydelse.Handledningen av uppsatser/avhandlingar är central, bland annat är det viktigt att uppmärksamma vilken handledningsresurs som avsätts och hur själva handledningsprocessen utformas.

Lärarnas arbetssituation

Universitetslärares roller som lärare/handledare, forskare/utövande konstnär och administratör samt omfattningen av dessa olika roller påverkar utbildningens kvalitet.

Utbildningens uppläggning

Utbildningen bör svara mot det aktuella kunskaps- och forskningsläget, bland annat genom kopplingar till pågående forskning och aktuella forskningsresultat. Integreringen av teoretisk och tillämpad kunskap har betydelse för framtida yrkesrelevans. Viktig är även samverkan med det omgivande samhället och med andra akademiska miljöer, nationellt och internationellt, till exempel genom lärar- och studentutbyte. Yrkesutbildningens koppling till yrkeslivet kan stärkas genom avnämningarrepresentation i olika beslutande organ inom lärosätet. Utbildningen bör ha både ämnesdjup och viss ämnesbredd. För yrkesexamina är helheten i programmen viktig, t.ex. hur olika ämnen kombineras med varandra för att bilda en helhet.

Examinationsformer

Formerna för examination styr i stor utsträckning hur och i vilken omfattning som studenterna tillägnar sig innehållet i en utbildning. Därför är en analys av de examinationsformer som tillämpas en viktig del i kvalitetsgranskningen.

Externa bedömningar av examinationsformer och examinationsresultat kan bidra till att höja utbildningens kvalitet.

På kandidat- och magisternivå är det önskvärt att skilja rollerna som handledare och examinator.

Examensarbeten/upsatser

En analys av studenters examensarbeten/upsatser kan ge en indikation på utbildningens kvalitet. Men en lika viktig del är att granska villkoren för studenternas självständiga arbete och hur detta organiseras.

Övergångsmöjligheter till forskarutbildning

En utbildning som leder till kandidat- eller magisterexamen ska genom fördjupningsstudier och examensarbete ge studenterna behörighet att söka till forskarutbildning. Högskolor som exempelvis utfärdar kandidatexamen men saknar egen forskarutbildning i ämnet bör genom samverkan med lärosäten som har rätt att utfärda doktorsexamen tillförsäkra sig att studenterna blir behöriga att antas till forskarutbildning. Högskolor som inte har egen forskarutbildning i ämnet bör därför garantera de studerandes möjligheter att gå vidare till forskarutbildning vid ett annat lärosäte.

Utvärdering och kvalitetsarbete

Kursvärderingar och återkoppling av dessa är obligatoriska inom högskolan. Att kursvärderingarna kommer till användning påverkar studenternas motivation att medverka. Betydelsefullt är också om institutionen/motsvarande har ett system för att ta reda på hur studenterna värderar *hela* sin utbildning samt hur detta system påverkar verksamhetsutvecklingen. Kopplingar mellan utvärderingar av utbildningen och kvalitetsarbete på olika nivåer behövs. Det är även viktigt att högskolan har system för att försäkra sig om att studenterna/doktoranderna uppnår målen för utbildningen.

Genomströmning

Att studenter och doktorander klarar sin utbildning inom beräknade tidsramar kan vara ett uttryck för kvalitet, även om hög genomströmning inom grundutbildningen också kan indikera att kravnivån satts alltför lågt.

Uppföljning

Alumnuppföljningar och andra uppföljningar av de utexaminerades karriärer på arbetsmarknaden ger tillsammans med avnämningarundersökningar värdefulla underlag för kvalitetsutveckling av utbildningen. Även nationella och internationella jämförelser av utbildningen kan vara pådrivande i utvecklingsarbetet. Internationella jämförelser blir dessutom allt viktigare på en alltmer internationaliserad utbildnings- och arbetsmarknad.

Studentinflytande

Studenterna ska ha möjlighet att aktivt medverka i utvecklingsarbetet på alla nivåer, i planeringen och i utvärderingen av utbildningen. Detta förutsätter bland annat att studenterna finns representerade i olika styrelser och råd, som t.ex. institutionsstyrelsen eller ämnesrådet.

Internationellt perspektiv

Ett internationellt perspektiv i utbildningen är en viktig och oeftergivlig kvalitetsaspekt. Internationaliseringen tar sig särskilt uttryck i utbytet med andra länder av lärare och studenter. Detta berikar och breddar högskolans utbildning och är en självklar aspekt av en kreativ högskolemiljö. Det internationella perspektivet ska också återspeglas i kurslitteratur och kursinnehåll.

Bilaga 4: Tabeller

Tabell 1a Helårsstudenter (HÅS) år 2003

Praktisk filosofi

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p	Totalt
Göteborgs universitet	44,5	16,5	6,3	0,8	68,1
Linköpings universitet	21,7	11	3,4	2,5	38,6
Lunds universitet	74	32	15	5	126
Stockholms universitet	98	29	12	3	142
Umeå universitet	51,3	7,8	1	0,5	60,6
Uppsala universitet	78	18,5	3,9	2	102,4
Totalt	367,5	114,8	41,6	13,8	537,7

Teoretisk filosofi

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p	Totalt
Göteborgs universitet	51,5	23,5	9	2,5	86,5
Högskolan i Skövde	17,3	11,4	6,1	4,2	39
Linköpings universitet	28,6	6,5	3,2	1,5	39,8
Lunds universitet	80	21	8	1	110
Stockholms universitet	94	33	14	4	145
Umeå universitet	61,5	9	5,5	1,5	77,5
Uppsala universitet	71,6	8	5,3	4,6	89,5
Totalt	404,5	112,4	51,1	19,3	587,3

Logik

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p	Totalt
Göteborgs universitet	7,8	1,3	0,3	0	9,4

Vetenskapsteori

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p	Totalt
Göteborgs universitet	4	3,5	0	6,5	14

Teknik- och vetenskapsfilosofi

Lärosäte	41–80 p	Totalt
Kungl. Tekniska högskolan *	49,3	49,3

Filosofi

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p	Totalt
Södertörns högskola	104	21	21	2	148

Estetik

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p	Totalt
Uppsala universitet	22,5	10,6	1	0,5	34,6

* Den HÅS som anges här är den sammanlagda HÅS för alla delmomenten och omfattar de studenter som valt att läsa filosofi antingen inom ramen för sin civilingenjörsutbildning, som fristående kurs, eller inom magisterprogrammet.

Tabell Ib Helårsprestationer (HÅP) år 2003

Praktisk filosofi

Lärosäte	1-20 p	21-40 p	41-60 p	61-80 p	Totalt
Göteborgs universitet	29,2	10,3	2,6	0,5	42,6
Linköpings universitet	15	7,6	4	1,3	27,9
Lunds universitet	54	23	5	1	83
Stockholms universitet	64	21	9	1	95
Umeå universitet	28,8	7	0,9	0,4	37,1
Uppsala universitet	41,7	13,4	1,8	1,8	58,7
Totalt	232,7	82,3	23,3	6	344,3

Teoretisk filosofi

Lärosäte	1-20 p	21-40 p	41-60 p	61-80 p	Totalt
Göteborgs universitet	35,2	11,9	4,6	1	52,7
Högskolan i Skövde	12,7	8,8	2,5	2,6	26,6
Linköpings universitet	19,6	2,3	1,6	1	24,5
Lunds universitet	47	13	2	0	62
Stockholms universitet	55	23	7	3	88
Umeå universitet	27,4	7,4	2,8	1	38,6
Uppsala universitet	28,5	4,5	4,1	1,5	38,6
Totalt	225,4	70,9	24,6	10,1	331

Logik

Lärosäte	1-20 p	21-40 p	41-60 p	61-80 p	Totalt
Göteborgs universitet	3,3	1,6	0,3	0,2	5,4

Vetenskapsteori

Lärosäte	1-20 p	21-40 p	41-60 p	61-80 p	Totalt
Göteborgs universitet	4	1,4	1	3	9,4

Teknik- och vetenskapsfilosofi

Lärosäte	41-80 p	Totalt
Kungl. Tekniska högskolan*	48,2	48,2

Filosofi

Lärosäte	1-20 p	21-40 p	41-60 p	61-80 p	Totalt
Södertörns högskola	49	12	6	1	68

Estetik

Lärosäte	1-20 p	21-40 p	41-60 p	61-80 p	Totalt
Uppsala universitet	10,9	6,7	0,5	1	19,1

* Den HÅP som anges här omfattar den sammanlagda HÅP för alla delmomenten och omfattar de studenter som valt att läsa filosofi antingen inom ramen för sin civilingenjörsutbildning, som fristående kurs, eller inom magisterprogrammet.

Tabell 1c Genomströmningen i HÅP/HÅS år 2003

Praktisk filosofi

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p
Göteborgs universitet	0,66	0,62	0,41	0,63
Linköpings universitet	0,69	0,69	1,18	0,52
Lunds universitet	0,73	0,72	0,33	0,20
Stockholms universitet	0,65	0,72	0,75	0,33
Umeå universitet	0,56	0,90	0,90	0,80
Uppsala universitet	0,53	0,72	0,46	0,90

Teoretisk filosofi

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p
Göteborgs universitet	0,68	0,51	0,51	0,40
Högskolan i Skövde	0,73	0,77	0,41	0,62
Linköpings universitet	0,69	0,35	0,50	0,67
Lunds universitet	0,59	0,62	0,25	0
Stockholms universitet	0,59	0,70	0,50	0,75
Umeå universitet	0,45	0,82	0,51	0,67
Uppsala universitet	0,40	0,56	0,77	0,33

Logik

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p
Göteborgs universitet	0,42	1,2	1	0

Vetenskapsteori

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p
Göteborgs universitet	1	0,40	0	0,46

Teknik- och vetenskapsfilosofi

Lärosäte	41–80 p
Kungl. Tekniska högskolan*	

Filosofi

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p
Södertörns högskola	0,47	0,57	0,29	0,50

Estetik

Lärosäte	1–20 p	21–40 p	41–60 p	61–80 p
Uppsala universitet	0,48	0,63	0,50	2,0

* Då magisterkursen är ny kan inte genomströmningen bedömas.

Tabell 2a Tillsvidareanställda lärare, vikarierande lärare och timlärare i praktisk filosofi år 2003

Lärosäte	Profesor		Docent-komplekter		Övriga dispute-rade		Adjunk-ter		Forska-rass		Vikarier och tim-lärare		Totalt	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Göteborgs universitet	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	3	5	3	7
Linköpings universitet	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	2
Lunds universitet	0	2	0	2	0	1	0	2	0	1	1	2	1	10
Stockholms universitet	0	3	0	1	0	1	0	1	0	1	1	8	1	15
Umeå universitet	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	3
Uppsala universitet	1*	1	0	2	0	0	0	0	0	0	1	5	1	8
Totalt	0	7	0	8	0	3	0	3	0	2	7	22	7	45

Tabell 2b Tillsvidareanställda lärare, vikarierande lärare och timlärare i teoretisk filosofi år 2003

Lärosäte	Profesor		Docent-komplekter		Övriga dispute-rade		Adjunk-ter		Forska-rass		Vikarier och tim-lärare		Totalt	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Göteborgs universitet**	0	2	0	1	0	3	0	0	0	0	1	6	1	12
Högskolan i Skövde	0	0	0	2	0	1***	0	0	0	0	3	5	3	8
Linköpings universitet	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	4	0	5
Lunds universitet	0	2	0	1	0	0	0	0	1	2	1	2	2	7
Stockholms universitet	0	6	1	0	0	2	1	0	1	0	2	9	5	17
Umeå universitet	0	4	0	0	0	3	0	0	0	1	2	6	2	14
Uppsala universitet	1*	1	1	1	0	0	0	1	1	0	5	8	8	11
Totalt	1	15	2	5	0	10	1	1	3	3	14	40	21	74

* Professuren delas mellan 20 procent i praktisk filosofi och 80 procent i teoretisk filosofi. I den totala summan räknas den till teoretisk filosofi.

** Inkluderar lärarna i logik.

*** Lärare i praktisk filosofi, och som deltar 25 procent i grundutbildningen i teoretisk filosofi.

Tabell 2c Tillsvidareanställda lärare, vikarierande lärare och timlärare i vetenskapsteori, teknikvetenskapens filosofi, filosofi och estetik år 2003

Lärosäte	Profesor		Docent-komp lektorer		Övriga dispute- rade		Adjunk- ter		Fors- karass		Vikarier och tim- lärare		Totalt	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Göteborgs universitet: vetenskapsteori	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	1	1	2	3
Kungl. Tekniska högskolan: teknikvet. filosofi	0	1	0	1	1	1	0	0	0	0	7	9	8	12
Södertörns högskola: filosofi	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	2	4	3	5
Uppsala universitet: estetik	0	1	0	1	1	0	0	0	0	2	0	0	1	4
Totalt	0	3	2	3	2	2	0	0	0	2	10	14	14	24

Tabell 3a Doktorander i praktisk filosofi år 2003

Lärosäte	Fakultets-finansierade		Extern-finansierade		Övrig finansiering		Totalt	
	K	M	K	M	K	M	K	M
Göteborgs universitet	0	1	3	3	0	1	3	5
Lunds universitet	1	3	0	1	0	1	1	5
Stockholms universitet	1	4	0	0	1	1	2	5
Umeå universitet	0	0	0	1	0	0	0	1
Uppsala universitet	0	3	0	0	0	0	0	3
Totalt	2	11	3	5	1	3	6	19

Tabell 3b Doktorander i teoretisk filosofi år 2003

Lärosäte	Fakultets-finansierade		Extern-finansierade		Övrig finansiering		Totalt	
	K	M	K	M	K	M	K	M
Göteborgs universitet	1	5	0	4	1	1	2	10
Lunds universitet	1	5	1	1	0	0	2	6
Stockholms universitet	1	6	0	1	1	7	2	14
Umeå universitet	1	1	0	1	0	0	1	2
Uppsala universitet	3	6	1	2	0	0	4	8
Totalt	7	23	2	9	2	8	11	40

Tabell 3c Doktorander i logik, vetenskapsteori, filosofi och estetik år 2003

Lärosäte	Fakultets-finansierade		Extern-finansierade		Övrig finansiering		Totalt	
	K	M	K	M	K	M	K	M
Göteborgs universitet: logik	1	0	0	2	0	0	1	2
Göteborgs universitet: vetenskapsteori	1	5	0	0	0	1	1	6
Kungl. Tekniska högskolan: filosofi*	0	0	7	9	1	1	8	10
Uppsala universitet: estetik	4	2	0	0	0	0	4	2
Totalt	6	7	7	11	1	2	14	20

* Ger "Forskarutbildning i filosofi" som kan omfatta praktisk och teoretisk filosofi